STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 08198

YIDISHE STENOGRAFYE

Aida Liberson-Sercarz

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַײדאַ ליבערזאָן סערקאַרז

ייִדישע סטענאָגראַפיע

•

אַרויסגעגעבן פון
ייִדישן לערער סעמינאַר — הרצליה
(אַן אָפּטײלונג פֿון טוראָ קאָלעדזש)
ניו־יאָרק, 1983

Aida Liberson-Sercarz

YIDDISH STENOGRAPHY

•

Published By
Jewish Teachers Seminary
Herzliah
(A Division of Touro College)
30 West 44th Street
New York, 1983

געווידמעט

מײַן לעבנסבאַגלייטער

משה סערקאַרז, ע״ה

•

Copyright 1983
by Aida Liberson—Sercarz

•

רעדאַקטירט
פון:
יעקב בלאַנק
און מאַניאַ גאָלדבערג

אַריינפיר וואָרט פון די אַרויסגעבער

אַ ריי מאָטיוון האָבן באַוויגן דעם פּאַרוואַלטונגס־ראַט פון יידישן לערער־סעמינאַר (איצט אַ טייל פון טוראָ קאַלעדזש אין ניו יאָרק) אַרויסצוגעבן אָט דאָס בוך "די יידישע סטענאָגראַפיע". ערשטנס, האָבן מיר געוואָלט דערפילן אַן ערן־חוב צו דער פּראָפעסאָרין, חברה אידא ליבערזאָן־סערקאָרז, וועלכע האָט געווידמעט די מערסטע יאָרן פון איר לעבן צו אַנטוויקלען די יידישע סטענאָגראַפיע און דאָס לערנען אירע צאָלרייכע תלמידים. צווייטנס, איז נויטיק צו פאַרצייכענען די ספּעציעלע ראָל פון יידישן לערער סעמינאַר, וועלכער האָט העכער פיר־צענדליק יאָר געהאַט אַ באַזונדערע אָפּטיילונג פאַר יידישער סטענאָגראַפיע, מאַשין־שרייבן און ביוראָ־אָנפירונג. הונדערטער יונגע פרויען — און אויך אַ צאָל יונגע מענער — האָבן פאַרענדיקט די קורסן אין אָט־דער אָפּטיילונג און האָבן פאַרנומען וויכטיקע פּאָזיציעס ווי יידיש־סעקרעטאַרן. דריטנס, האָבן מיר טאַקע געוואָלט אויסדריקן אָנערקענונג צו אָט־דער פּראָפעסיע, וועלכע האָט מער ווי אַ האַלבן־יאָרהונדערט פאַרנומען אַ חשובן אָרט אין אונדזער אַמעריקאַנער יידישן קולטור־געזעלשאַפטלעכן לעבן. שליסלאַך, האָבן מיר געהאַלטן פאַר נויטיק, ביים איצטיקן באַנייטן אינטערעס אין יידיש אין אַקאַדעמישע קרייזן און ביי די יינגערע דורות בכלל, צוצושטעלן אַן אַרבעטס־בוך פאַר די — אין אַמעריקע, ישראל, און אַנדערע מקומות — וואָס האָבן דעם חשק זיך אַליין צו פאַרנעמען מיט דער קונסט פון יידיש־שנעלשרייבן.

דערצו, איז דאָס בוך היינטווירקלעך אַ יחיד במינו. ס'איז ניטאָ איצט אין דרוק קיין שום אַנדער בוך איבער דער יידישער סטענאָגראַפיע. בכלל זיינען ערשינען ווייניק ביכער אויף דעם געביט, אַפילו אין די "גוטע" צייטן. אונדז זיינען באַקאַנט נאָר דריי וועלכע זיינען דערשינען מיט פופציק־זעכציק יאָר צוריק — נאָר איינע פון זיי אין אַמעריקע — און אַלע זיינען שוין לאַנג ניט בנמצא.

* * *

די יידישע סטענאָגראַפיע איז אויפגעקומען אין אַמעריקע באַזונדערס נאָך דער ערשטער וועלט־מלחמה, ווען יידיש איז געווען די אומגאַנגס־שפּראַך פון מיליאָנען ניט־לאַנג געקומענע אימיגראַנטן פון מזרח אייראָפּע. ניט נאָר אין די

רעדאַקציעס פון יידישע צייטונגען און זשורנאַלן נאָר אויך אין צאָלרייכע ביוראָען פון יידישע פראַטערנאַלע און אַנדערע אָרגאַניזאַציעס און יוניאָנס, און אפילו אין באַנקן און געשעפטן, איז יידיש געווען די שפּראַך אויף וועלכער מען האָט גערעדט און געשריבן. מחמת דעם, האָט זיך געפאָדערט אַ גרויסע צאָל סעקרעטאַרינס וועלכע האָבן געקענט שנעל פאַרצייכענען וואָס מען האָט באַדאַרפט — בריוו, אַרטיקלען, רעדעס — און דערנאָך דאָס "אָפּקלאַפּן" אויף דער יידישער שרייב־מאַשין.

אין אָנהויב, האָט זיך יעדע סעקרעטאַרין אויסגעאַרבעט איר אייגענע מעטאָד פון שנעלשרייבן. אָבער בדרך כלל איז דאָס געווען נישט סיסטעמאַטיש און ניט פאַרלאָזלעך. איינע פון די ערשטע וואָס האָט פרובירט אַנטוויקלען אַן אויסגעהאַלטענע מעטאָדע אין דער יידישער סטענאָגראַפיע, איז געווען די חברה ליבערזאָן־סערקאַרז. נאָכפאָלגנדיק דעם ביישפּיל פון אייזיק פּיטמאַן, וועלכער האָט מיט דריי־פערטל יאָרהונדערט פריער אַנטוויקלט אין אַמעריקע אַ פּאָפּולאַרע סיסטעם פון ענגלישער סטענאָגראַפיע, האָט זי באַשאַפן אַן ענלעכע — אָבער גאַנץ אָריגינעלע — סיסטעם, וואָס האָט אַנטשפּראָכן די אייגנשאַפט פון יידיש־לשון און געברויך. זי האָט איר מעטאָד אָנגעהויבן באַנוצן פריער ביים געבן קורסן אין אַנדערע ערטער, אָבער זי האָט עס פאַרפולקאָמט ווען זי האָט זיך פאַרבונדן מיטן יידישן לערער סעמינאַר אין די אָנהויב דרייסיקער יאָרן. אין סעמינאַר האָט זי אויך אויסגעאַרבעט איר אייגענע סעריע פון איבונגען, וואָס שטעלן מיט זיך פאַר — צוזאַמען מיטן גרונט מעטאָד — דעם גרעסטן טייל פונעם בוך.

אונטער איר לייטונג, האָט זיך די אָפּטיילונג פאַר יידישער סטענאָגראַפיע, מאַשין־שרייבן און ביוראָ־פירונג ביים סעמינאַר שטאַרק אַנטוויקלט. עס האָבן מיט איר מיטגעאַרבעט די חברות חנה ניומאַן און מאַניע גאָלדבערג. הגם דער הויפּט־ציל איז געווען אויסלערנען די תלמידים ווערן "פאַכאָווע" סעקרעטאַרינס, האָט דער סעמינאַר אָבער פאַר איינוועגס שוין געזאָרגט אַז זיי זאָלן אויך באַזוכן קלאַסן אין יידיש און עברית — גראַמאַטיק און ליטעראַטור; יידישע געשיכטע, א. ז. וו. ס'איז דעריבער ניט קיין צופאַל וואָס אין דעם טייל פאַר איבונגען, אַנטהאַלט דאָס בוך אַ קליינע אַנטאָלאָגיע פון ליטעראַרישע שאַפונגען אויף יידיש.

אַזוי אַרום האָט זיך באַקומען אַ באַדייטנדיקע קאַדרע פון יידיש־אויסגעבילדעטע סעקרעטאַרינס, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף אַ הויכער ניוואָ, סיי אין זייער טעכנישער געניטקייט, סיי אין זייער יידיש־קולטורעלער אויסגערייפטקייט. קיין וואונדער וואָס זיי האָבן שנעל פאַרנומען פּאָזיציעס אין

די צייטונגס־רעדאַקציעס, און ווי די פּריוואַטע סעקרעטאַרינס פון די סאַמע וויכטיקסטע אָנפירער פון אַ רײ ייִדישע אָרגאַניזאַציעס און אינסטיטוציעס.

פאַר אַלע אירע תלמידים איז די חברה ליבערזאָן־סערקאַרז תמיד געווען ניט נאָר אַ מורה דרך, נאָר אויך אַן אינספּיראַציע און אַ פּערזענלעכער פריינט. אַ זייער באַשיידענער מענטש, פאַרקערפּערט זי אין אירע אייגענע לעבנס־דערפאַרונגען, אין די אַלע וויכטיקע פּאָזיציעס וואָס זי האָט אין פאַרשיידענע צייטן אָנגעהאַלטן, און אין דער פּליאַדע פון ייִדישע שרייבערס און פירערס מיט וועמען זי האָט מיטגעאַרבעט, ממש אַ קווערשניט פון דאָס שפּרודלדיקע, שעפערישע ייִדיש לעבן, וואָס האָט כאַראַקטעריזירט די בעסטע יאָרן פון דער מזרח אייראָפּעאישע אימיגראַציע אין אַמעריקע.

אייגנטלעך האָט דער פאַרוואַלטונגס־ראַט פון סעמינאַר געהאַט באַשלאָסן דאָס בוך אַרויסצוגעבען נאָך מיט יאָרן צוריק, נאָר צוליב פאַרשידענע סיבות איז עס ניט מקויים געוואָרן. ס׳איז פאַר אונדז דאַריבער אַ באַזונדערע פרייד צו קאָנען כאָטש איצט אונטערטראָגן דער חברה ליבערזאָן־סערקאַרז, אירע געוועזענע תלמידים, און דעם ברייטן עולם, איר לעבנס־באַשאַף צווישן טאָוולען.

פאַרן פאַרוואַלטונגס ראַט
ייִדישער לערער סעמינאַר — הרצליה
יעקב קאַצמאַן, פּאָרזיצער
ניו יאָרק, סיון תשמ״ג

אויסבעסערונגען פון מחבר

זייט 7

אין צווייטן וואָרט אויף דער 10־טער שורה פעלט דער אָנהייב שטריך ״ר״.

די ריכטיקע סטענאָגראַמע ווערט געשריבן ווי פאָלגט:

״דאָס וואָרט איז רעדע״.

אין דער מעשה ״פאַמעלע״, וואָס הייבט זיך אָן מיט זייט 35 און ענדיקט זיך מיט זייט 42, פאָרן זיך ניט די זייטלעך. אבער איך שטעל זיך פאָר, אז דער וואָס וועט זיך פאַראינטערעסירן אין דער שטודיע, וועט זיך שוין ווי ניט איז געבן אַן עצה.

דאָס זעלבע באַציט זיך מיט זאַצן מיטן רינגעלע ״ש״ ״ס״ אָדער ״צ״ וואָס געפינט זיך אויף זייט 77.

אינעם דירעקטיוו ווערט געזאָגט צו פאַרגלייכן די פינקטלעכקייט מיטן דערבייאיקן ייִדישן טעקסט, אָבער דער ייִדישער טעקסט געפינט זיך ניט אויפן דערבייאיקן זייטל.

אויך אין דעם פאַל וועלן זיך די פאַראינטערעסירטע צדדים שוין ווי ניט איז געבן אַן עצה.

דאָס זעלבע באַציט זיך נוגע די שלייפעלעך זעלבסט־עקזאַמען, וואָס הייבט זיך אָן אויף זייט 140.

די ייִדישע עקזאַמען זייטלעך פאָרן זיך ניט מיט די באַטרעפנדיקע סטענאַגראַפישע זייטלעך, וואָס באַשטעטיקן דעם סטודענט׳ס דערגרייכונגען. אָבער, ווי שוין געזאָגט, האָב איך בטחון אינעם אינטעליגענטן סטודענטנשאַפט.

זייט 122

אין נחום יוד׳ס פאבעלע ״דער אָדלער צווישן הינער״ דאַרף דאָס לעצטע וואָרט אויף דער 4־טער שורה זיין הינער און ניט דינער.

פאָרוואָרט פון מחבר

דאָס בוך וואָס האָט מיר גענומען לאַנגע יאָרן צוזאַמענצושטעלן, איז אַ פּראַקטישער צוגאַנג צום למוד פון סטענאָגראַפיע, און קאָן אויך דינען ווי אַ האַנטבוך פאַר זעלבסט־בילדונג אינעם געגנשטאַנד.

דער גאַנצער צוזאַמענשטעל איז אַזאַ וואָס דערמעגלעכט דעם תּלמיד אויך אָנצוגיין מיט דער שטודיע פון סטענאָגראַפיע, דערגרייכן דעם ענדציל פון פולשטענדיק זיך קוואַליפיצירן אין דער שנעלשריפט טעאָריע כדי צו קענען עס באַנוצן אין טאָגטעגלעכן לעבן אָן דער הילף פון לערער.

עס איז כדאַי צו באַמערקן אַז נאָכדעם ווי דער תּלמיד באַהערשט פולשטענדיק יידישע סטענאָגראַפיע, קענען אים די כללים היפּשלעך ארויסהעלפן אין באַנוצן די סטענאָגראַפישע קענטענישן אויך אויף אַנדערע שפּראַכן וואָס ער באַהערשט.

לאָמיר דאָ דערמאָנען דעם צופאַל וואָס האָט מיך באַוואויגן זיך צו פאַרטראַכטן וועגן דער נייטיקייט פון שאַפן אַ מעטאָד פון יידישער סטענאָגראַפיע.

אין דער ביוראָ וואו איך בין געווען באַשעפטיקט, בין איך אין אַ נאָכמיטאָג, אין נאָוועמבער 1922, געזעסן ביי דער ענגלישער שרייבמאַשין און געהערט ווי אַ באַזובער באַקלאָגט זיך פאַר מיין באַלעבאָס; ער דאַרף דיקטירן אַן ארטיקל אין יידיש און קען זיך קיין עצה ניט געבן. דאָס איז געווען אין די יאָרן פון דער יידישער מאַסן־עמיגראַציע פון מזרח אייראָפּע.

פון יענעם טאָג אָן האָב איך דערפילט אַ דראַנג עפּעס צו טאָן אויף דעם געביט.. דער געדאַנק וועגן. אויסאַרבעטן אַ ספּעציעלן מעטאָד פאַר דער דרינגענ־

דער נויטווענדיקייט האט מיך פולשטענדיק באהערשט. ביסלעכווייז האב איך אנגעהויבן זאמלען דעם נייטיקן מאטעריאל פון פארשיידענע קוואלן: ווערטערביכער, פאלקלאר, ליטעראטור, אידיאמאטישע אויסדרוקן, צייטשריפטן, זשורנאלן און ארטיקלען אין יידיש.

מיט א צייט שפעטער בין איך געווען גרייט אנצואווענדן מיין טעאריע אין דער פראקטיק.

אזוי ווי אין די יידישע קולטור־קרייזן אין ניו־יארק האט זיך צו יענער צייט געפילט א גרויסער מאנגל אין יידישע סטענאגראפיסטקעס, האב איך אנגעהויבן געבן פריוואטע לעקציעס צו בעלנים און יידישקענער, וועלכע האבן, נאכדעם ווי זיי האבן זיך אויסגעלערנט סטענאגראפיע, געקראגן ארבעט אין די רעדאקציעס פון יידישע צייטונגען, געזעלשאפט־לעכע ארגאניזאציעס און יידישע קולטור־אינסטיטו־ציעס.

שפעטער האב איך, במשך לאנגע יארן אנגעפירט מיט יידישע סטענאגראפיע קלאסן אין דער יידישער קול־טור געזעלשאפט, אין ארבעטער־רינג מיטלשול, יידיש וויסנשאפטלעכן אינסטיטוט – „ייוואָ" און אין יידישן לערער סעמינאר.

דער סעמינאר האט אויך צו יענער צייט דערהאלטן א צאל אנפראגעס פון אויסלאנד: מעלבורן, קעיפ־טאון, פאריז, סעסקעטשוואן, בריטיש קאלאמביא, סאן פאולא, מעקסיקא סיטי, בוענאס איירעס, און פון אונדזער שכן צום צפון, קאנאדע.

דער סעמינאר האט גלייך רעאגירט אויף די ווענדונ־גען, זיי ארויסגעשיקט זעלבסט־בילדונג מאטעריאלן וואס האבן אנטהאלטן גענויע אנווייזונגען און עקזאמענס, אינסטרואירנדיק דערביי צוריקצושיקן די עקזאמענס צום רעווידירן.

אזוי ארום איז אומדירעקט צוגעשטעלט געווארן סע־
קרעטאריעלע הילף אויך צו ביוראס אין די פאר־
שיידענע געמיינדעס.

במשך פון די איבער פיר צענדליק יאר וואס דער
סעמינאר האט געגעבן די סעקרעטאריעלע קורסן,
האט חנה ניומאן, איך, און שפעטער, איך צוזא־
מען מיט מאניא גאלדבערג, אנגעפירט מיט די
קלאסן אין יידישער און ענגלישער סטענאגראפיע,
מאשינשריפט און אפיס אנפירונג. דורך די אלע
יארן איז דער סעמינאר געשטאנען געטריי אויף
דער וואך אנטקעגנקומענדיק די סעקרעטאריעלע
נויטן פון די יידישע געזעלשאפטלעכע אינסטיטו־
ציעס, ארגאניזאציעס, סיי לאקאלע סיי אין ווייטערע
מקומות.

דאס פאלגענדע איז א קורצע רשימה פון די ארגא־
ניזאציעס, אינסטיטוציעס, שולן, צייטונגען און
זשורנאלן, וואוהין עס זיינען די אלע יארן צוגע־
שטעלט געווארן גראדואנטן פון די סעקרעטעריאלע
קורסן ביים סעמינאר. אין א צאל פון די אנגעגע־
בענע אינסטיטוציעס און ארגאניזאציעס זיינען
נאך עד היום באשעפטיקט סעמינאר גראדואנטן
און א צאל פון זיי זיינען באהילפיק אין דער אר־
בעט אויף א פריוואטן אופן.

אידישער קעמפער
אמעריקאנער ארט פעדעראציע
ארבעטער־רינג היים פאר עלטערע מיטגלידער
געווערקשאפטן קאמפיין
דזשאינט דיסטריביושאן קאמיטע
דזשואיש עדיוקיישאן קאמיטע
האיאס
הסתדרות
הפועל־המזרחי
טאג
טאגעבלאט
יידישע אקטיארן יוניאן

ייִדישער ארבעטער קאָמיטעט
ייִדישער וועלט־קאָנגרעס
ייִדישער לערער סעמינאַר
ייִדיש־סאָציאַליסטישער פארבאנד
ייִדישער קולטור קאָנגרעס
ייִוואָ
איקוף
ישראל באָנדס
מאָרגן זשורנאַל
מזרחי פרויען ארגאניזאציע
פאראייניקטער ייִדישער אפיל
פאָרווערטס
פארבאנד פון אונגארישע ייִדן
פארבאנד פון גאַליציאַנער ייִדן
פארבאנד פון פוילישע ייִדן
מאָרגן פרייהייט
פרייע ארבעטער שטימע
צוקונפט
ציקאָ
קווינס קאלעדזש
קינדער זשורנאַל
שלום עליכם פאָלק אינסטיטוט

דער סעמינאַר האט אויך צוגעשטעלט, אין פילע פאלן, צייטווייליקע ביוראָ־הילף צו די מערסטע ניו־יאָרקער בתּי־מדרשים, ישיבות און תּלמוד־תּורות. אין די צוואנציקער יאָרן פון דעם יאָר־הונדערט, האט ער אויך פיל געהאָלפן די ייִדישע יוניאָנס און באנקן אין ייִדיש־באַזעצטע געגנטן.

עס איז שוין פיל געשריבן געוואָרן און עס וועט נאָך געשריבן ווערן וועגן די אויפטוען פונעם ייִדיש־געזעלשאפטלעכן בילדונגס און קולטורוועזן. און איך וויל האָפן אז דאָס איצטיקע בוך וועט אין א געוויסער מאָס באַקרעפטיקן וואָס די מערסטע פון אונדז ווייסן שוין וועגן אונדזער באַליבטער אינ־סטיטוציע — דער ייִדישער לערער סעמינאַר.

ערשטער טייל:

דיאָגראם פון סיסטעם
סטענאָגראפישער אלף־בית (שטריכן)
וואָקאלן און פאָזיציעס
וואָרצל ווערטער
גראמאלאָגן און זאצן
ארטיקלען פארבונדן מיט ווערטער
וואָרצל זאצן
העברעאיזמען
חאטשיקלעך „נ" „פ" און „וו"
ווערטער און זאצן מיט די האטשיקלעך
פארקירצונג און פארלענגערונג פון שטריכן
פארקירצונג און פארלענגערונג זאצן
וואָרצל עקזאמען
שפריכווערטער
פאראײנפאכטע פערזן
א בריוועלע דער מאמען
פאמעלע

סטענאָגראַפֿיע איז אַ שפּראַך פֿון קלאַנגען, וואָס האָט ניט קיין שום שייכות צו אָרטאָגראַפֿיע. די קאָנסאָנאַנטן ווערן באַצייכנט דורך שטריכן צעטיילט אין פֿאַרליִער, דינע און דיקע, און די וואָקאַלן ווערן באַצייכנט דורך שרייבן דאָס וואָרט אין דער באַטרעפֿנדיקער פּאָזיציע, לויט דעם קלאַנג פֿון וואָרצל.

די דיאַגראַם גיט אונדז די באַזע פֿונעם גאַנצן סיסטעם און ווייזט גענוי ווי אַזוי די שטריכן ווערן פֿאָרמירט.

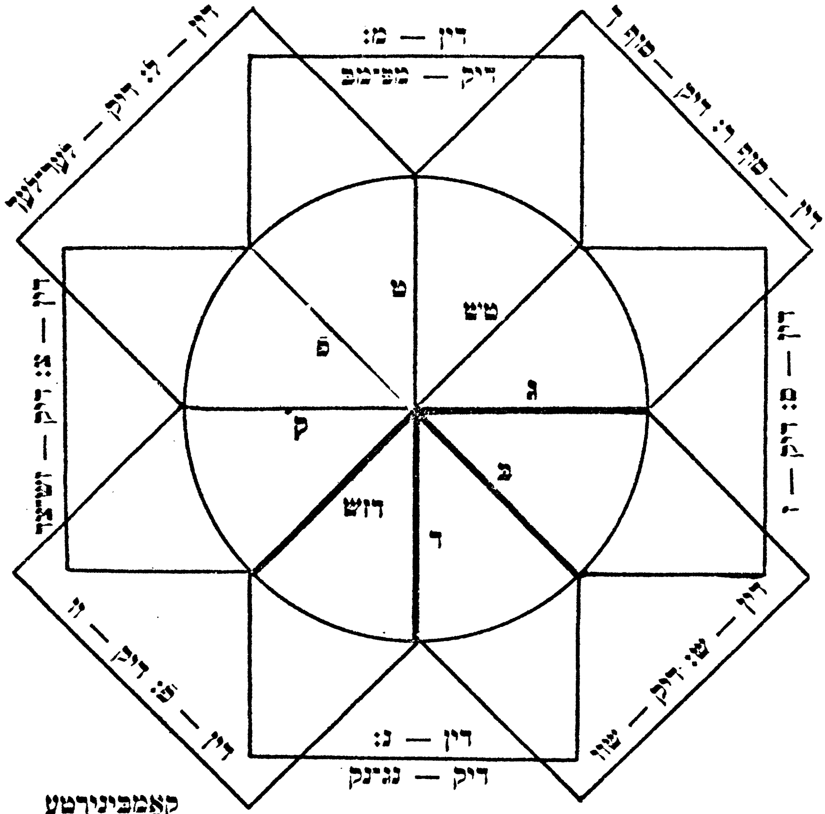

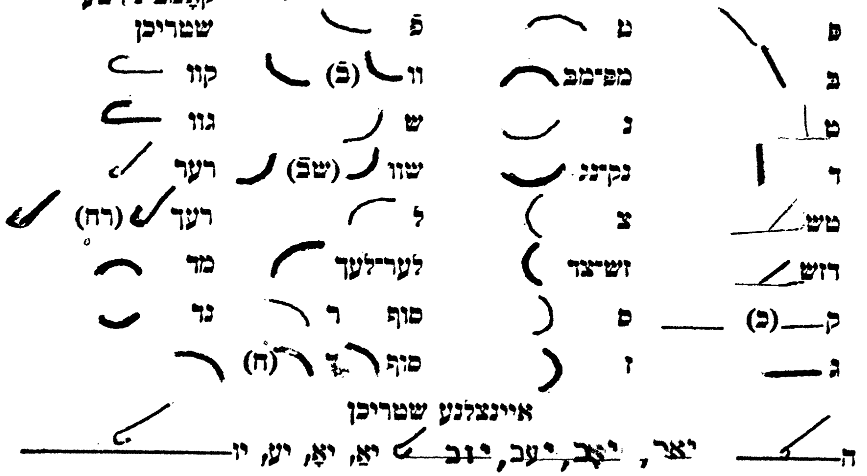

די סטענאגראפישע שטריכן איינגעטיילט אין דריי טיילן לויט זייער כאראקטעריסטיק

גלייכע שטייענדיקע געשריבן פון אויבן אראפ:

פ

ב

ט

ד

טש

דזש

פון אונטן ארויף:

אנהייב „ר" איז דער שטריך „טש" געשריבן פון אונטן ארויף

אנהייב „ב" (ח) איז דער שטריך „דזש" געשריבן פון אונטן ארויף

ה

יא, יאָ, יע, יו, "

רער, רב–רח

ליגנדיקע (פון לינקס–רעכטס):

ק

ג

מ

מפ–מב

נ

נג

קוו

גוו

(מד – 1/2 די גרויס פון שטריך מפ–מב)

(נד — 1/2 די גרויס פון שטריך נג)

נק–נקט–נגט 1/4 די גרויס פון שטריך „נג" (קעריק)

יאכ, יאָכ, יעכ, יוכ

האלב קיילעכדיקע שטייענדיקע פון אויבן אראפ:

צ

זש–צד

ס

ז

פ

וו–ב

ש

שוו

ל

לער–לעב

ל–לער–לעב געשריבן פון אויבן אראפ און פון אונטן ארויף (ווי באקוועמער)

סוף „ר"

סוף „ד"

באמערקונג:

כדי צו פאראייגפאכן דאס אויסלערנען פון די סטענאגראפישע שטריכן ווערן זיי איינגעטיילט אין דריי באזונדערע טיילן ווי אויבן אנגעגעבן. אין די ווייטערדיקע זייטלעך ווערט יעדער טייל באהאנדלט באזונדער.

אין סטענאגראפיע ווערן די קאנסאנאנטן באצייכנט דורך שטריכן, איינגעטיילט אין פארלעך, דינע און דיקע.

די וואקאלן אין סטענאגראפיע ווערן באצייכנט דורך שרייבן דאס ווארט אין דער באטרעפנדיקער פאזיציע, לויטן קלאנג פון ווארצל.

אין סטענאגראפיע זיינען דא דריי פאזיציעס:

1-טע, 2-טע און 3-טע

די 1-טע פאזיציע ווערט געשריבן איבער דער שורה 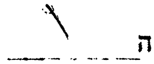

די קלאנגען אין דער 1-טער פאזיציע זיינען:

אי צום בייספיל: ביים
עי צום בייספיל: בייג
א צום בייספיל: טאנץ

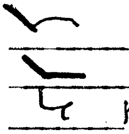

דער 4-טער קלאנג פון דער ערשטער פאזיציע ווערט באצייכנט דורך שרייבן א פינטעלע אויפן ארט פונעם חולם.

צום בייספיל: טויג קוים בוי

די 2-טע פאזיציע ווערט געשריבן אויף דער שורה

די קלאנגען אין דער 2-טער פאזיציע זיינען:

„ע" צום בייספיל: טעג
„א" צום בייספיל: באד

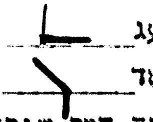

די 3-טע פאזיציע ווערט געשריבן דורך דער שורה

די קלאנגען אין דער 3-טער פאזיציע זיינען:

„י" צום בייספיל: טיר
„ו" צום בייספיל: בוך

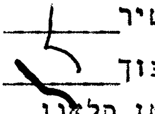

ליגנדיקע (האריזאנטאלע) שטריכן מיטן קלאנג „י" אדער „ו" ווערן געשריבן אונטער דער שורה און ניט דורך דער שורה.

צום בייספיל: קום מומע מימיק

אנהייב און סוף וואָקאלן

ווען דער וואָקאל קומט פאַרן ערשטן שטריך ווערט דאָס באַצייכנט מיט א דין פּאַסיקל (1/8 די גרויס פון שטריך).

צום ביישפּיל: עפּל עטיק אדלער

ווען דער אָנהייב וואָקאל ציילט אויך א „ה״, ווערט דאָס באַצייכנט מיט א דיק פּאַסיקל (1/8 די גרויס פון שטריך).

צום ביישפּיל: הימל הי״ל האָף

ווען פאַרן ערשטן שטריך קומט דער קלאַנג „יא״ „יאָ״ „יע״ „יו״ אָדער „יי״ ווערט דאָס באַצייכנט דורך א דיק פּאַסיקל (1/4 די גרויס פון שטריך), אָפּגעטיילט פונעם ערשטן שטריך:

צום ביישפּיל: יערלעך יענעם ירידה

דער שטריך יא, יאָ, יע, יו אָדער „יי״ ווערט באַנוצט אין איין אָדער צוויי-טראַפּיקע ווערטער.

למשל: יא יאד יונג יוצא יוני יאווען

און אין העברעאישע ווערטער כדי צו פאַרגרינגערן דאָס שרייבן און דאָס צוריקלייענען פון באַטרעפנדיקן וואָרט.

למשל: חיה ידיעה ראיה

סוף וואָקאל „אי״ אָדער „עי״ ווערט באַצייכנט מיט א דין פּאַסיקל (1/8 די גרויס פון שטריך) געשריבן צוזאַמען מיטן שטריך.

צום ביישפּיל: ארמיי ראַביי כדי

סוף וואָקאל „ע״ אָדער „אַ״ ווערט באַצייכנט מיט א דין פּאַסיקל (1/4 די גרויס פון שטריך)

צום ביישפּיל: טעמע טעמפּאָ דאַמע

סוף „י״ אָדער „ו״ ווערט באַצייכנט מיט א דיק פּאַסיקלו (1/4 די גרויס פון שטריך) געשריבן צוזאַמען מיטן שטריך.

צום ביישפּיל: נאַצי פּערו רעזשי

סוף-וואָקאל „יע״ אָדער „יאָ״ ווערט באַצייכנט מיט א גרויס דין פּאַסיקל (1/2 די גרויס פון שטריך)

צום ביישפּיל: טעאָריע פאַמיליע ראַדיאָ

דאָס ערשטע דריטל גלײכע שטריכן:

באַשטײט פון פינף פּאַרלעך, יעדער פּאַרל פון אײן דינעם און אײן דיקן שטריך און צװײ אײנצלנע דינע שטריכן - דער שטריך „ה" ___ און דער שטריך צו באַצײכענען די קלאַנגען „יא" „יע" „יאָ" „יו" און „יי" ___

<u>געשריבן פון אויבן-אַראָפּ</u>

אָנהײב „ר" איז דער שטריך „טש" געשריבן פון אונטן-אַרויף ___

װי אין די װערטער: ראַט ___ רײד ___ רײב ___

אָנהײב „כ" (ח) איז דער שטריך „דזש" געשריבן פון אונטן אַרויף ___

װי אין די װערטער: כאַפּ ___ חטא ___

נאָך א ליגנדיקן שטריך איז באַקװעמער צו באַנוצן „אָנהײב ר" אָדער אָנהײב „כ" (ח), װי אין די װערטער:

מער ___ מיך ___ גיך ___ מאַך ___ קיך ___

דאָס קאָמבינירטע פּאַרל „רער" ___ „רעכ" ___ װערט געשריבן פון אונטן אַרויף.

אויך די צװײ אײנצלנע שטריכן דער שטריך „ה" ___ און דער שטריך צו באַצײכענען די קלאַנגען „יא" „יע" „יאָ" „יו" אָדער „יי" ___ װערן געשריבן פון אונטן-אַרויף װי אין די װערטער:

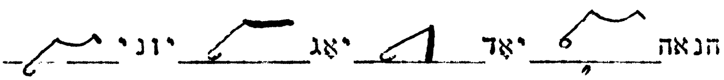

סטענאָגראַפיע װערט געשריבן פון לינקס-רעכטס טראָץ דעם װאָס יידיש װערט געשריבן פונקט פאַרקערט.

<u>דירעקטיװ:</u>

שרײבט פאַרלעכװײז פון לינקס צו רעכטס אויף ליניִרט פּאַפּיר מיט א װײכן בלײשטיפט צען שורות פון די אויבן-אָנגעגעבענע שטריכן ביז איר באַהערשט זײ פולשטענדיק. דאַן זענט איר גרײט צוצוטרעטן צו פּראַקטיצירן די װערטער אויפן דערבײאיקן זײטל.

ווערטער מיט שטײענדיקע שטריכן:

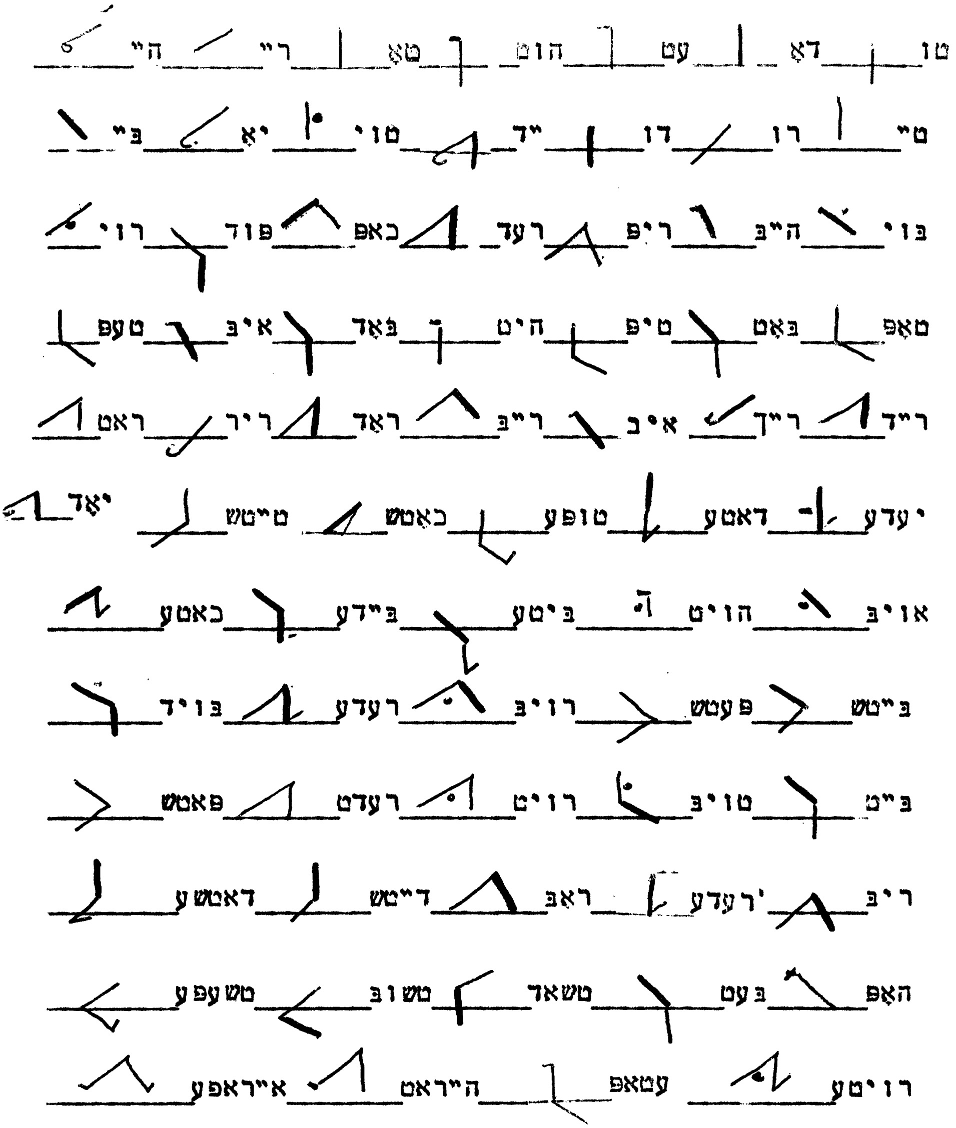

<u>דירעקטיוו:</u>

אננעמענדיק אז איר זײט שוין באקאנט מיט די שטריכן פון דעם ערשטן טײל, ווי אויך מיט דער טעאריע פון די וואקאלן, זײט איר גרײט צוצו־טרעטן צו פראקטיצירן די אויבן אנגעגעבענע ווער־טער, שרײבנדיק צום ווינציקסטנס צען שורות פון יעדן ווארט.

דאָס צווייטע דריטל סטענאָגראַפישע שטריכן

ליגנדיקע (האָריזאָנטאַלע) שטריכן

באַשטייט פון דריי פּאָרלעך , די שטריכן

ק — ג — מ — מפּ–מב — נ — נג

די צוויי איינצלנע שטריכן „מד" (1/2 די גרויס פון „מפּ–מב" און „נד" (1/2 די גרויס פון „נג")

דאָס קאָמבינירטע פּאָרל קוו — גוו

און דער שטריך צו באַצייכענען „נק–נקט–נגט" (1/4 די גרויס פונעם שטריך „נג" (קעריק)

צום בײַשפּיל: פּונקט — טינקט — דאַנקט

דענקט — בענקט — דינגט — צאַנקט

פונק — לינק — פאַנגט — ווינקט

ווערטער וואָס ציילן בלויז ליגנדיקע (האָריזאָנטאַלע) שטריכן מיטן קלאַנג „י" אָדער „ו" ווערן געשריבן אונטער דער שורה.

למשל: קו — מומע — אומה — קיום — מימיק

כלל: אין ווערטער וואָס ציילן אי א ליגנדיקן אי א שטייענדיקן שטריך, ווערט בלויז דער שטייענדיקער שטריך געשריבן לויט דער פּאָזיציע פון דעם באַטרעפנדיקן וואָרט.

צום בײַשפּיל: קאָפּ — ניט — מיד — מאָפּע

געב — גט — גוט — מאָדע

באַמערקונג:

איר ווייסט שוין אז אין ווערטער פון בלויז שטייענדיקע שטריכן נעמט דער ערשטער שטריך איבער די פּאָזיציע פון דעם באַטרעפנדיקן וואָרט. דאָרט אָבער וואו א וואָרט ציילט אי א ליגנדיקן אי א שטייענדיקן שטריך, נעמט דער שטייענדיקער שטריך איבער די פּאָזיציע, ווי עס איז צו זען פון די אויבן־אָנגעגעבענע ווערטער.

ווערטער מיט ליגנדיקע האריזאנטאלע שטריכן:

9

ג״ ___ ק״ ___ נ״ ___ עק ___ מאי ___ קום ___

עגא ___ אין ___ היים ___ אים ___ רעג ___ מעג ___

טעג ___ באק ___ פעק ___ דיקע ___ היגע ___ קו ___

דאנק ___ קוים ___ קינד ___ אטעם ___ ענג ___ היין ___

הימל ___ דאמע ___ טינק ___ רינד ___ מיד ___ באנק ___

בוים ___ דינג ___ רינג ___ מעק ___ פונק ___ נ״ע ___

ריגע ___ דעמב ___ אײדעם ___ טעמע ___ פאעמע ___

מומע ___ אויג ___ טאנק ___ דומע ___ רוק ___

מימיק ___ קיעוו ___ געמבע ___ פאמפ ___ קוויטש ___

הינקט ___ מענטש ___ נ״עם ___ פ״ג ___ הײליקע ___

גענג ___ לענג ___ קעמפ ___ וויג ___ קעלער ___

ל״ג ___ בוים ___ צוים ___ צאנק ___ נעם ___

טעמפא ___ טינקט ___ קאווע ___ קויף ___ רירנדע ___

דירעקטיוו:

פראקטיצירט צום ווינציקסטנס צען שורות פון יעדן פון די אויבן-אנגעגעבענע ווערטער.

דאָס לעצטע דריטל פון די סטענאָגראַפישע שטריכן

האַלב-קײַלעכדיקע שטײַענדיקע שטריכן

באַשטײט פון 8 פּאָרלעך. יעדעס פּאָרל באַשטײט פון אײן דינעם און אײן דיקן שטריך, געשריבן פון אויבן-אַראָפּ.

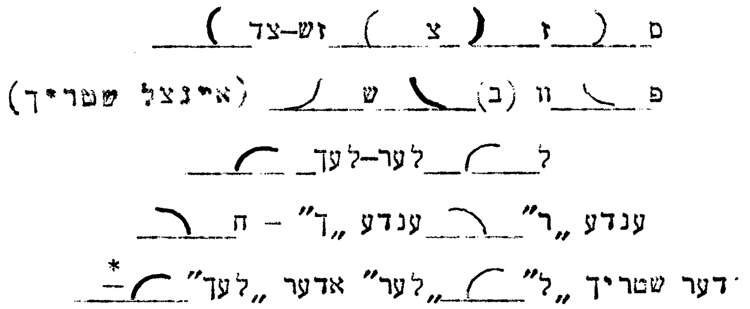

ווערט געשריבן פון אונטן אַרויף אין אָנהײב פון וואָרט. אין אַלע אַנדערע פאַלן — ווי באַקוועמער צום שרײַבן.

*—צום סוף וואָרט ווערט דער שטריך „לעך״ פאַרפערטלט:

למשל:

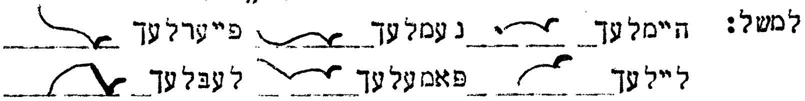

אין ווערטער וואָס צײלן צוויי שטײענדיקע שטריכן, ווערט בלויז דער ערשטער שטריך געשריבן לויט דער פּאָזיציע פון דעם באַטרעפנדיקן וואָרט.

צום בײַשפּיל:

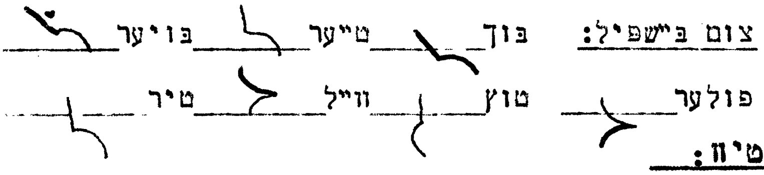

דירעקטיוו:

אַזוי ווי מיר זײַנען איצט בײַם סוף פון סטענאָגראַפישן אלף-בית, מוז דאָ באַטאָנט ווערן די וויכטיקײט פון פולשטענדיק באַהערשן דאָס שרײַבן פון די שטריכן; פון שרײַבן די שטריכן לויט דער אָנגעגעבענער מאָס ווי אויך אָפּצוהיטן דעם אונטערשייד צווישן שטריכן אין די פּאָרלעך (דיק און דין).

ווערטער מיט האלב-ק״לעכדיקע שט״ענדיקע שטריכן

אז ___ זע ___ עס ___ האס ___ אך ___ אָך ___ אש ___

שא ___ ווי״ ___ ווי ___ ל״י ___ הי״ס ___ איר ___ ער ___

טאר ___ טיר ___ טוד ___ טייד ___ פאל ___ פעל ___ פיל ___

וו״ל ___ וועל ___ וויל ___ ל״ב ___ לעב ___ ליב ___ דאך ___

דאך ___ דיך ___ ט״ל ___ טאל ___ דיל ___ וו״ב ___ וועב ___

ר״ף ___ רוף ___ ר״ץ ___ וואך ___ צ״ל ___ צעל ___ ציל ___

העלד ___ העלף ___ הילף ___ בויד ___ בוך ___ ה״ל ___

הילע ___ העצע ___ היץ ___ איידל ___ האטעל ___ הויף ___

ל״ם ___ ליטע ___ לערע ___ לירע ___ ל״ד ___ לאד ___

פוילער ___ פעלער ___ פולער ___ עפעלע ___ טעאריע ___

היטלער ___ אפעליר ___ בעלער ___ העבער ___ פ״ערל ___

היטעלע ___ רעדעלע ___ פ״געלע ___ לידעלע ___ האלבע ___

וואוילער ___ צאלער ___ ה״טעלע ___ אדלער ___ צ״לער ___

דירעקטיוו:

שר״בט א פאר שורות פון די אויבנאנגעגעבענע ווערטער.

אלגעמיינע ווארצל ווערטער

עפידעמיע	נאבעלע	יינגעלע	טאבעלע
וויציקע	יאריקע	איידעלע	פאעמע
פאמיליע	אידעאל	טונקעלע	טשעק
רעאקציע	רואיקע	הייפעלע	פאנג
אלערליי	אפעליר	מוטשע	קוואל
ווינקעלע	טעאריע	אדלער	לעבן
אמביציע	אפאטיע	מאלער	עפאכע
רעזשים	וויגעלע	דאלאר	קוואטע
פאמיליאר	טעלערל	ארעמע	טעמפא
אוטאפיע	בעקעלע	בעטעלע	אקציע
העמדעלע	בעלער	ראנגל	לעקציע
קילער	פאדעם	רעזשי	זשום
רעדאקציע	לערער	פולער	יובילאר

ג ר א מ א ל אָ ג ן

אין ערשטן קאפּיטל האָבן מיר זיך אָפּגעגעבן בלויז מיט וואָרצל־ווערטער. אינעם איצטיקן קאפּיטל פאַרנעמען מיר זיך מיט גראַמאַלאָגן וואָס זיינען די קאָנדענסירטע צייכנס (1/4 די גרויס פון שטריך) פאַר די אָפּט־באַנוצטע ווערטער אין דער שפּראַך.

ג ר א מ א ל אָ ג ן

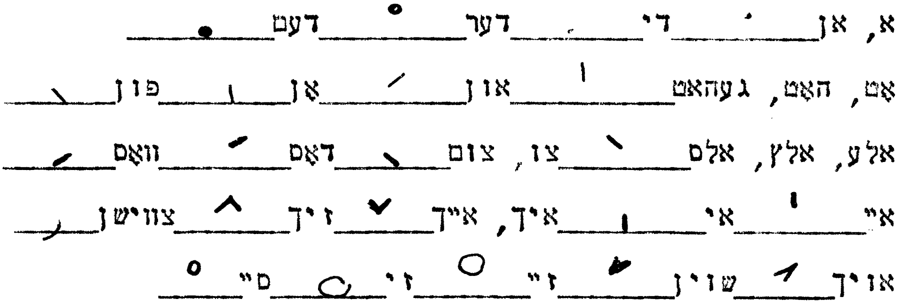

באמערקונג:

דער פאַרפערטלונג־געזעץ: אחוץ די גראַמאַלאָגן, די פּאַרווערטער און סוף־ווערטער וועלכע זיינען א פערטל די גרויס פון שטריך, איז אין סטענאָגראַפיע אויך דאָ א פאַרפערטלונג געזעץ, וואָס לויטעט, אז צו אין אות א פערטל די גרויס פון שטריך קומט צו דער זעלביקער שטריך.

צום ביישפּיל: קוק ___ טוט ___ געג ___

דירעקטיוו:

דער ווירקזאַמסטער אופן צו באַהערשן די גראַמאַלאָגן, דאָס מיינט צו געדענקען זיי אויף אויסנווייניק, איז צו פּראַקטיצירן זיי אין צוזאַמענהאַנג מיט די זאַצן אָנגעגעבן אויפן דערבייאיקן בויגן,

צו וואָס רעדט זי פון דעם אלע מאָל?

זי איז אי א גוטע, אי א וואוילע
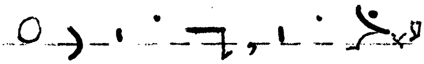

אי" ווי דאָס אלץ טוט זי" וויי!

ער האָט אלע מאָל געהאַט אַט דעם פעלער
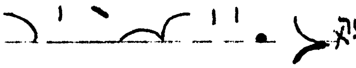

זי טוט דאָס סײ ווי אזוי אלע מאָל

אָט אזוי איז דאָס שוין פון לאנג
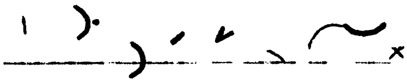

איך נעם אָן אז זי טוט דאָס שוין
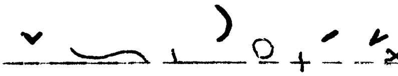

וואָס דאָס איז ביי איך שוין אויך א חטא?
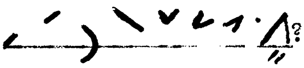

טוט דאָס טאקע שוין, איך בעט איך

אָט דאָס טוט אלע מאָל סיי ער, סיי זי
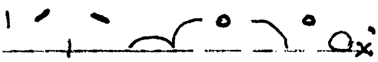

איך הער זיך שוין אויך צו צו אָט דעם
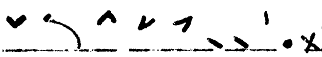

צו וואָס אָט די אלע רייד, איך בעט איך?
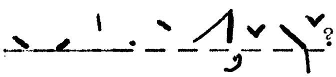

צווישן זיי איז אלץ ניט ווי געווען
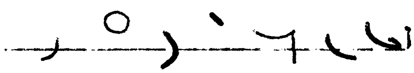

איך פיל זיך דאָ ווי ביי זיך אין דער היים
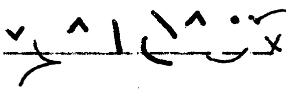

די ארטיקלען „א" „די" דער אדער „דעם"
אין פארבינדונג מיט אנדערע ווערטער און פארווערטער

כדי צו פארגרינגערן און דערביי פארשנעלערן די געשיקטקייט אין שרייבן סטענאגראפיע, פארבינדט מען די ארטיקלען „א" „די" „דער" אדער „דעם" מיטן ווארט אדער מיטן פארווארט וואס קומט פאר דעם באטרעפנדיקן ארטיקל.

דער ארטיקל „א" ווערט באצייכנט דורך א קליין דין פאסיקל (1/4 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער א ___

דער ארטיקל „די" ווערט באצייכנט דורך א קליין דיק פאסיקל (1/4 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער די ___

דער ארטיקל „דער" ווערט באצייכנט דורך א גרויס דין פאסיקל (1/2 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער דער ___

דער ארטיקל „דעם" ווערט באצייכנט דורך א גרויס דיק פאסיקל (1/2 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער דעם ___

למשל:

וועגן א ___ וועגן די ___ וועגן דער ___ וועגן דעם ___

אין א ___ אין די ___ אין דער ___ אין דעם ___

מיט א ___ מיט די ___ מיט דער ___ מיט דעם ___

אויף א ___ אויף די ___ אויף דער ___ אויף דעם ___

ארום א ___ ארום די ___ ארום דער ___ ארום דעם ___

אונטער א ___ אונטער די ___ אונטער דער ___ אונטער דעם ___

דורך א ___ דורך די ___ דורך דער ___ דורך דעם ___

נאך א ___ נאך די ___ נאך דער ___ נאך דעם ___

אלגעמײנע װארצל זאצן

1. די מאמע בײ דעם װיגעלע, דער טאטע בײ דער תורה.

2. אויב זי האט דאס טאקע אזוי ליב, גיב עס צו איר.

3. בוי ניט דאס הויז בײם טײך װײל עס איז צו דעמפיק.

4. אט דער עולם האט אלע מאל ליב געהאט אזא לעקציע.

5. זי האט שוין פון לאנג געהאט אן אפאטיע צו אט דער טעאריע.

6. איך אפעליר צו אים װײל ער איז אזא אײדעלער, אזא נאבעלער.

7. איך ראט דיר, קויף ניט דאס הויז װײל עס איז צו טײער.

8. איך האב אלע מאל ליב געהאט די העלע טעג אין מאנאט מאי.

9. עס איז דא אלע מאל אזוי רואיק, אזוי געמיטלעך.

10. װאס, איז עס טאקע מעגלעך אזא געראנגל צװישן זײ?

11. די טיר פון דעם נײעם טעמפל האט א גאנץ טונקל קאליר.

12. אזוי איז איר אײדעם, ער טוט אלץ פינקטלעך און גענוי.

אלגעמײנע װארצל זאצן

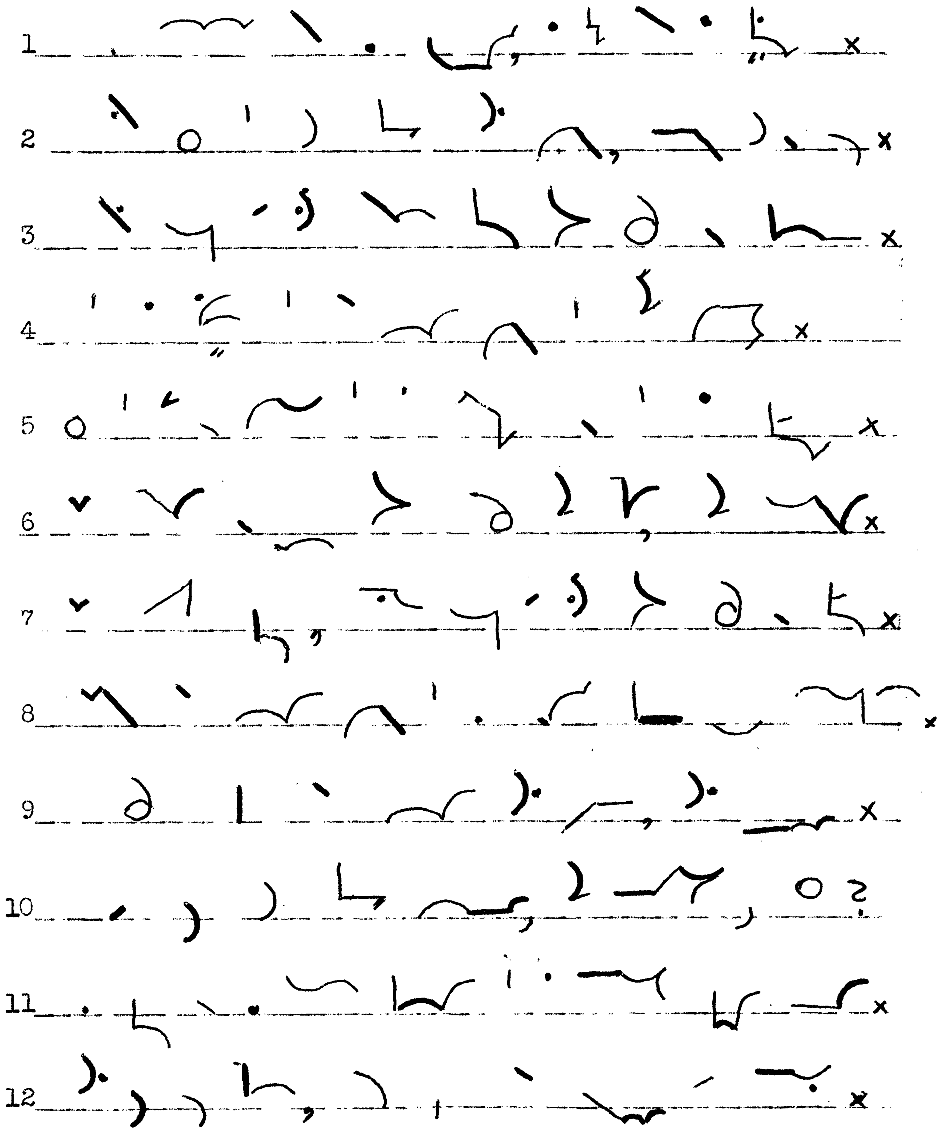

דירעקטיװ:

לײענט די אויבנאָנגעגעבענע אלגעמײנע װארצל
זאצן און פארגלײכט

העברעיזמען

אגב דם חיל נביא

אוודאי דור חופה נוגע

אומה דווקא חטא ניחא

אוצר הגם טעם נצול

אורח הלוואי טענה עברי

אות הלמאי יובל עולה

אכילה העזה יוצא עול

אלול **היפוך** יניקה עולם

אפילו הקדמה כלה עופעלע

גאווה הריגה מודיע עמוד

גאולה ווידוי מוהל עסק

גופא חוב מילא עצה

דאגה טענה מציאה עצם

<u>וויכטיקער כלל:</u>

איך סטענאגראפיע ווערט א העברעאיזם אונטערגע-
שטראכן מיט צוויי דינע פאסיקלעך.

סוף „נ" „פ" אדער „וו" (ב)

דער שטריך „נ" ווערט בלויז באנוצט אין אנהייב ווארט אדער ווען „נ" איז דער איינציקער שטריך פון ווארט. אין אלע אנדערע פאלן ווערט באנוצט א האטשיקל צו באצייכענען די „נ" וואס ווערט גע-שריבן אט אזוי:

1) אין דער זעלביקער ריכטונג ווי די ווייזערס פון א זייגער אין צוזאמענהאנג מיט שטייענדיקע שטריכן:

צום ביישפיל: פען ___ בין ___ דיין ___

רוען ___ חן ___ ריין ___

2) אונטער די ליגנדיקע שטריכן „ק" אדער „ג"

צום ביישפיל: גאון ___ גיין ___ קאן ___

3) איינעווייניק פון קיילעכדיקע שטריכן:

צום ביישפיל: מיין ___ לערן ___ צאן ___

דאס האטשיקל „פ" אדער „וו" (ב) ווערט באנוצט בלויז אין פאר-בינדונג מיט גלייכע שטריכן און ווערט געשריבן אזוי:

1) אויף דער רעכטער זייט פון שטייענדיקע שטריכן (אין דער היפוך ריכטונג פון די ווייזערס פון א זייגער)

צום ביישפיל: טיף ___ טובה ___ מאטיוו ___.

2) איבער די ליגנדיקע שטריכן „ק" אדער „ג"

צום ביישפיל: תיכף ___ אגב ___

ווייכטיקער כלל:

דאס האטשיקל "פ" אדער "וו" (ב) ווערט קיין מאל ניט באנוצט אין צוזאמענהאנג מיט קיילעכדיקע שטריכן.

דירעקטיוו:

שרייבט עטלעכע שורות פון יעדן ווארט אויפן דערבייאיקן זייטל.

ווערטער מיט האטשיקל „ג" „פ" אדער „וו" (ב)

פײן אביון קומען גאון חן

בין טיף רײדן ענין טאָן

צײבן לערן מעגן הימלען װײן

באפן העלפן רײן מײן דינגען

לעבן װעגן קהלן דין פדיון

האפן לײדן לאבן פען פאנגען

לזין זשומען רויבן צאָן לונגען

דען באקן רופן מאָגן װעלן

טויגן רויטן בעטן לעבצן צוימען

ציען קוילן לײטן ליגן רינגען

דעקן פײערן װען מין טײערן

מידן לויפן גומען נײן רוען

לײען טובה רײפן צײגן פאָן

מאטיװ אקטיװ רודף דפק רײצן

אויב לעבן איז ליידן דאן לעב איך שוין לאנג.

דער הימל ווי א טונקעלער טייך איז ביי דער ערד געהאנגען

אך,לייבן און אָדלער, איך בין אויך א מאל אן אָדלער געווען!

יום–טוב און וואָך, יום–טוב און וואָך,עס לויפן און יאָגן די יאָרן.

טיף, טיף אין הארצן איז זי אלע מאל געווען קעגן אזא טובה.

עס איז געווען איר מאָטיוו צו העלפן אקטיוו אין אָט דער לאגע.

זי איז אזא נאָבעלע, צו העלפן מענטשן איז איר אידעאל.

איך וואוין שוין פון לאנגע, לאנגע יארן ביי מיין מומען.

איר מאן האט איר געהאלפן צו קאָנען קומען קיין אמעריקע.

אלע, אלע האָבן ליב דעם פייערלעכן יום–טוב חנוכה.

איך קאָן דודן שוין פון לאנגע, לאנגע יארן פון דער היים.

זיי פאנגען אָן צו לערנען אָט דעם למוד אין טעמפל.

אָט די אלע יונגע מענטשן קומען פון פוילן און פון דער ליטע.

<u>דירעקטיוו:</u> שרייבט אין סטענאגראפיע עטלעכע שורות
פון יעדן פון די אויבן–אנגעגעבענע זאצן

זאצן מיט האטיקל „נ" „וו" (ב)

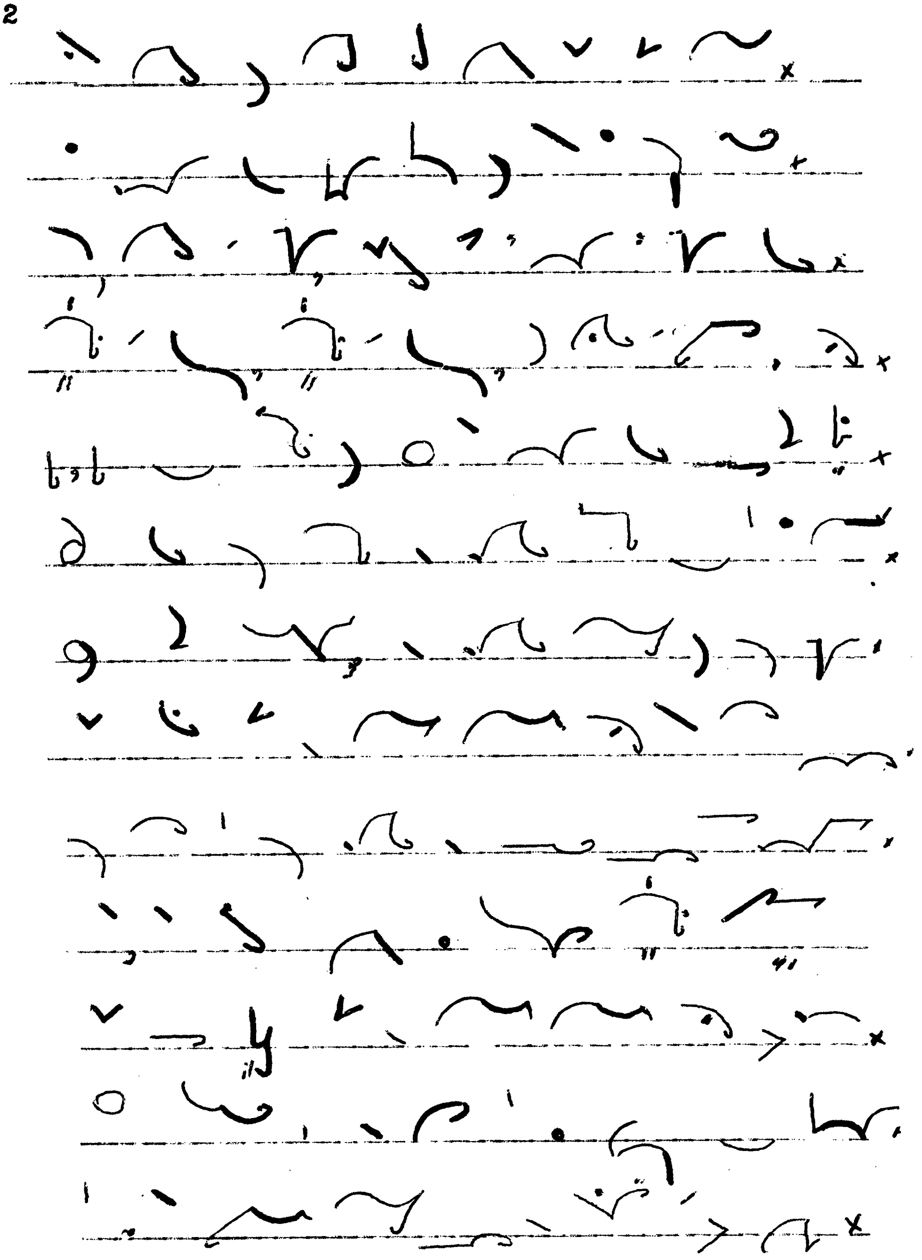

דירעקטיוו: לײענט די סטענאגראפישע זאצן און פארגלײכט מיטן ײדישן טעקסט.

דאס פארקירצן און פארלענגערן די שטריכן

ווי שוין באמערקט איז פון גרויס וויכטיקייט אפצוהיטן די מאס אין דעם שרייבן פון די סטענאגראפישע שטריכן, מחמת אי א גע־העלפטער אי א געטאפלטער שטריך ענדערט דאס באטרעפנדיקע ווארט.

צו א געהעלפטן שטריך קומט צו א „ט" (אין זעלטענע פאלן א „ו")

צום ביישפיל:

באקט ___ לויפט ___ קומט ___ ליבט ___

אילט ___ טאגט ___ טויגט ___ פילט ___ קילט ___

אזוי ווי קיין האטשיקל קאן מען ניט פארקירצן, איז אויב די „ט" (אין זעלטענע פאלן די „ד") קומט נאך דעם האטשיקל „נ" פארקירצט מען דעם שטריך פאר דעם האטשיקל.

צום ביישפיל: פונט ___ לוינט ___ ווינט ___ מיינט ___

בונד ___ קענט ___ אונט ___ צינדט ___ רינט ___

צו א געטאפלטן שטריך קומט צו „טער" אדער „דער" (אין זעלטענע פאלן „טיר" אדער „טור")

צום ביישפיל:

וועטער ___ מוטער ___ פאטער ___ ווידער ___

נאטירלעך ___ לויטער ___ ביטער ___ גוטער ___

אזוי ווי קיין האטשיקל קען מען אויך ניט פארלענגערן, איז אויב דער „טער" אדער „דער" (אין זעלטענע פאלן „טיר" אדער „טור") קומט נאכן האטשיקל „נ" פארטאפלט מען דעם שטריך פארן האטשיקל „נ".

צום ביישפיל:

ווינטער ___ מונטער ___ רינדער ___

קינדער ___ וואנדער ___ לענדער ___

טאקט לויפט רוקט צייט מוטער

רופט מיינט צייט מאלט אנדער

גייט באקט לופט נויט לייכטער

ווינט נאפט לייכט צילט לויטער

פעלט פילט מעגט רעגט נאטור

אָוונט רייצט באפט פונט ביטער

נעמט מאַנט בויט לויט עלטער

פאלט ציילט קומט לערנט נידער

לעבט טינט דינט טאַגט טאַכטער

בוקט נאָענט איצט מיט רויטער

פאקט לייגט בונד עפנט פוטער

קעלט גילט צוימט דופט רינדער

טויגט אָפט גאפט וויינט וואנדער

באמערקונג: אזוי ווי אי א געהעלפטער אי א גע-טאָפלטער שטריך ענדערט דאס וואָרט, איז וויכטיק אָפצוהיטן מאָס.

פֿארקירצונג און פֿארלענגערונג זאצן

דאָס הויז איז געווען פֿול מיט קינדער און וואונדער לעגענדעס

אך ווי ליב עס איז צו הערן דאָס געלעכטער פֿון קינדער.

דער רעדאקטאָר וועט טאקע היינט אוונט רעדן בײַ זיי אין טעמפּל.

איך לייען שוין פֿון לאנג לידער פֿון אָט דעם דיכטער

יאָ, קינדערלעך טייערע, איך בין שוין אן אלטער, אלטער מאן.

די לופֿט איז דאָ אזוי גוט און דער הימל אזוי לויטער!

אין אָט די אלע לענדער לעבט זיך איצט פֿיל לײַכטער.

די מוטער האָט אלע מאָל געוואוינט ניט ווײַט פֿון איר טאָכטער.

עס וואָלט זיך אים געוואָלט קומען העלפֿן איר אין איר נויט.

ווינטער איז דאָ דאָס לעבן ניט לײַכט, די קעלט איז א ביטערע.

קענטיק אז אָט דער דאָקטאָר איז אויך א גוטער דיכטער.

זי האָפֿט אז עס וועט קומען א צײַט אז זי וועט מער ניט לײַדן פֿון קיין נויט.

זיי טוען אלץ וואָס איז מעגלעך ניט ווי צו טאָן דער אלטער מוטער.

דירעקטיוו:

שרײַבט אין סטענאגראפֿיע צען שורות פֿון יעדן פֿון די אויבן-אנגעגעבענע זאצן.

פארקירצונג און פארלענגערונג: זאצן

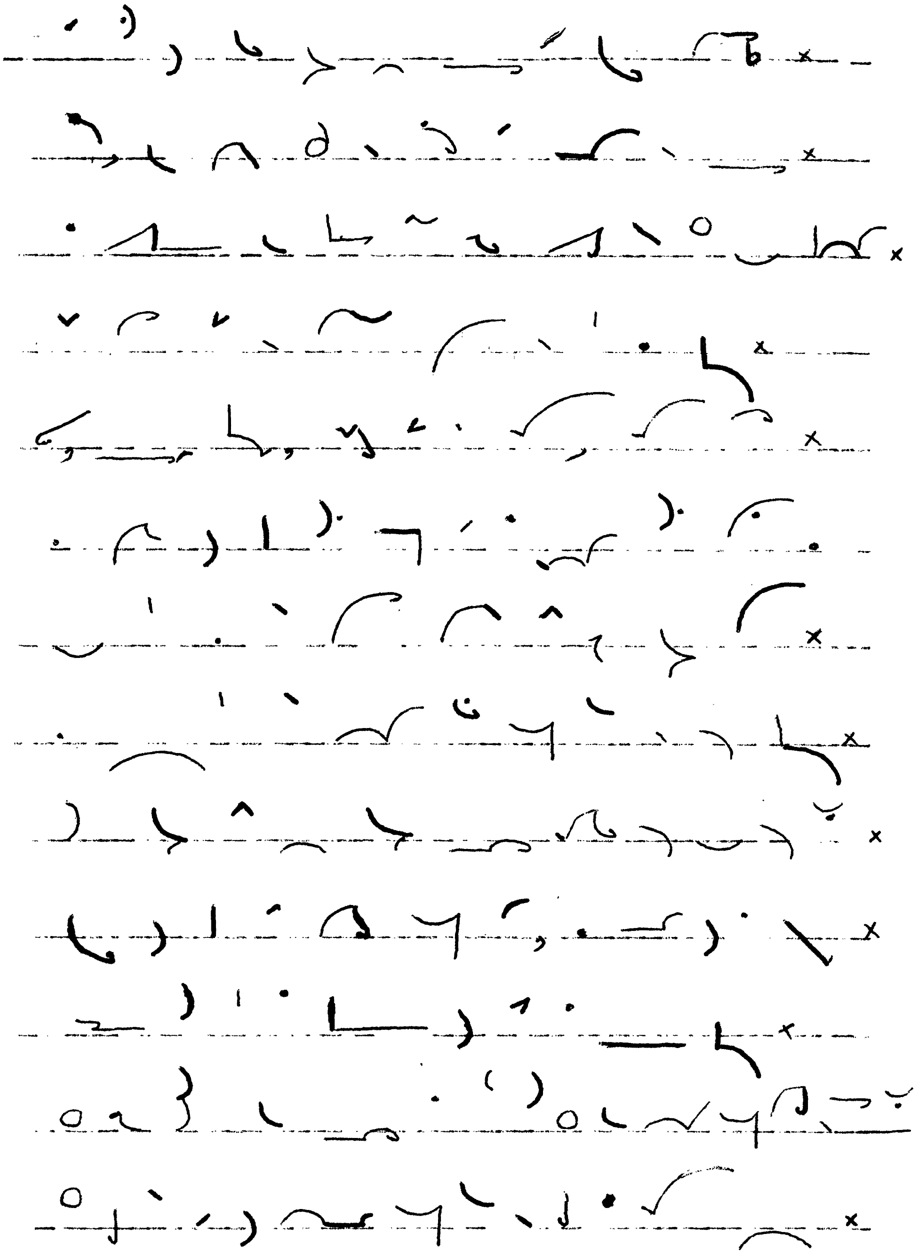

דירעקטיוו: לייענט די אויבן אנגעגעבענע זאצן און
פארגלייכט די פינקטלעכקייט מיטן
טעקסט אויפן דערבייאיקן זייטל.

חטא—אײדל—פונקט—אויב—קעלט—טאקט—תל

קיום—קויל—פויל—מעל—ראָלע—צײלט—מאָלט

גאון—גאל—פאל—מײל—לונג—רינג—בויגן

גביר—לײדן—דיקן—רוקן—בוקן—חן—וואנדער

וידוי—טונקל—טויבע—רויג—באקן—טײלן—דו

קעלער—געלער—מאלער—מדינה—ליטער—צאנקט

דאנקט—ליפט—נאפט—גאפט—רינט—טינט—מי

פעלער—טעלער—עלטער—אלט—טאָרי ע—לײ—טײ

אפעליר—דיכטער—ריכטער—ציטער—רעדאקטאר

פוטער—נידער—מונטער—איצטער—מאטעריאל

פאנגט—מילא—רינט—צוימט—רײניקט—טאָגט

עצם—לאגע—טעמע—יאָגט—יאדע—יענע—יעדע

ווינקט—מורא—טעמפּאָ—ראדיאָ—מיד—טאָבטער

שענקט—שווינקע—שבועה—שוועגט—צאנקט

וואָרצל ווערטער (עקזאמען)

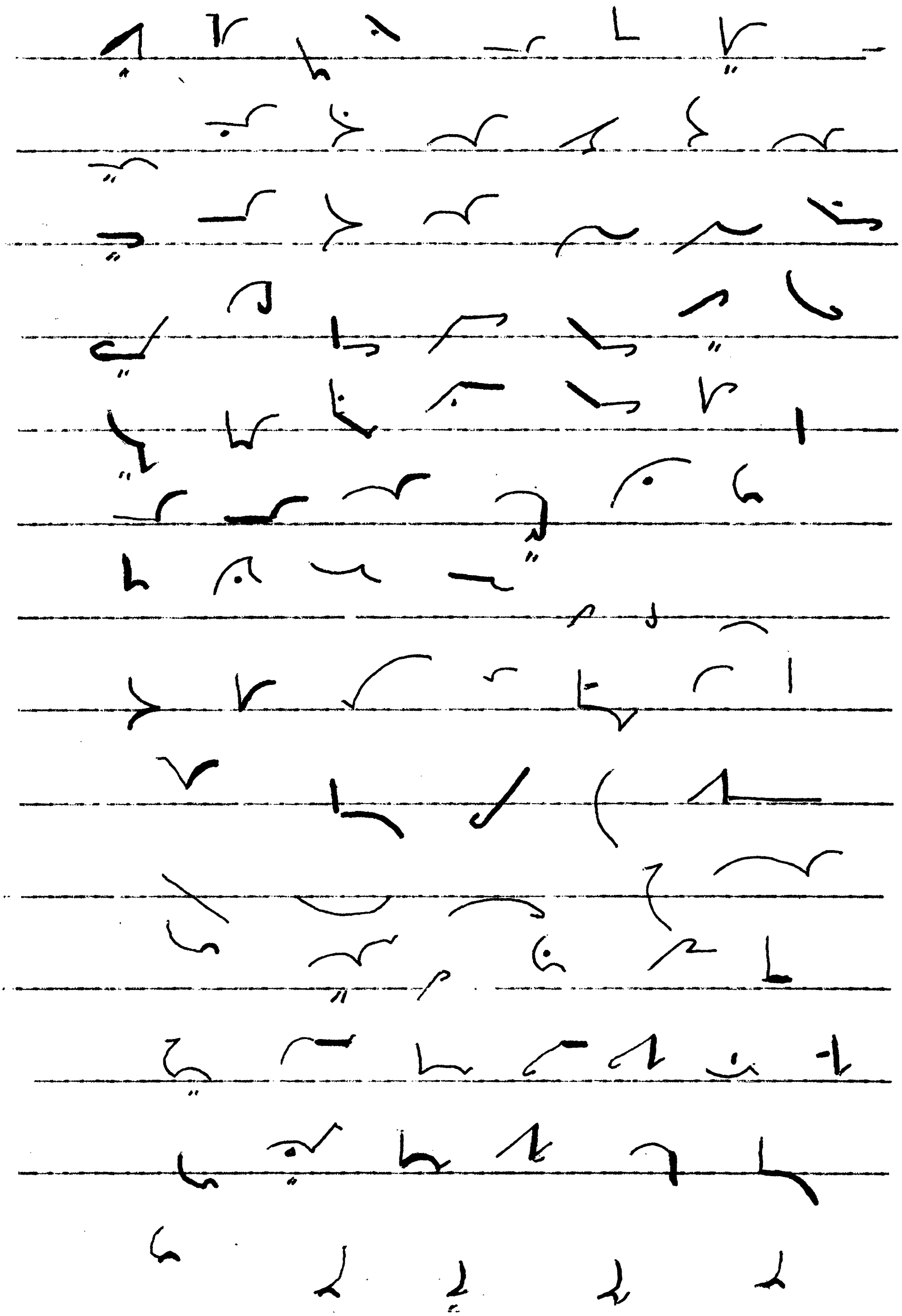

שפריכווערטער

1. אז מען האָט די וועלט, האָט מען יענע וועלט אויך.

2. ער וויל דאָס טעלערל פון הימל!

3. ער האלט זיך מיט דעם ווי די יידן מיט דער תורה.

4. ווען מען איז פויל האָט מען ניט אין מויל.

5. צדקה צו געבן און ליב צו האָבן קען מען ניט ניטן.

6. מיט גאָט טאָר מען זיך ניט דינגען.

7. אז גאָט העלפט גייט פון טיר און טויער.

8. קיין תשובה איז אויך א תשובה.

9. א קאַץ קען אויך קאליע מאכן.

10. עס איז א ראיה פון דער אלטער באָבע חיה.

11. וואָס טוט קהל אָן אן אתרוג? מען בענטשט ניט.

122. זי האָט ניט קיין קינד און ניט קיין רינד.

13. דאָס עפּעלע פאלט ניט ווייט פון ביימעלע.

14. אז מען האָט די מאה האָט מען די דעה.

דירעקטיוו:

שרייבט איין סטענאגראפיע 5 שורות פון יעדן פון די אויבן-דערמאנטע שפריכווערטער זאצן און פארגלייכט די פינקטלעכקייט מיט דעם דערבייאיקן זייטל סטענאגראמעס.

שפריכװערטער

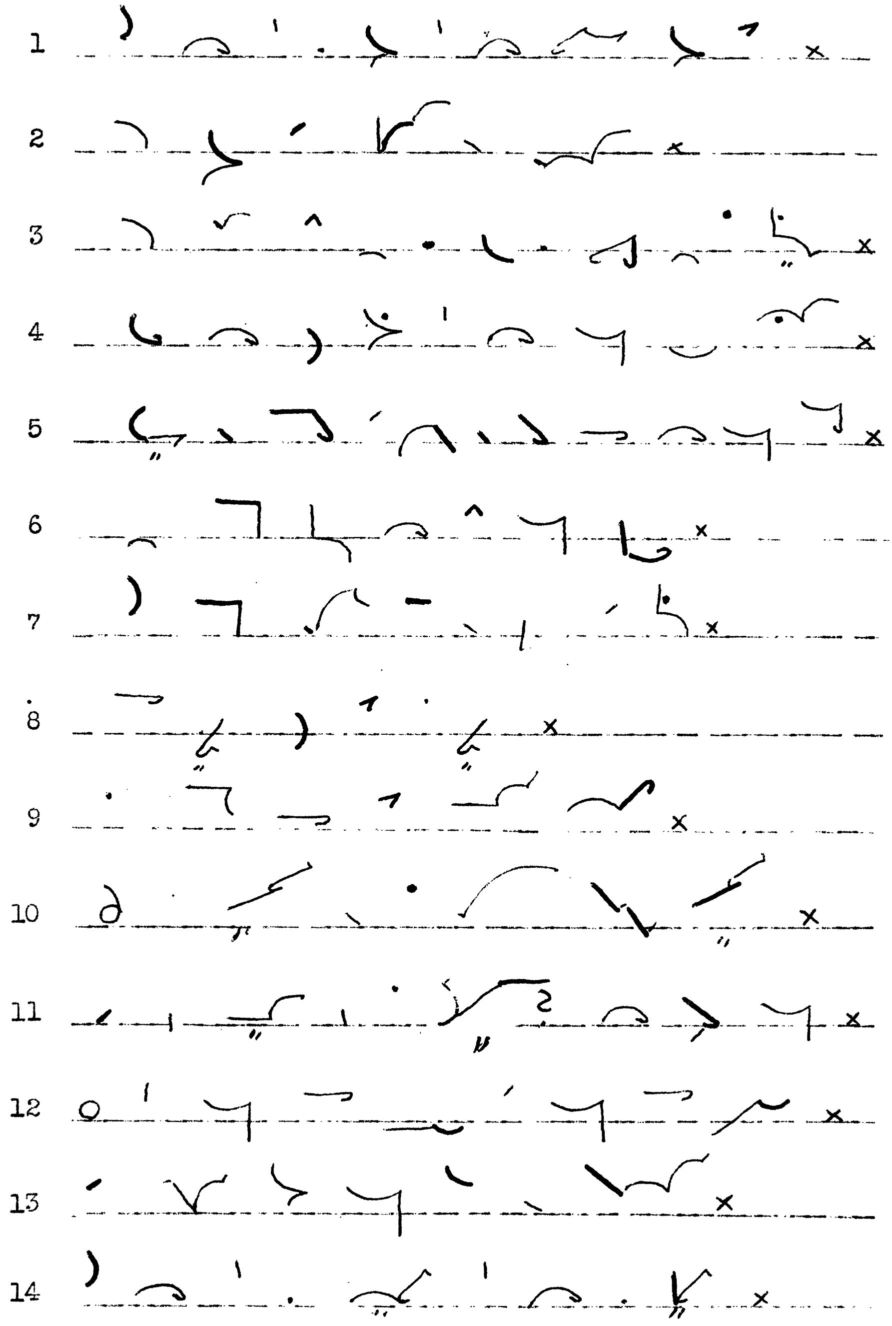

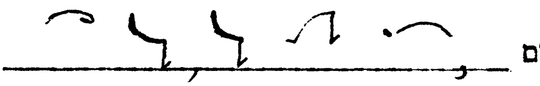
מײן װײטע, װײטע, אלטע הײם

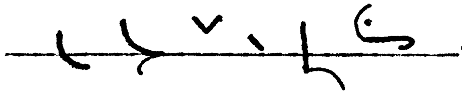
װי װאלט איך צו דיר געצױגן!

װי לעבן עבט און ליכטיק העל

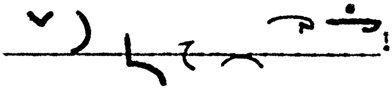
איך זע דיך איצט מיט מײנע אױגן!

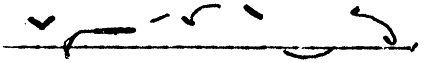
איך ליג און האלט אלץ אין הערן

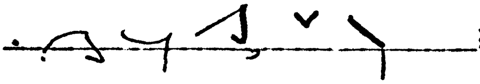
די ליפן ניט רײדן, איך בעט;

צו װעמען, איך דענק, װעט געהערן

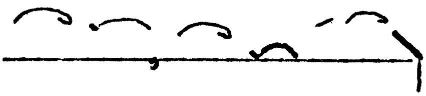
מײן הײם, מײן העמד און מײן בעט

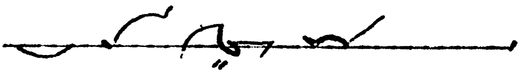
אין העלע לבנה׳קע העמדער,

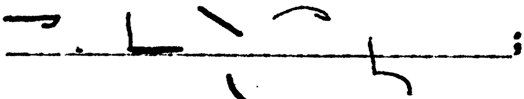
גײען די טעג בײ מײן טיר;

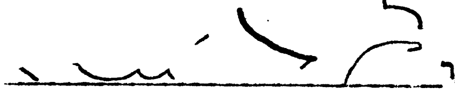
פון נאענטע און װײטערע לענדער

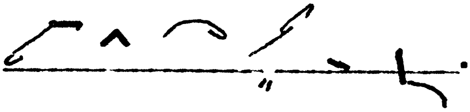
יאגט זיך מײן רעיון צו דיר.

דירעקטיװ:
שרײבט סטענאגראפיש צען מאל פון יעדן פון די אױבן־אנגעגעבענע שורות.

פאראײנפאכטע פערזן פון באוואוסטע ײדישע פאָעטן

32

די קינדער טאנצן פײערלעך צו

און פּאטשן מיט די הענטעלעך,

און פון די לאָדן צים א ליכט

צו דינע, טונק'לע װענטלעך.

פון דער מיל א טײכל לויפט

צו דעם ים דעם װײטן

טאנצט און קנײטשט זיך אין איר װעג

דוכט זיך - רימער רײטן.

רציחה האָט געיאָגט, איז מען געגאנגען

געגאנגען װאו מען האָט געהײסן גײן;

די מאמע מיט די קינדערלעך באהאנגען

די קינדער מיט א ביטערן געװײן.

דירעקטיװ:

שרײבט סטענאגראפיש צען מאל פון יעדן פון די אויבן-אנגעגעבענע שורות.

א בריוועלע דער מאמען

33

ליבע מאמע:

יאָ, איך בין שוין טאקע אין קעמפּ „גן-עדן" און פיל זיך דאָ גאנץ גוט. עס איז דאָ אזוי רואיק, אזוי געמיטלעך: קענטיק אז איך האָב זיך געניי'טיקט אין רו, ווייל כאָטש איך רו דעם גאנצן טאָג בין איך ניט מיד פון רוען.

ווען א מענטש נעמט וואקאציע און פילט אז דאָס רוען וועט מעגלעך מאכן ווייטער צו ארבעטן און לעבן ווי אלע מאָל, טוט ער דאָס מיט פולן ווילן. אזוי, מאמע טייערע, ווען איך וועל קומען א היים, וועל איך זיך טאקע פילן פול מיט נייעם כוח צו באנייען מיין טאָג-טעגלעכן אָרט לעבן.

יאָ, די צייט לויפט און אָט אָט קום איך שוין א היים.

איך לייען דאָס בוך וואָס די מומע האָט דיר געגעבן און האָב פון דעם הנאה און איך דאנק איר.

דיין טאָכטער

א בריוועלע דער מאמען

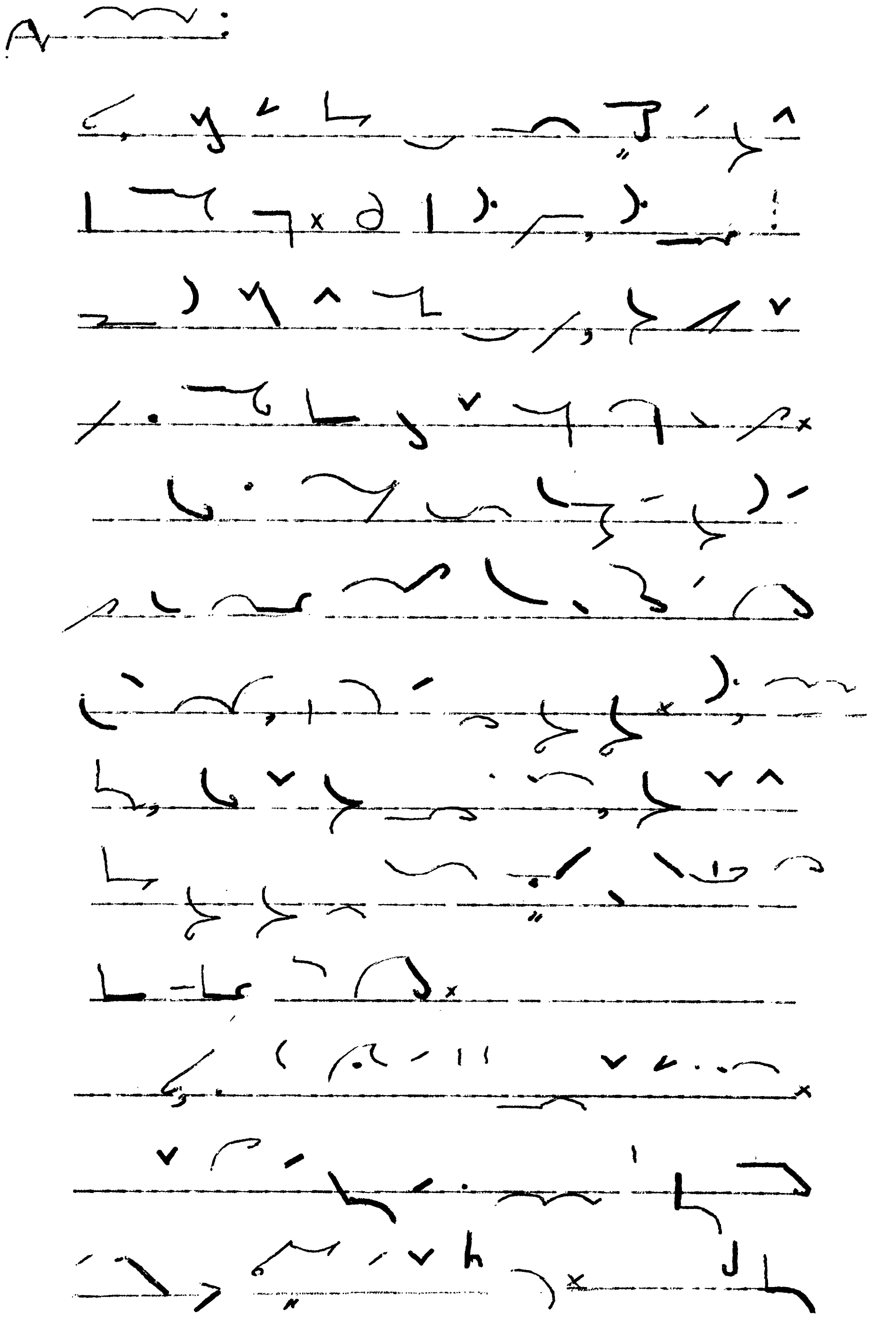

פון מחבר ## פ א מ ע ל ע (א מעשהלע)

פאמעלע איז געווען א יתומהלע. זי געדענקט נעבעך ניט אירע עלטערן. זי האָט קיין מאָל ניט געפילט וואָס עס הייסט טאַטע מאַמע. זי איז אלע מאָל מקנה געווען די קינדער וואָס האָבן עלטערן. און ווען אָט די קינדער האָבן גערעדט צווישן זיך וועגן טאַטע-מאַמע האָט פאמעלע אַזוי מאָדנע געפילט:

אך ווי יונג זי איז געווען, ווען טאַטע-מאַמע איז שוין מער ניט געווען א טייל פון איר לעבן!

פאמעלע האָט געוואוינט ביי איר מומען. כאָטש די מומע איז געווען צו איר גוט און ליב, האָט דאָך פאמעלע געפילט, אז עס פעלט איר א מאַמע.

און אַזוי האָט דאָס קינד געבענקט טאָג און נאַכט. זי האָט געוואָלט האָבן אן אייגענע מוטער צו וועמען זי איז אן אייגן קינד

כאָטש איר הארץ איז געווען פול מיט אומעט , האָט זי דאָך אַזוי ליב געהאַט צו הערן ווי איר מומע רעדט פון די צייטן ווען איר מאַמע האָט געלעבט.

אָפט ווען זי איז געווען אליין אין הויז האָט זי געוויינט.

כלל:
איין ווערבן פון פארגאנגענער צייט ווערט דער ערשטער זילב „גע" פארשטאנען. למשל געווען שרייבט מען ...

פאמעלע (2)

אין איר יונג קעפעלע איז דער געדאנק געלאפן:

„וואס איינגנטלעך האב איך געטאן וואס גאט האט מיינע עלטערן צו זיך גענומען?"

און ביינאכט אין איר בעטעלע, איז זי געלעגן און געחלומט פון די ביטערע היטלער יארן. דער חלום האט איר אלע מאל וואך געמאכט און ווען זי איז וואך געווען האט זי ביטער געוויינט. איר מומע האט פון דעם פיל פיל געליטן כאטש העלפן האט זי ניט געקענט.

אין אן אוונט ווען איר מאן איז געקומען פון דער ארבעט האט זי מיט אים לאנג, לאנג גערעדט וועגן דעם.

„בנימין, איך וויל פאמעלען געבן א וואקאציע"

עס איז גאנץ מעגלעך אז עס וועט איר טאן א וועלט מיט גוטס.

בנימין האט אויך געהאט אן ענלעכן געדאנק. ער האט געפילט אז פאמעלע ליידט פון אומעט און האט טאקע געוואלט טאן אלץ וואס איז מעגלעך כדי צו העלפן דעם קינד.

האט ער ביי זיך געדענקט, אין קעמפ וועט פאמעלע באגעגענען אנדערע קינדער און וועט זיך באקענען מיט א נייער וועלט.

(2)

פ א מ ע ל ע (3)

און אין מאָנאט מאי איז שוין פאמעלע אין א קינדער קעמפּ, טאקע ניט ווייט פון איר וואוין אָרט, וואו זי וועט האָפנטלעך ווײלן עטלעכע וואָכן.

פאמעלע איז דאָס רוב אלײן. עס ציט זי איצט ניט צו די אנדערע קינדער. די לעצטע צוויי טעג בענקט זי אזוי אהײם! זי האָט קײן מאָל ניט געדענקט אז זי וועט אזוי בענקען, און איצט טוט איר טאקע טיף וויי וואָס זי האָט אזוי ווי געטאָן איר מוטער.

דאָס מײדעלע לעבן איר, אין אנדערן בעטעלע וואָס טײלט מיט איר איר געצעלט וויל פאמעלען קומען אנטקעגן און וויל איר העלפן זיך פילן גוט און היימלעך דאָ אין נייעם אָרט.

אויך דאָס מײדעלע האָט געבעך פיל, פיל געליטן פון היטלערן, פון דער געטאָ אין פוילן און פון דעם גאנצן ארט לעבן. זי וויל אפילו ניט ריידן וועגן די ביטערע צייטן און וועגן דער נויט און דעם פיין פון יענע יאָרן.

רוטעלע, אזוי הייסט דאָס מײדעלע, האָט ניט קײן מוטער. דער פאקט איז אז זי האָט קײנעם ניט. זי איז דאָ גאנץ אלײן און וואוינט אין א יתומים הויז. זי ~~פילט~~ זיך דאָ אזוי עלענד

(3)

(4)

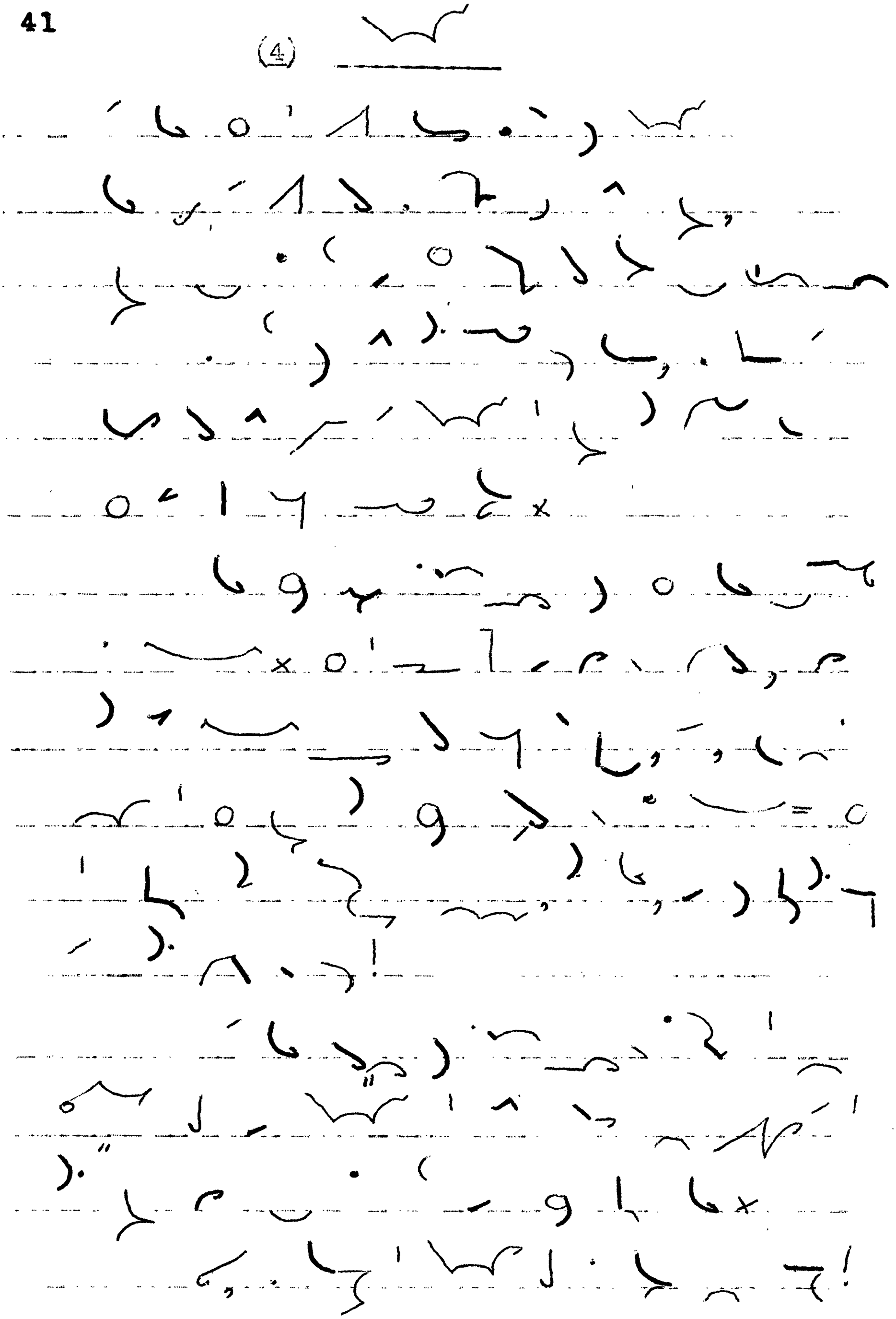

פ א מ ע ל ע (4)

און ווען זי האָט גערעדט צו פאמעלען וועגן דעם אלץ איז פאמעלע געווען גערירט. און גערעדט האָבן די מיידעלעך צווישן זיך פיל, פיל אין דער צייט וואָס זיי ביידע האָבן געוויילט אין יענעם קעמפ.

די צייט איז זיך אזוי געגאנגען איר וועג, די טעג און וואָכן האָבן זיך גערוקט און פאמעלע האָט געפילט אז לאנג וועט זי שוין דאָ ניט קענען ווילן.

ווען זי איז ענדלעך אהיימגעקומען איז זי געווען אין גאנצן אן אנדערע. זי האָט קענטיק עטוואס געלערנט פון לעבן, געלערנט אז אויך אנדערע קינדער האָבן ניט אלצדינג און, ווי מיט א מאָל האָט זי געפילט אז זי איז געבענטשט פון דער נאטור — זי האָט דאָך אזא הארציקע מוטע, אזא פיינע, וואָס איז דאָך אזוי גוט און אזוי ליב צו איר:

און ווען בנימין איז אהיימגעקומען פון דער ארבעט האָט אים הנאה געטאָן וואָס פאמעלע האָט זיך באקאנט מיט רוטעלען און האָט אזוי פיל געלערנט אין דער צייט וואָס זי איז דאָרט געווען.

יאָ, די וואקאציע האָט פאמעלען געטאָן א וועלט מיט גוטס:

צווייטער טייל:

אינסטרוקציע בויגן
פרעפיקסן און סופיקסן רשימה
ווערטער און זאצן
עקזאמען
שפריכווערטער
פאראײנפאכטע פערזן

פּרעפיקסן און סופיקסן (פאַר-ווערטער און סוף-ווערטער)

אין ערשטן טייל האָבן מיר זיך פאַרנומען מיטן שורש (וואָרט-וואָרצל)
אין צווייטן טייל וועלן מיר אויסשליסלעך זיך אָפּגעבן מיט די פאַר-
ווערטער און סוף-ווערטער פון דער שפּראַך און אויפקלערן ווי אַזוי
מען דאַרף שרייבן סטענאָגראַפיש פּרעפיקסן און סופיקסן אין פאַר-
העלטעניש צום באַטרעפנדיקן וואָרט.

די פאַר-ווערטער ווי די סוף-ווערטער האָבן <u>לחלוטין</u> <u>קיין</u> <u>שום</u> <u>שייכות</u>
<u>ניט</u> מיט דער פּאָזיציע פונעם באַטרעפנדיקן וואָרט. זיי זיינען
צייכנס, אַ <u>פּערטל</u> די גרויס פונעם שטריך. מען קען זיי שרייבן
אינאיינעם מיטן וואָרט ווען דאָס איז באַקוועם און אַפּילו אָפּגעטיילט
דאָרט וואו עס איז ניט באַקוועם.

דערפאַרונג האָט באַוויזן אַז דער ווירקזאַמסטער אופן צו לערנען
די פאַר-ווערטער און סוף-ווערטער (פּרעפיקסן און סופיקסן) איז
צו פאַרבינדן זיי מיט דעם באַטרעפנדיקן וואָרט און גלייכצייטיק
אויך מיט אַ זאַץ.

<u>וויכטיקער כלל:</u>

**פּרעפיקסן, ווען באַנוצט ווי פּרעפּאָזיציעס,
ווערן געוויינטלעך געשריבן אויף דער שורה.**

<u>למשל:</u> גיי און גיב דאָס איר אַוועק

איך קום היינט אַריבער צו איר

ער לויפט אַהין אַרונטער צו אָפּט

**<u>וויכטיק:</u> דאָרט וואו אַ גאַנץ וואָרט איז דער שורש,
זיינען ניט חל פּרעפיקסן און סופיקסן.**

אויף די ווייטערדיקע זייטלעך זיינען אָנגעגעבן:

1) א רשימה פון די פּרעפיקסן און סופיקסן.

2) הונדערט ווערטער מיטן וואָרצל (שורש) ג יי ן

3) צו דריי ווערטער פון יעדן איינציקן פּרעפיקס און סופיקס
וואָס איז אָנגעגעבן אין דער רשימה.

4) זאַצן מיט ווערטער אַנטהאַלטנדיק פּרעפיקסן און סופיקסן.

פּרעפיקסן (פאַר־ווערטער)

פאַר, פּאַר

דער

אַן, אינ

צו, צע

קאַן, קאָן

קאַם, קאָם

אָפּ

באַ, בײַ

אײַנ

אַרײַנ

איבער

אַריבער

אויפ

אַרויפ

אום, אימ

אַרום

אונטער, אינטער

אַרונטער

אויסער

אויס

אַרויס

אַראָפּ

אַוועק

דורכ

נאָכ

צוזאַמענ

צונויפ

צוריק

פונאַנדער

זעלבסט

געשריבן לעבן שטריך

פאַר־ווערטער אַ העלפט די גרויס פון שטריך

אַנט, ענט

מיט

טאָפּלטע פאַר־ווערטער

אומבאַ

אַנצו

צוצו

וויכטיקער כּלל: ווען נאָכן פאַר־וואָרט קומט אַ „צו", ווערט נאַטירלעך צוגעגעבן דער פאַר־וואָרט „צו"

למשל: אײַנצו, איבערצו, אויפצו, אַוועקצו

איצטיקע צייט	פארגאנגענע צייט	אין צוזאמענהאנג מיטן סוף־ווארט
נאָכגיין	נאָכגעגאנגען	נאָכגייענדיק
פארבייגיין	פארבייגעגאנגען	פארבייגייענדיק
צונויפגיין	צונויפגעגאנגען	צונויפגייענדיק
צוריקגיין	צוריקגעגאנגען	צוריקגייענדיק
פונאנדערגיין	פונאנדערגעגאנגען	פונאנדערגייענדיק

וויכטיקער כלל:

דער צוגאב פון פרעפיקס „צו" צו א צווייטן פרעפיקס, פארמירט א דאָפלטן פרעפיקס.

למשל:

אָנצוגיין ____ צוצוגיין ____ אָפּצוגיין ____

איינצוגיין ____ אריינצוגיין ____ איבערצוגיין ____

אריבערצוגיין ____ אונטערצוגיין ____ ארונטערצוגיין ____

אויפצוגיין ____ ארויפצוגיין ____ אויסצוגיין ____

דער פרעפיקס V (ארײן) ווערט פארוואנדלט אין סופיקס Λ (דיק) ווען באנוצט ווי אזעלכעס און איז קעריק.

פרעפיקסן (פאר-ווערטער)

צונויפליגן צונויפקומען צונויפנעמען

צוזאמענקומען צוזאמענרופן צוזאמענעמען

פונאנדערפאלן פונאנדערנעמען פונאנדערלויפן

אנטלויפן אנטוויקלען אנטהאלטן

סופיקסן (סוף-ווערטער)

וויכטיקער כלל:

די "נ" ווערט אויסגעלאזן פארן סופיקס "הייט" "קייט" אדער "דיק"

מינדערהייט איבערגעבנקייט פייערלעכקייט

קומענדיק רופנדיק לעבנדיק

לייטונג מיטינג צייטונג

רייבונגען מיטינגען צייטונגען

וויטיק מאנטיק ריכטיק

לאיאליטעט קוואליטעט קוואנטיטעט

יידנטום רייכטום אייגנטום

פרעפיקסן און סופיקסן (פאר-װערטער און סוף-װערטער)

כדי צו אילוסטרירן דאס קאמבינירן פונעם װארצל-װארט מיטן פאר-װארט און סוף-װארט, נעמען מיר דא װי א ביישפיל איין װארט, דאס װארט „ג י ן" און געבן עס אן אין דער איצטיקער צייט און אין דער פארגאנגענער צייט און אין צוזאמענהאנג מיטן פאר-װארט און סוף-װארט:

/ג י ן/

איצטיקע צייט	פארגאנגענע צייט	אין צוזאמענהאנג מיטן סוף-װארט
פארגיין	פארגאנגען	פארגייענדיק
דערגיין	דערגאנגען	דערגייענדיק
אנגיין	אנגעגאנגען	אנגייענדיק
צוגיין	צוגעגאנגען	צוגייענדיק
אפגיין	אפגעגאנגען	אפגייענדיק
באגיין	באגאנגען	באגייענדיק
איינגיין	איינגעגאנגען	איינגייענדיק
אריינגיין	אריינגעגאנגען	אריינגייענדיק
איבערגיין	איבערגעגאנגען	איבערגייענדיק

פרעפיקסן און סופיקסן (פאַר-ווערטער און סוף-ווערטער)

49

איצטיקע צייט	פאַרגאַנגענע צייט	אין צוזאמענהאנג מיטן סוף-וואָרט
אריבערגיין	אריבערגעגאנגען	אריבערגייענדיק
אונטערגיין	אונטערגעגאנגען	אונטערגייענדיק 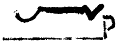
ארונטערגיין 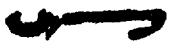	ארונטערגעגאנגען	ארונטערגייענדיק
אויפגיין	אויפגעגאנגען	אויפגייענדיק
ארויפגיין	ארויפגעגאנגען	ארויפגייענדיק
אויסגיין	אויסגעגאנגען	אויסגייענדיק
ארויסגיין 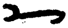	ארויסגעגאנגען	ארויסגייענדיק
אומגיין	אומגעגאנגען	אומגייענדיק
ארומגיין	ארומגעגאנגען	ארומגייענדיק
אוועקגיין 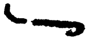	אוועקגעגאנגען	אוועקגייענדיק
אראפגיין	אראָפּגעגאנגען	אראָפּגייענדיק
דורכגיין	דורכגעגאנגען	דורכגייענדיק

פרעפיקסן (פאר-ווערטער)

אונטערקומען	אונטערהאלטן	אונטערלײגן
ארונטערפאלן	ארונטערנעמען	ארונטערקומען
אויפקומען	אויפלעבן	אויפנעמען
ארויפלײגן	ארויפרוקן	ארויפטאָן
אומקום	אומפאלן	אומקערן
ארומרײדן	ארומטאנצן	ארומנעמען
אויסטאָן	אויסמײדן	אויסטײטשן
דורכמאכן	דורכלויפן	דורכקומען
נאָכלויפן	נאָכטאָן	נאָכקומען
ארויספאלן	ארויסרופן	ארויסרײדן
אוועקפאלן	אוועקמאכן	אוועקלײגן
אראָפדינגען	אראָפפאלן	אראָפלויפן
צוריקציִען	צוריקבאפן	צוריקלויפן

פּרעפיקסן (פאַר-ווערטער)

ווי א בײַשפּיל געבן מיר דאָ אַן עטלעכע ווערטער פון יעדן פאַר-וואָרט און סוף-וואָרט.

פאַרקומען	פאַרלויפיק	פאַרבאַדינג
פאַרטאָן	פאַרלײקן	פאַרנעם
אָנלײגן	אָנפאַנג	אָנרעגן
צוגעבן	צוטוליען	צורײדן
אָפּקומען	אָפּלאַכן	אָפּטאָן
באַגאַנגען	באַנעמען	בײקומען
קאָמפּאַניע	קאַנדידאַט	קאָנטאַקט
אײַנלאַדן	אײַננאַמע	אײַנלײגן
ארײַנקומען	ארײַנרופן	ארײַנפאַלן
איבעררײדן	איבערוועגן	איבערטאָן
אריבערכאַפּן	אריבעריאָגן	אריבערנעמען

פאר___איך קען דאס מער ניט פארנעמען.

פאר___דאס איז פארגעקומען נעכטן פארנאכט.

דער___זיי אזוי גוט און דערלאנג דאס אים.

אנ___איך וועל ווייטער אנגיין מיט מיין ארבעט.

אינ___דאס קען מען אנרופן אן אינטים ווינקל.

צו___דאס איז ניט מער ווי א צוגאב צום בוך.

צע___זיי האבן דאס צעטיילט צווישן די קינדער.

אפ___איך וויל אים ניט אפריידן פון דעם.

בא___איך וועל זיך באמיען דאס צו טאן אזוי.

ביי___דאס איז א וועכנטלעכע ביילאגע.

קאנ___איך קום מיט זיי אפט אין קאנטאקט.

קאנ___דאס מאל איז ער דער קאנדידאט.

קאמ___איך וועל דאס שוין ווי ניט איז קאמבינירן.

קאמ___דער קאמפּיין פון דזשוינט איז איצט אין פולן גאנג.

פאר

פאר

דער

אנ

אינ

צו

צע

אפ

בא

בײ

קאנ

קאנ

קאמ

קאמ

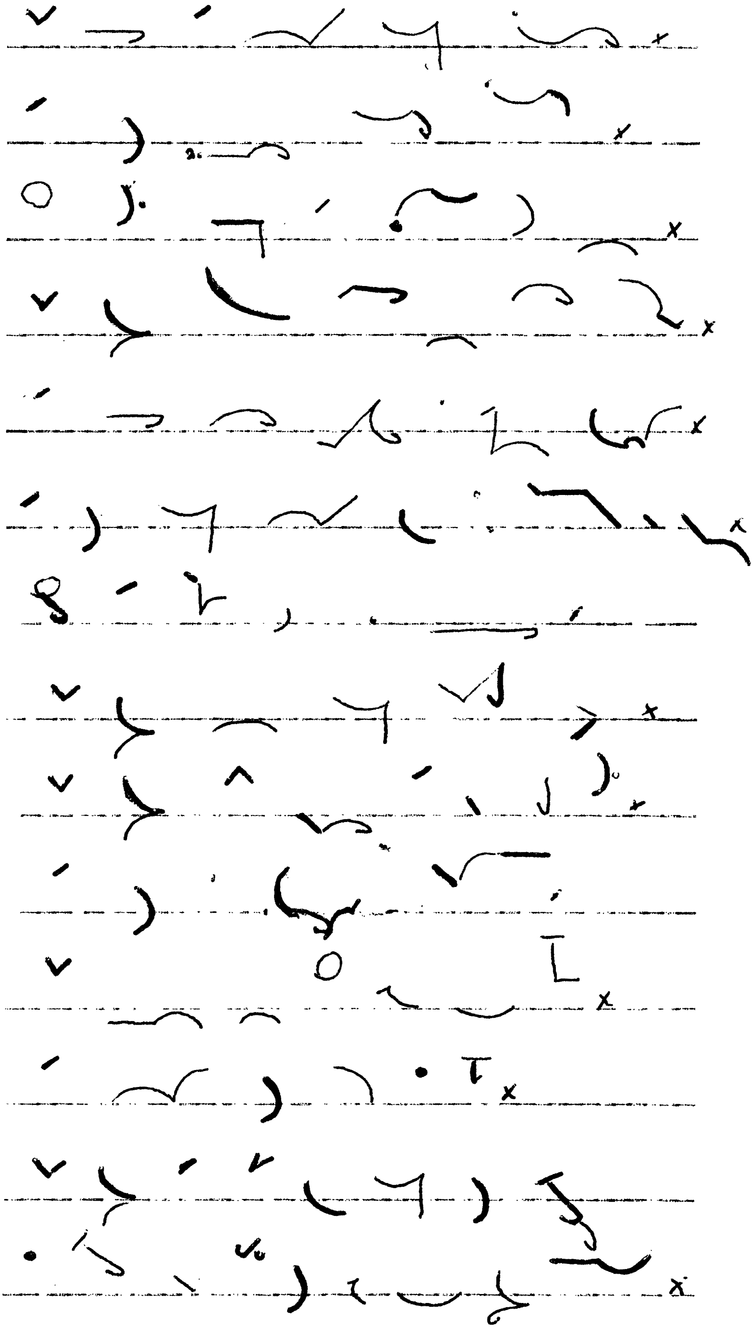

ס ו פ י ק ס ן (סוף־הערמער)

ונג, ינג

ונגען, ינגען — (געשריבן אפגעטײלט אין דער להיפּכדיקער ריכטונג פון שטריך

הײט, קײט — (געשריבן ווי עס איז באקוועמער)

דיק, דיקע — (געשריבן ווי עס איז באקוועמער, קעריק)

דיקן, דיקט

טיק, טעק

טיקן, טיקע

טעט

טום, טים

יזם

שאפט

נען (נם)

סם–זם

אַלאָגיע — (געשריבן אפּגעטײלט גלײך לעבן לעצטן שטריך.)

רײך

ציע

גאָג

טשיק

לעך

לעבן, לעבט

ניש — הערט באצײכנט דורך שרײבן דאָס האַטשיקל „נ" ברײטער און אַרײנפּאַסן אינעווײניק דאָס רינגעלע „ש".

למשל:

דערלויבעניש, טעכניש, גדעכעניש, לאַטײניש, ראַנגלעניש, רעטעניש, קענטעניש, מעכאַניש

מ = ווערטער וואָס אנטהאַלטן מער ווי צוויי שטריכן און ענדיקן זיך אין „מ" פאַרפערטלט מען דעם באַטרעפנדיקן „מ"

למשל: מעמאָראַנדום, רעפערענדום, פאָדעם, רעזשים

ציוניזם	אידעאליזם	ארגאניזם
ליבשאפט	בענקשאפט	מוטערשאפט
פנים	דערמאנען	לייענען
לוקסוס	באזים	מעשיות
אנטאלאגיע	רעליגיע	ביאלאגיע
קעניגרייך	אינהאלטרייך	עסטרייך
רעדאקציע	פעטיציע	רעאקציע
פעדאגאג	דעמאגאג	קאנטשיק
פייערלעך	פאטערלעך	פינקטלעך
כאפעניש	צייגעניש	אײלעניש

שטודירנדיק די פארווערטער און סוף-ווערטער האט איר זיך מסתמא אליין אנגעשטויסן ווי אזוי זיי ווערן פארמירט; אז זיי אנטהאלטן געוויינטלעך אן אות אדער צוויי פון דעם פרעפיקס אדער סופיקס וואס זיי פארקערפערן. דאס מאכט נאטירלעך גרינגער צו געדענקען זיי אויף אויסנווייניק.

כלל – איך סופיקסן ווערט דער זעלבער צייכן באנוצט איך אלע ניואנסן פון ווארט.

למשל: שוואכקייט – ן
לעבעדיק – ע
ליבלעך – ע

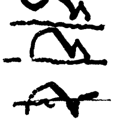

נאָכ ___ ער האָט אים נאָכגעיאָגט און ניט געכאפּט.

אראָפּ ___ זי האָט ליב זיך אראָפּרעדן פון הארצן.

אוועק ___ מען קען אזא ענין ניט אוועקמאכן מיט דער האנט.

צוריק ___ יאָ, ער וועט נאָך היינט צוריקקומען.

צוזאמענ ___ ביים צוזאמענקום האָבן זיי גערעדט וועגן דעם ענין.

צונויפ ___ אַלע האָבן זיך צונויפגערעדט און אוועק אין טעמפּל.

פונאנדער ___ זיי וועלן זיך נאָך פונאנדערגיין.

זעלבסט ___ איך טו דאָס אין זעלבסטפארטיידיקונג.

פארווערטער א העלפט די גרויס פון שטריך

מיט ___ איך וועל זיי מיטהעלפן מיט אלץ וואָס איז מעגלעך.

אנט ___ איך פיל אז ער וועט פון איר אנטלויפן.

דאָפּלטע פאָר־ווערטער

אומפאר ___ דאָס איז אייגנטלעך געווען אומפארמיידלעך.

אויסדער ___ מען וועט זיי איצט אויסדערוויילן אויף נאָך א יאָר.

פּרעפֿיקס זאצן (פֿאַר־ווערטער זאצן)

נאָך

אַראָפּ

אַוועק

צוריק

צוזאַ־מען

צו־נויפ

פֿונאַנ־דער

זעלבסט

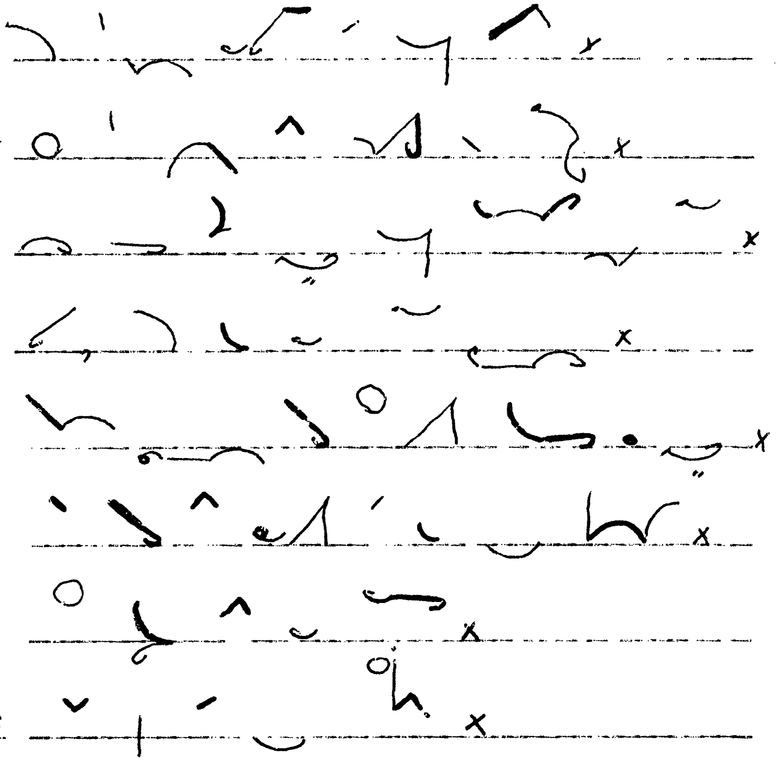

פֿאַר־ווערטער — א העלפּט די גרויס פון שטריך

מיט

אנט

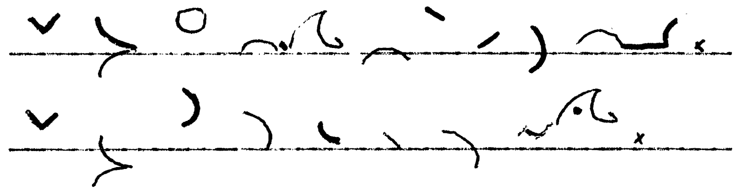

דאָפּלטע פֿאַר־ווערטער

אומפֿאַר

אויטדער

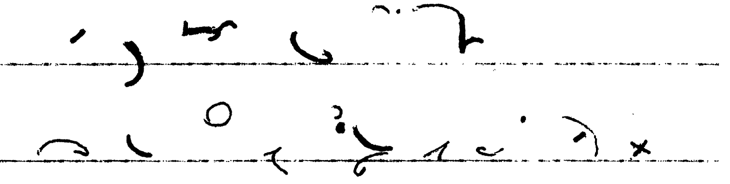

פּרעפיקס זאצן (פאר-ווערטער זאצן)

איינ___ די איינגאמע איז הײַנט ניט קיין צו גוטע.

אריינ___ איך האָב ליב אריינקומען צו זיי.

איבער___ מען וועט דאָס אויך איבערקומען, ווי אלע מאָל.

אריבער___ ער האָט זי אלע מאָל געוואָלט אריבעריאָגן.

אונטער___ זיי האָבן זיך אונטערגענ׳ומען איר צו העלפן.

ארונטער___ ער וועט היינט ארונטערקומען אין טעמפל.

אויפ___ איך לייען איצט די נייע אויפלאגע פון בוך.

ארויפ___ מען קאָן עס ארויפרוקן אויב מען וויל.

אויס___ זיי וועלן שוין אויסקומען צווישן זיך.

ארויס___ די מענטשן דאָ וועלן איר ארויסהעלפן.

אומ___ איך וועל אים היינט אומקערן דאָס געלט.

ארומ___ זיי וועלן דעם ענין גענוי ארומרעדן.

דורכ___ וואָס האָבן זיי שוין דאָ ניט דורכגעמאכט?

אויסער___ דאָס איז טאַקע אַן אויסערגעוויינטלעכער פאַל.

פ ר ע פ י ק ס   ז א צ ן (פאר־ווערטער זאצן)

59

אײן

אריין

איבער

אריבער

אונטער

ארונטער

אויף

ארויף

אויס

ארויס

אום

ארום

דורך

אויסער

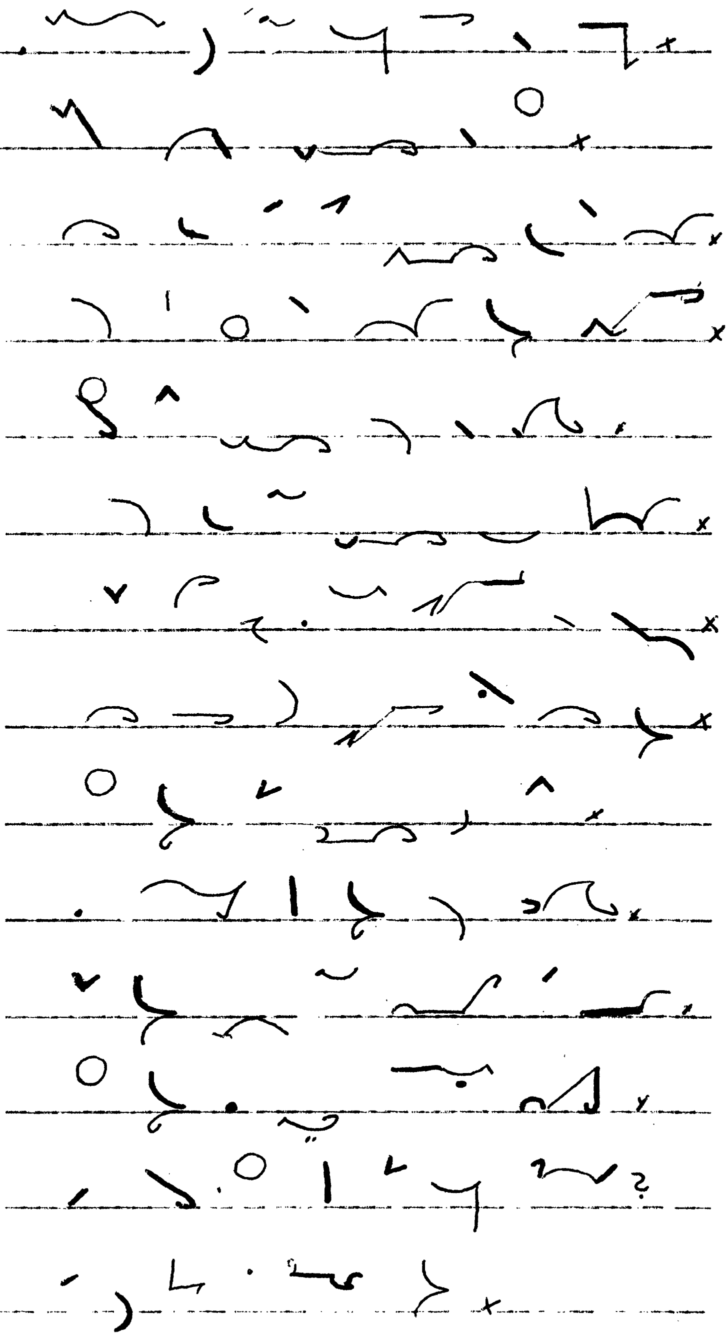

סופיקס זאצן (סוף-ווערטער זאצן)

ונג, ינג . – איך לייען איצט א נייע צייטונג.

ונגען, ינגען – זיי האלטן דאָ אָפּ אלע באראטונגען.

הייט – דאָס רופט מען דאָ א מינדערהייט.

קייט – זי פילט צו אים אזא נאָענטקייט:

דיק, דיקע – רעדנדיק אזוי איז זי געפאלן.

קומענדיקע וואך וועט עס שוין פארקומען.

דיקן, דיקט – איך האָב ניט ליב דעם וואָכעדיקן צוגאנג.

די דירה האָט זיך שוין אויסגעליידיקט.

טיק, טעק – אָט די טאקטיק איז אים ניט צום הארצן.

טעט – איר לאָיאליטעט איז צום באוואונדערן.

טום, טים – דאָס וועלט ייִדנטום איז איבערגעגעבן מיט ליב און לעבן צו ישראל.

יזם – דער ציוניזם האָט דאָ פיל אויפגעטאָן.

שאפט – זי האָט געפילט אן אויסערגעווײנטלעכע ליבשאפט צו אים.

ונג

ונגען

הײט

קײט

דיק

דיקע

דיקן

דיקס

טיק

טעט

טוב

יזם

שאפט

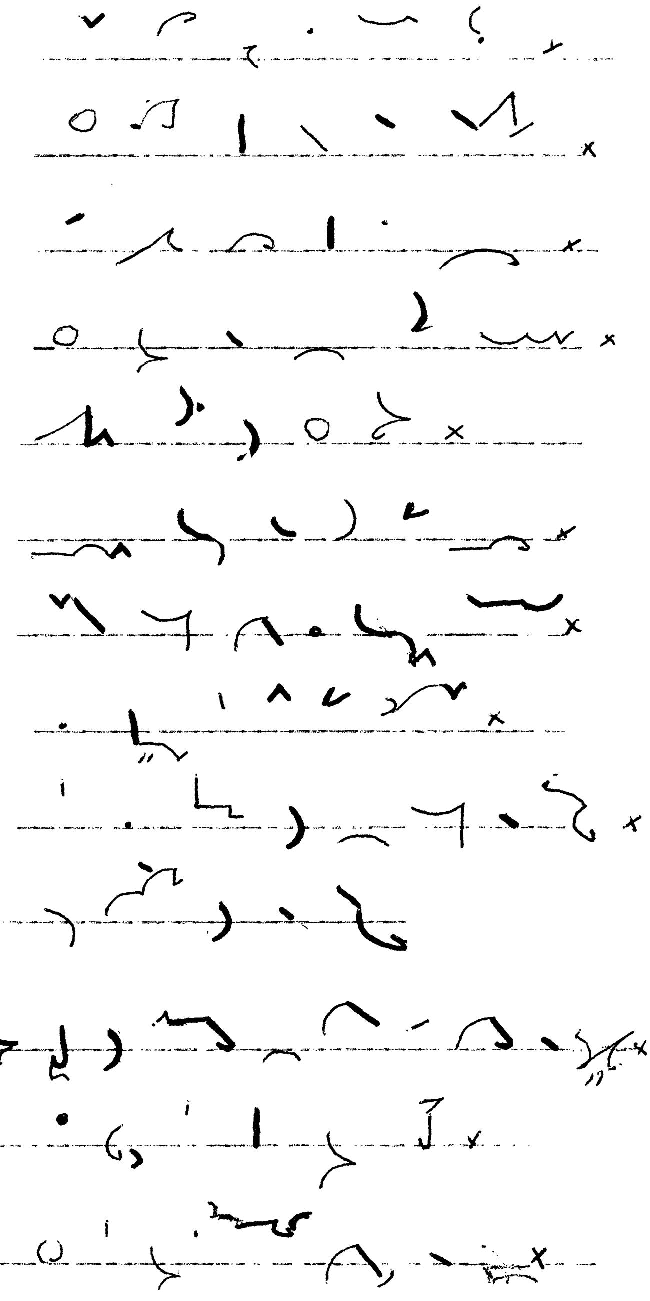

נען, נם – דאָ וועט זי קענען געפינען אירע פארוואנדטע.

– איך האָב אלע מאָל געחלומט פון באגעגענען אזא דיכטער פנים־אל־פנים.

סם, זם – זי האָט אלע מאָל געלעבט א לעבן פון לוקסוס.

אלאגיע – ער האָט געלערנט ביאָלאגיע נאָך אין די יונגע יאָרן.

רייך – איר פאמיליע איז אלע מאָל געווען איר קעניגרייך.

ציע־ציעס – דאָ פילט זיך תמיד אן אויסערגעוויינטלעכע רעאקציע.

גאג – זיי רעכענען זיך דאָ מיט דער מיינונג פון אזא פעדאגאָג.

טשיק – איך געדענק דעם קאנטשיק נאָך מער ווי דעם רבין.

לעך, לעכער – איך האָב איינגלטלעך דאָס געטאָן צוליב מיין מוטער.

ניש, נישן – יאָ, די קהילה האָט זיי געגעבן די דערלויבעניש דאָס צו טאָן.

איך טייל ניט דעם לאטיינישן צוגאנג צו אָט דעם ענין.

מ־זם – דער רעפערענדום וועט אוודאי דורכגיין דאָס מאָל.

סופיקס זאצן (סוף־ווערטער זאצן)

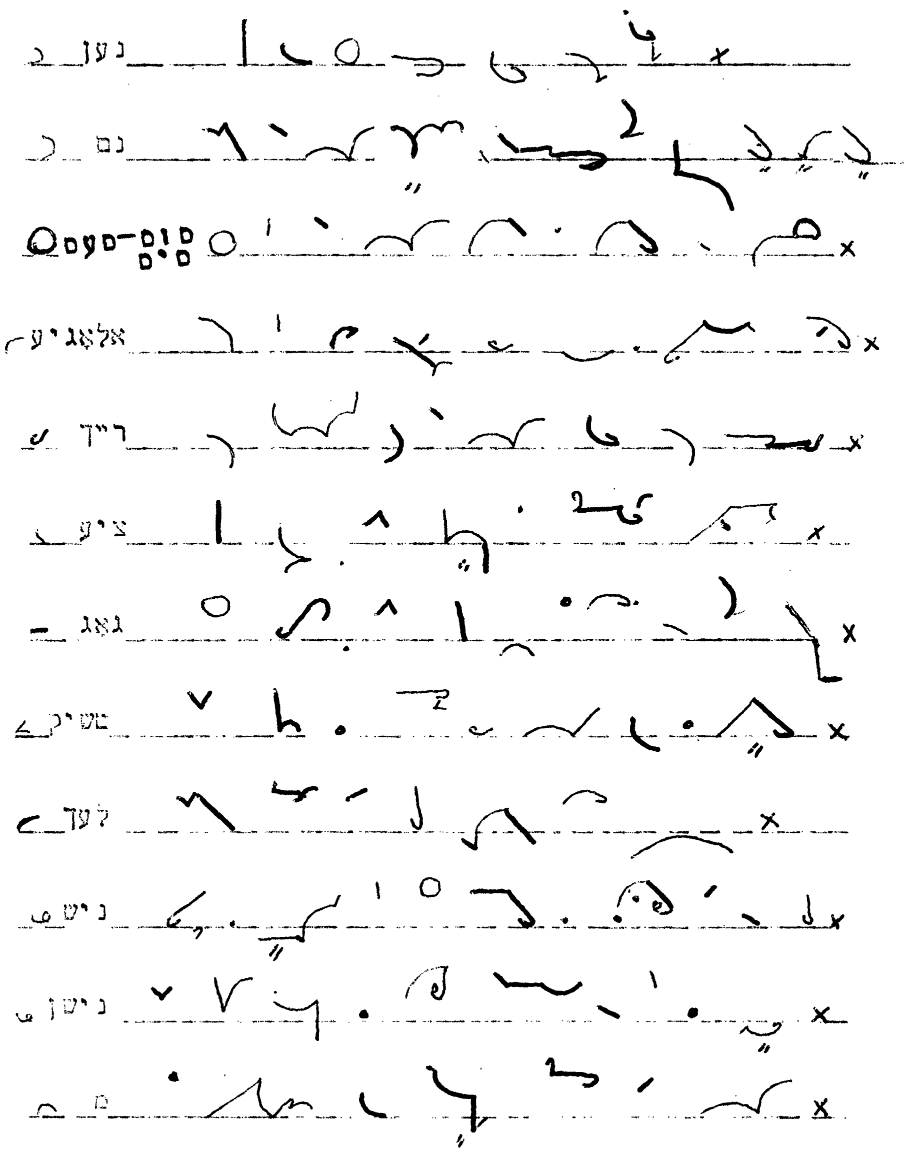

דירעקטיוו:
לייענט די אנגעגעבענע סוף־ווערטער זאצן אויף
דעם בויגן און פארגלייכט די פינקטלעכקייט
מיטן געשריבענעם טעקסט אויפן דערבייאיקן
דיישל.

אין פארבינדונג מיט אנדערע ווערטער און פארווערטער

כדי צו פארגרינגערן און דערביי פארשנעלערן די געשיקטקייט אין שרייבן סטענאגראפיע, פארבינדט מען די ארטיקלען „א" „די" „דער" אדער „דעם" מיטן ווארט אדער מיטן פארווארט וואס קומט פאר דעם באטרעפנדיקן ארטיקל.

דער ארטיקל „א" ווערט באצייכנט דורך א קליין דין פאסיקל (1/4 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער א ___

דער ארטיקל „די" ווערט באצייכנט דורך א קליין דיק פאסיקל (1/4 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער די ___

דער ארטיקל „דער" ווערט באצייכנט דורך א גרויס דין פאסיקל (1/2 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער דער ___

דער ארטיקל „דעם" ווערט באצייכנט דורך א גרויס דיק פאסיקל (1/2 די גרויס פון שטריך) ___ למשל: איבער דעם ___

למשל:

וועגן א ___ וועגן די ___ וועגן דער ___ וועגן דעם ___

אין א ___ אין די ___ אין דער ___ אין דעם ___

מיט א ___ מיט די ___ מיט דער ___ מיט דעם ___

אויף א ___ אויף די ___ אויף דער ___ אויף דעם ___

ארום א ___ ארום די ___ ארום דער ___ ארום דעם ___

אונטער א ___ אונטער די ___ אונטער דער ___ אונטער דעם ___

דורך א ___ דורך די ___ דורך דער ___ דורך דעם ___

נאך א ___ נאך די ___ נאך דער ___ נאך דעם ___

קוואַנטיטעט—מוטערלעכקייט—מאַטעריאַליזם—ביאָלאָגיע

פֿאַרבינדונגען—באַגעגענישן—אומקומענדיק—ווייטיק

פֿאַרגיטיקונג—באַהאַנדלענדיק—אָפּקומעניש—אומאָפּהענגיקייט

נאָכקומענדיק—נאָכווייענישן—אויסמיילנדיק—אַלטערטום

פֿאַנאַטיזם—זעלבסטלויב—באַדייטנדיקע—באַרייכערנדיק

דורכלעבנדיק—צוגעבנדיק—אַרונטערקומנדיק—אייגנשאַפֿט

באַנוצנדיק—באַפֿוצונגען—דערווייטערונג—דערקענענדיק

פֿאַרטיפֿונג—פֿאַרטעמפּטקיי—פֿאַרלוירנקייט—מערהייט

אומבאַהאָלפֿן—בייקומענדיק—ביי וואוינענדיק—דיכטונג

מיינונגען—רייבונגען—באַראַטונגען—צונויפֿרופֿנדיק

אַוועקצומאַכן—אַראָפּצורײדן—אַרויפֿצוקומען—דורכקומענדיק

ליבלינג—מיטינגען—מאַנטיקדיקע—צוריקקומענדיק

דערליידיקענדיק—פֿייערלעכקייט—יום־טובדיקייט—ריינקייט

פאָרווערטער און סוף-ווערטער (זעלבסט-עקזאמען)

66

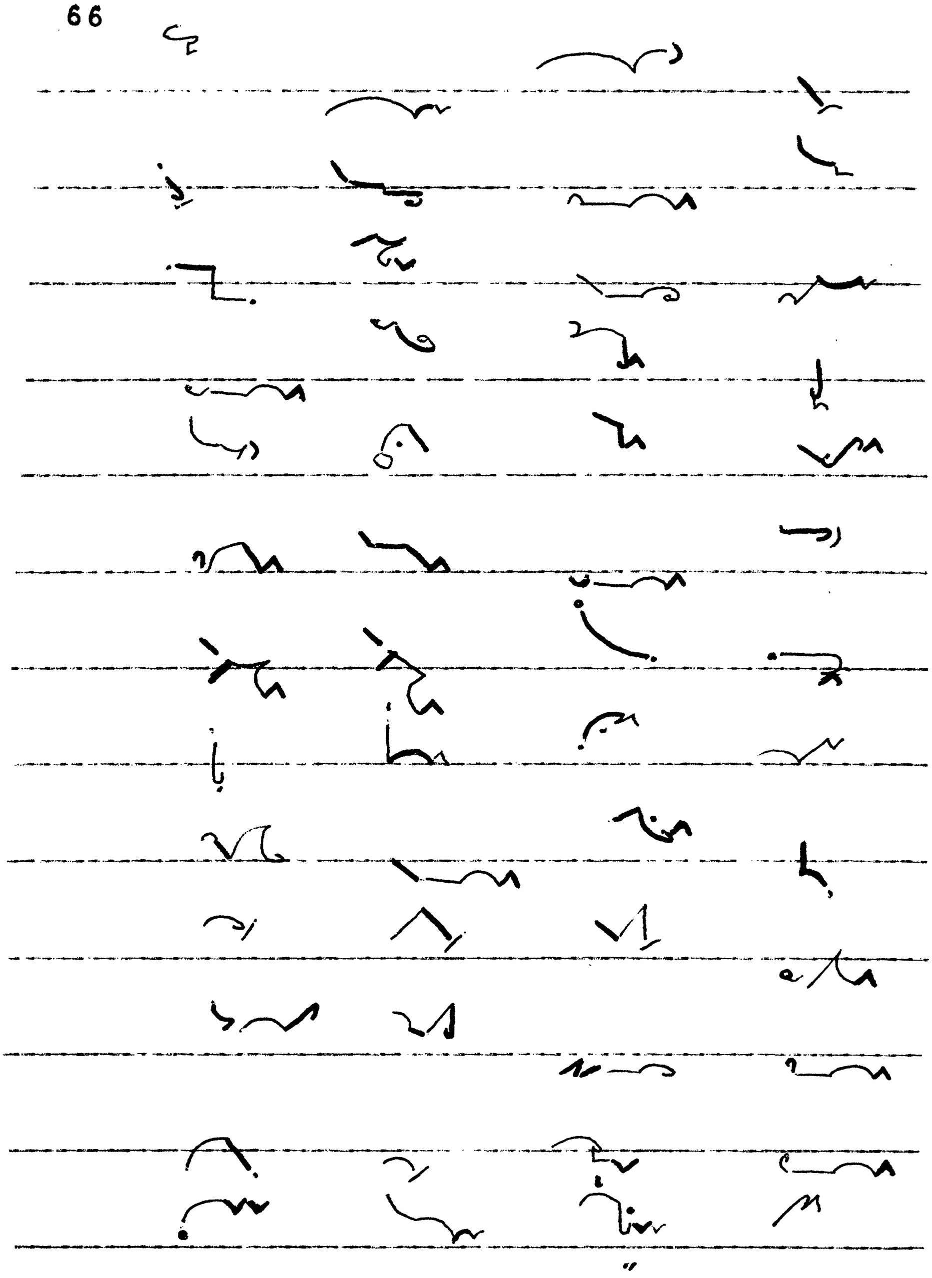

ש פ ר י כ װ ע ר ט ע ר

1. אז מען לעבט, דערלעבט מען זיך.

2. ביי טאטע-מאמע איז קיין קינד ניט איבעריק.

3. ווי קומט די קאץ איבערן וואסער?

4. אויס כלה, ווידער א מויד!

5. מען טאר ניט פארלאנגען וואס מען קען ניט דערלאנגען.

6. אז דער קאפ איז ניטא דערביי, גייט אלץ אין דער ערד אריין.

7. אלץ אין איינעם איז ניטא ביי קיינעם.

8. א רענדל ארויף, א רענדל אראפ, אבי זיך ניט דינגען.

9. דאס וואס עס גייט אוועק, קומט שוין ניט צוריק.

10. אז מען באצאלט א חוב, מעג מען זיך מאכן א יום-טוב

11. דאס אויג דערציילט וואס דאס הארץ מיינט.

12. אז מע לייגט ניט אריין נעמט מען ניט ארויס.

13. מען דערקענט נאך די באקן ווי די ציין קנאקן.

דירעקטיוו

שרייבט עטלעכע שורות פון די אויבנאנגעגעבענע שפריכווערטער זאצן און פארגלייכט די פינקטלעכ-קייט מיט די סטענאגראמען אויפן דערבייאיקן זייט

שפריכווערטער

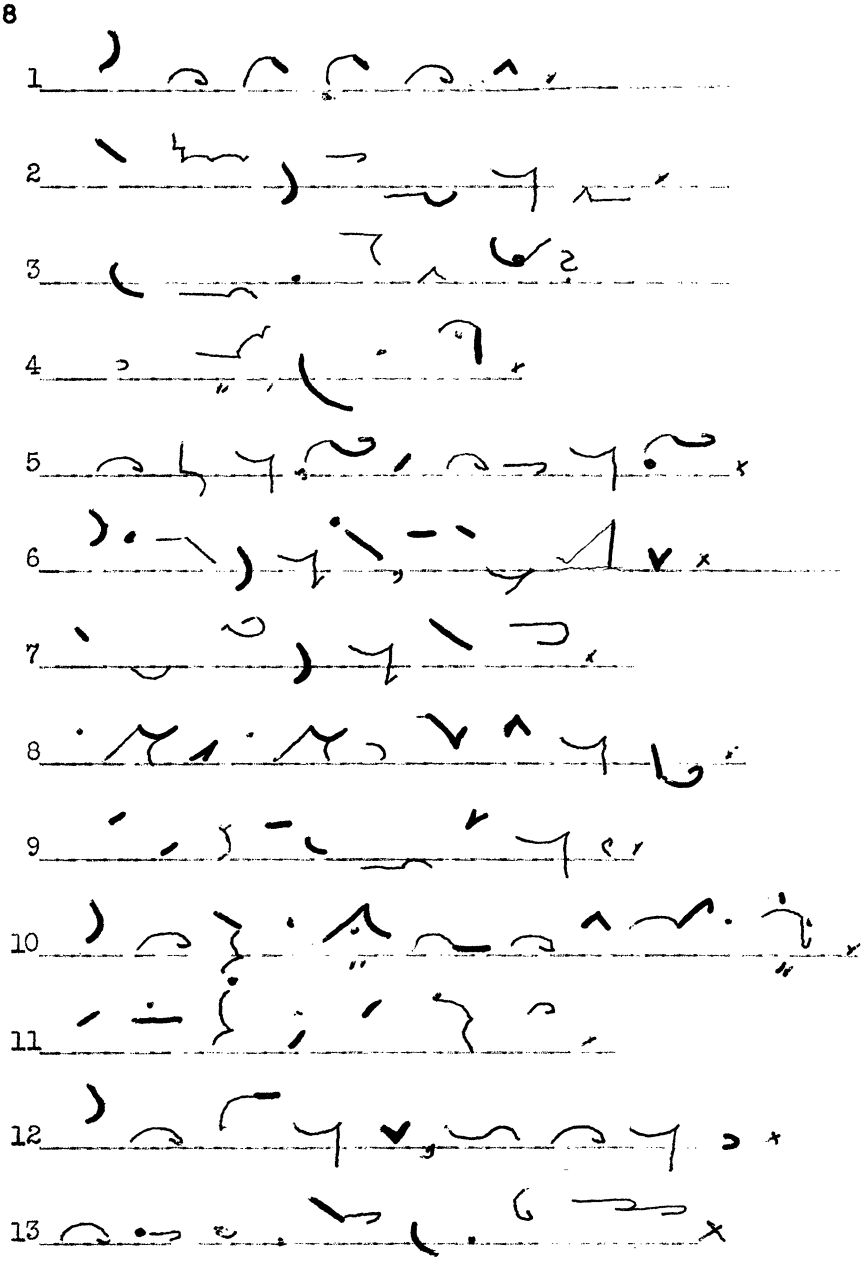

דירעקטיוו:

לייענט די אנגעגעבענע שפריכווערטער זאצן אויף
דעם בויגן נאכקאנטראלירנדיק די פינקטלעכקייט
מיטן געשריבענעם טעקסט אויף דעם דערבייאיקן
דייטל.

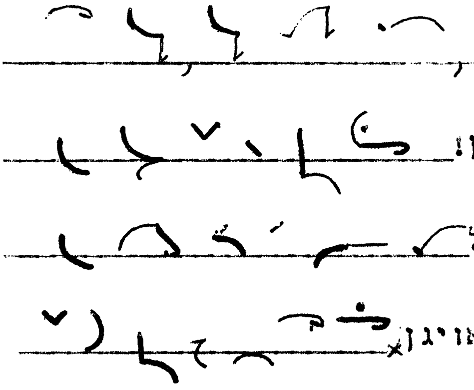

מײן װײטע, װײטע, אלטע הײם

װי װאלט איך צו דיר געצױגן!

װי לעבן עכט און ליכטיק העל

איך זע דיך איצט מיט מײנע אױגן

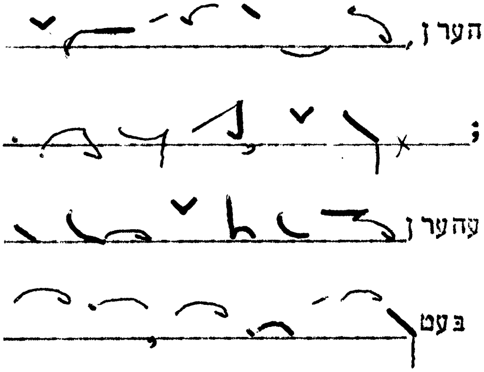

איך ליג און האלט אלץ אין הערן,

די ליפן ניט רײדן, איך בעט;

צו װעמען, איך דענק, װעט געהערן

מײן הײם, מײן העמד און מײן בעט

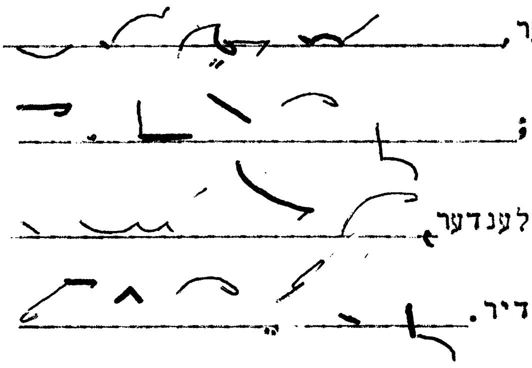

אין העלע לבנה׳קע העמדער,

גײען די טעג בײ מײן טיר;

פון נאָענטע און װײטערע לענדער

יאָגט זיך מײן רעיון צו דיר.

דירעקטיװ:

שרײבט סטענאגראפיש צען מאל פון יעדן פון די אױבן-אנגעגעבענע שורות.

(צוגעפאסט צו אײערע, ביז איצטיקע סטענאגראפישע דערגרײכונגען)

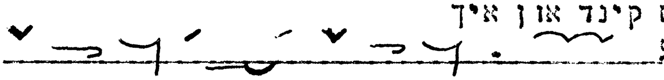

איך קען ניט דאָס קינד און איך
קען ניט די מאמע

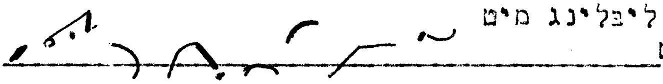

וואָס הוידעט איר ליבלינג מיט
לײכט רואיק האנט

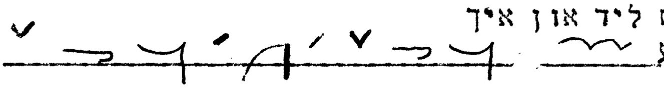

איך קען ניט דאָס ליד און איך
קען ניט די מאמע

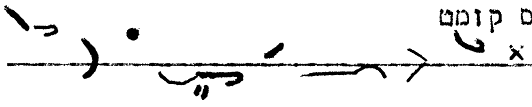

באקאנט איז דער ניגון וואס קומט
פון דער וואנט

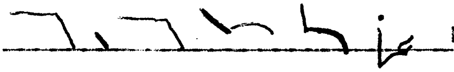

קאָפ צו קאָפ בײם טײך פארטוליעט

וואָס באהאלט זיך עס געהײם

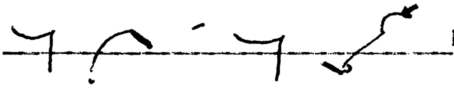

ניט פארליבט און ניט צעהוליעט

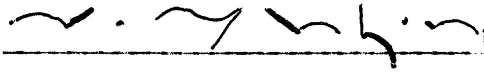

מאכט א מענטש בײם טײך א הײם

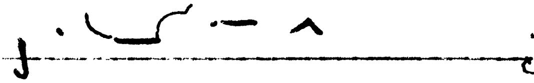

דין א פײגעלע פארגײט זיך

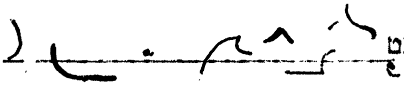

עס וויגט די לופט זיך קיל און פײכט

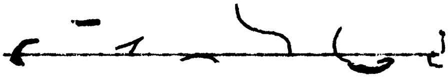

ליכט גײט אויף מיט פײער צונגען

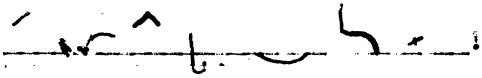

און צעהעלט זיך טיף אין טײך:

(צוגעפאסט צו אײערע ביז־איצטיק־דערגרייכטן סטענאגראפישן וויסן)

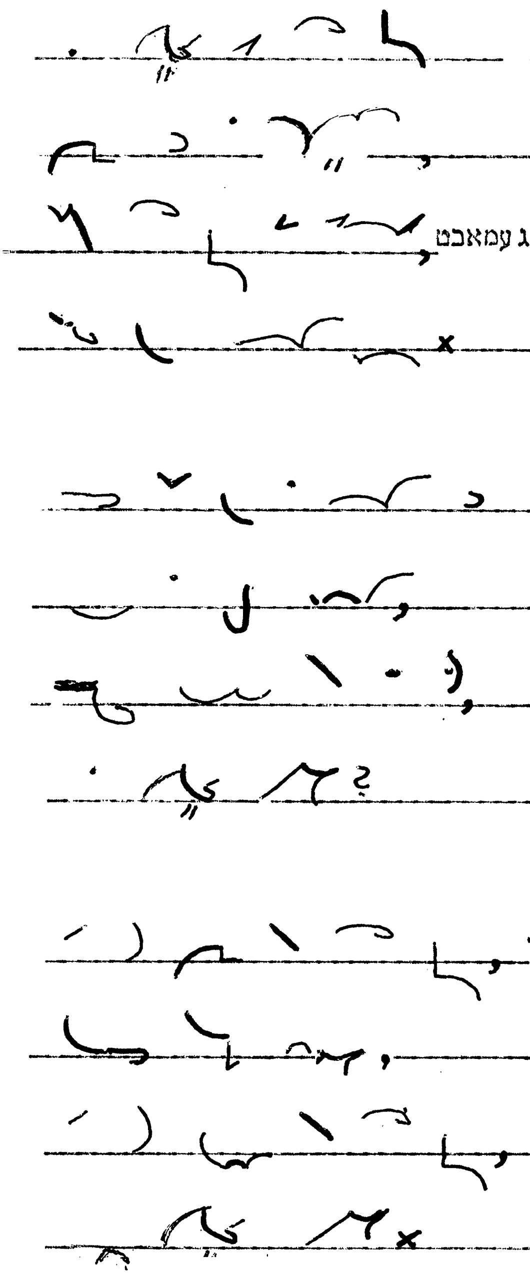

די לבנה אויף מײן דאך
ליכטיקט אויס א חלום.
איך האָב מײן טיר שוין אויפגעמאכט
צעעפנט ווי אמאל אים.

קען איך ווי אמאל ארויס
אין א דינעם העמדל,
געפינען נאָענט בײ דער הויז
א לבנה רענדל?

און עס ליכטיקט בײ מײן טיר
וועגן ווײטע, אומענדלעך
און עס פינקלט בײ מײן טיר
מיט לבנה רענדלעך.

פאראײנפאכטע פערזן פון באוואוסטע ײדישע פּאָעטן

די קינדער טאנצן פּײערלעך צו

און פּאטשן מיט די הענטעלעך

און פון די לאָדן צים א ליכט

צו דינע, טונק'לע װענטלעך.

פון דער מיל א טײבל לויפט

צו דעם ים דעם װײטן

טאנצט און קנײטשט זיך אין איר װעג

דוכט זיך - ריטער רײטן.

רציחה האט געיאָגט, איז מען געגאנגען,

געגאנגען װאו מען האט געהײסן גײן;

די מאמע מיט די קינדערלעך באהאנגען

די קינדער מיט א ביטערן געװײן.

דריטער טייל:

אינסטרוקציע בזיגנס
ווערטער און זאצן מיט רינגעלעך „ש״ „ס״ און „צ״
ווערטער און זאצן מיט רינגעלעך „ז״ „שוו״ און „צוו״
העברעיזמען מיט רינגעלעך
עקזאמען
שפריכווערטער
פאראייינפאכטע פערזן
א פאנטאזיע פון די קינדער יאָרן

באמערקונג:
נאָך די גרויסע רינגעלעך „ז״ „שוו״ און „צוו״ קומען די פארצוויפאכטע און פארדרייפאכטע רינגעלעך וועלכע ווערן גענוצט צו פארשנעלערן דאָס שרייבן פון געוויסע פראזעס.

ר י נ ג ע ל ע ך „ש" „ס" („צ")

כדי צו פאַרשנעלערן דאָס שרײַבן פון ווערטער, באַנוצט מען אין סטענאָגראַפיע רינגעלעך פאַר די בוכשטאַבן ש-ס-צ-ז-שו-און צוו.

דער שטריך „ש" ווערט קיין מאָל ניט באַנוצט סיידן ער שטייט אַליין ווי אין וואָרט שאַ ___ אָדער ווען פאַר דעם „ש" קומט אַ וואָקאַל ווי אין וואָרט אַש ___. אין אַלע אַנדערע פאַלן ווערט דער „ש" באַצייכנט דורך אַ קליין דין רינגעלע ___ געשריבן ווי פאָלגט:

1) אויף דער רעכטער זייט פון ווערטיקאַלע שטריכן

צום ביישפּיל: שאַד ___ שעפּ ___ שויב ___

2) איבער די האָריזאָנטאַלע שטריכן ק אָדער ג

צום ביישפּיל: שיק ___ גויאיש ___ גיס ___

3) אינעווייניק פון קײַלעכדיקע שטריכן

צום ביישפּיל: שאַף ___ שול ___ שום ___

דער שטריך „ס" (אין זעלטענע פאַלן „צ") ווערט באַצייכנט דורך אַ קליין, דיק רינגעלע ___ געשריבן:

1) אויף דער רעכטער זייט פון ווערטיקאַלע שטריכן

צום ביישפּיל: סוד ___ פּאַס ___ סיבה ___

2) איבער די האָריזאָנטאַלע שטריכן „ק" אָדער „ג"

צום ביישפּיל: כעס ___ גאַס ___ כוס ___

3) אינעווייניק פון קײַלעכדיקע שטריכן

צום ביישפּיל: סוף ___ סומע ___ שונא ___

וויכטיקער כלל:

צום סוף פון וואָרט, ווען דאָס קליינע, דיקע רינגעלע ___ וואָס באַצייכנט „ס" אָדער „צ" איז געשריבן פונקט אויף דער היפּוך זייט פון געווײַנטלעכן רינגעלע, שליסט עס שוין אין דאָס האַטשיקל „נ"

למשל: גאַנץ ___ קונץ ___ טענדענץ ___ טאַנץ ___

ביידנס ___ לײַטנס ___ צווייטנס ___ זיידנס ___

ווערטער מיט רינגעלע „ש" „ס" (צ)

75

פארשיידענע ___ פאסיקע ___ לערערישע ___

אויפפאסן ___ טיפעניש ___ פאקטישע ___

אומוויסנד ___ סימבאלישע ___ סיבירישע ___

ארויסשיקן ___ סיטואציע ___ סובסידיעס ___

פאסירונגען ___ שעפערישע ___ פוילישע ___

צוזאמענגיסן ___ דיסקוסיע ___ סענסיטיוו ___

אויסשליסלען ___ ספעציפישע ___ ריטמישע ___

פארלעסלעכע ___ סקעפטישע ___ שעפסעלע ___

אומשלעפן ___ שיינהייט ___ שלעכטער ___

הארצרייסנד ___ סאטירישע ___ טיפענישן ___

אויסשאקלען ___ ענגלישע ___ רוסישע ___

פארשלאגן ___ מעשענע ___ קעשענע ___

באשעפעניש ___ רזישיקע ___ רעטענישן ___

דירעקטיוו: שרייבט צום ווינציקסטנס צען שורות פון יעדן פון די אנגעגעבענע רינגעלעך ווערטער.

ווערטער מיט רינגעלע „ש" „ס" (צ)

שעפ ___ שאטן ___ פיש ___ ביסן ___ טוישן ___

נים ___ מישן ___ שול ___ פאסן ___ שיינט ___

שיקט ___ סיידן ___ שיף ___ טאשן ___ סאַק ___

נאשן ___ קויש ___ גאס ___ הערשן ___ מאשע ___

פאשע ___ הארצן ___ לעשן ___ שער ___ קושן ___

וואשן ___ שוים ___ ווימן ___ שאַץ ___ געסל ___

שעפ ___ שום ___ פאסן ___ מישן ___ פושקע ___

רייסן ___ שאפן ___ שאר ___ שעף ___ יידישן ___

שלעפ ___ שלאַף ___ וויסן ___ קאסע ___ שליסל ___

שלייף ___ שיילן ___ שיר ___ שייער ___ שלונג ___

פעסל ___ טישל ___ קעסל ___ מיסיע ___ בייסיק ___

שאפט ___ שאצט ___ שארט ___ שילט ___ וואסער ___

וויכטיקער כלל: א פאסיקל צום סוף פון וואָרט, פאַרגעזעצט אין
דער זעלבער ריכטונג נאָכן פאַרענדיקן דאָס רינגעלע, גיט צו
אַן „ע" אָדער אַ „נ" צום באַטרעפנדיקן וואָרט.

למשל: טאשן ___ ווימן ___ מישן ___ פאסן ___ קאסע ___

זאצן מיט רינגעלע „ש״, „ס״ (צ)

עס איז ממש א סכנה זי צו שיקן אהין.

יעדן שבת קומען זי״ אהער אין שול.

ער ווייס א סך וועגן אט דעם סכסוך צווישן זי״.

דאס האט ניט קיין שום שייכות צום ענין.

זי״ האבן א שיינע סוכה דא לעבן דער שול.

דאס ליד שיר השירים איז אזוי שיין, אזוי הארציק.

זי״ האבן זי געשיקט צום רב מיט א שאלה.

זי האט אלע מאל געהאט א ליריש סאפראנא.

עס קומט שוין אן דער שיינער חודש מאי.

זי האט אלץ ארונטערגעשלונגען צוליב שלום בית.

עס איז ממש א נס וואס מען האט זי״ דעמאלט ניט פארשיקט קיין סיביר.

איך געדענק אז אין דער היים האט מען געוועקט צו סליחות.

שנאה קנאה זיינען ממש סם אין מענטשנס הארצן.

דירעקטיוו: שרייבט עטלעכע שורות פון יעדן פון די אויבן־אנגעגעבענע זאצן.

זאצן מיט רינגעלע „ש״ „ס״ (צ)

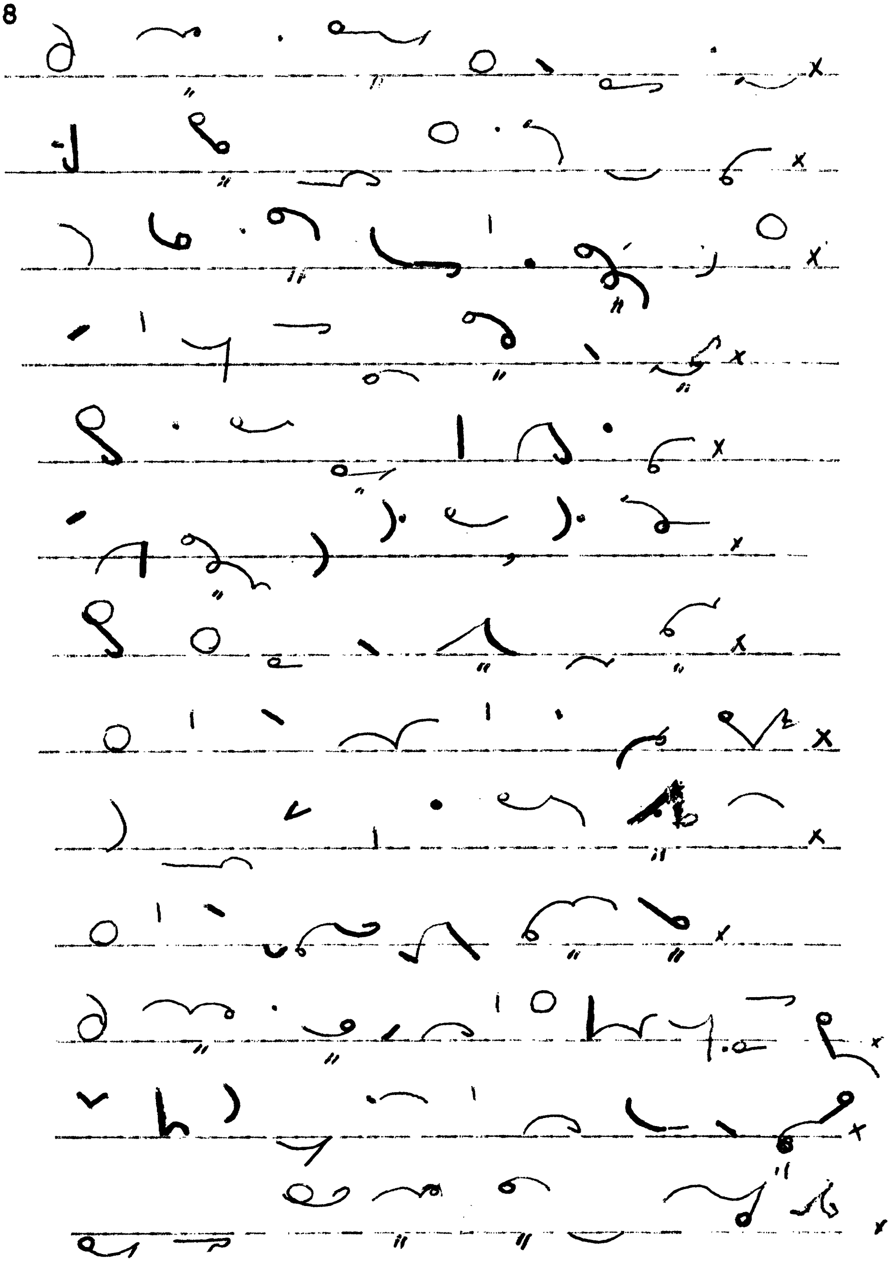

דירעקטיוו: לייענט די אויבן־אנגעגעבענע רינגעלעך „ש״ – „ס״ און „צ״ זאצן און קאנטראלירט נאך די פינקטלעכקייט מיטן דערביאיקן יידישן טעקסט.

ר י נ ג ע ל ע ך „ז״ „שו״ און „צו״

דער שטריך „ז״ ווערט באצייכנט דורך א גרויס דין רינגעלע ○ געשריבן:

79

1) אויף דער רעכטער זייט פון ווערטיקאלע שטריכן:

צום ביישפיל: זייט זאפ זייד

2) איבער די האריזאנטאלע שטריכן „ק״ אדער „ג״

צום ביישפיל: זאק זיג גאז

3) אינעווייניק פון קיילעכדיקע שטריכן:

צום ביישפיל: זאל זון זאנג

דער שטריך „שו״ ווערט באצייכנט דורך א גרויס דיק רינגעלע געשריבן:

1) אויף דער רעכטער זייט פון ווערטיקאלע שטריכן:

צום ביישפיל: שוועב שווייד שבט

2) איבער די האריזאנטאלע שטריכן „ק״ אדער „ג״

צום ביישפיל: שווייג

3) אינעווייניק פון קיילעכדיקע שטריכן :

צום ביישפיל: שווער שווים שוועל

„צו״ ווערט אויך באצייכנט דורך א גרויס, דין רינגעלע מיט א פינטעלע אינעווייניק ⊙ כדי עס צו אונטערשיידן פון דעם רינ-געלע „ז״, געשריבן:

1) אויף דער רעכטער זייט פון ווערטיקאלע שטריכן:

צום ביישפיל: צווייטע צווייט

2) איבער די האריזאנטאלע שטריכן „ק״ אדער „ג״

צום ביישפיל: צווייג צוועק צוויקל

3) אינעווייניק פון קיילעכדיקע שטריכן:

צום ביישפיל: צווייפל צוואנג צווארעד

ווערטער מיט רינגעלע "ז" "שור" און "צורך"

קעז שוועב צווייגן ריזיקע

זקן צוועק שוואלב זאפטיק

מזל ריזן צווייטע געזאנג

חזן זאטל זארגן זיצונג

זכר לאזן שבטים לעזערן

זיילן זאפן מוזיק זאמלער

גאזן וויזע צווייגן צווייגען

שוואך זומפ שווייגן שוואונג

דאזע זינר זיפצן צווילינג

שוועל ביין זויפן צווייגעלע

שווער זיגן צוואנג זארגלאז

זיידן זאמל זוניקע לאנגזאם

שוואך זוכן לאזונג זודיקע

זויער זופן רייזן זויבערע

זאלץ וויזן זאנגען זיבערע

זאצן מיט רינגעלע „ז", „שוו" און „צוו"

81

מיט צוואנג קען מען ווינציק וואס אויפטאן.

זייער זיידע איז זייער פארזארגט און פארצווייפלט.

עס איז א שאד וואס די זוניקע טעג פארלאזן אונדז שוין.

זעט ווי שווער דאס קומט איר נעבעך אן!

טו עס, טייערע, עס איז איצט זייער צוועקמעסיק.

זינגען איז דאך אייגנטלעך זיין בארוף פון קינדווייז אן.

זייטיקע מענטשן טארן איר ניט זאגן וואס צו טאן.

זיי זינגען אזוי הארציק די לידער פון דער אלטער היים!

זיי זארגן זיך נאך אלץ און זוכן אים נאך אלץ ארום
אין דער שווייץ.

עס איז זיכער אז ער וועט שוין דאס מאל זיגן.

זייער זון שוועבט איצט ממש צווישן לעבן און טויט.

זיין שוועער האט אויף זיך גענומען זייער א שווערע אויפגאבע.

ער האט אפגעגעבן זייער א זאכלעכן באריכט אין שול.

דירעקטיוו: שרייבט אין סטענאגראפיע עטלעכע שורות
פון די אויבנאנגעגעבענע זאצן און פארגלייכט די
פינקטלעכקייט מיטן דערביי־איקן סטענאגראפישן טעקסט.

זאצן מיט רינגעלע „ז״ „שוו״ און „צוו״

82

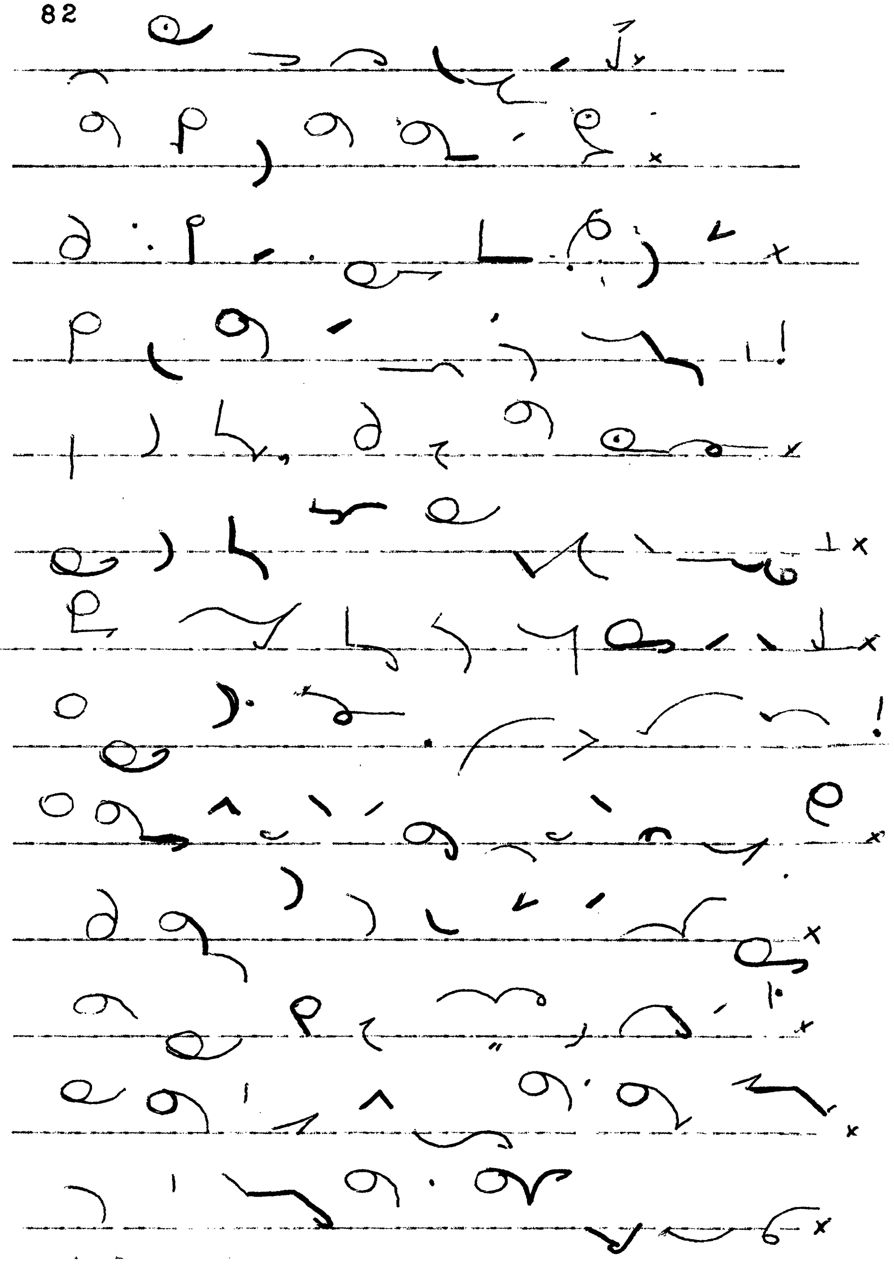

העברעיזמען מיט רינגעלעך

משה	סכסוך	פסח	שונא
משכיל	סמבטיון	פשוט	שוטה
משלי	סמיכות	קולות	שורה
מסוכן	סנדק	קשה	שותף
נוסח	סעודה	קשיא	שייכות
נמאס	ספק	רבותי	שכור
נמשל	עדות	רשימה	שכינה
סביבה	עושר	רשע	שומר
סגולה	עיפוש	רעש	שמחות
סודות	עקשן	שאלות	שטן
סוכה	פזמון	שבת	שפע
סיבות	פנקס	שבעה	שלום
סימן	פסול	שדוך	שליחות

העברע:זמען מיט רינגעלעך

אבות	דורות	טענות	כוחות
אחדות	דירות	יבשה	כתב
אכזריות	היות	יורש	מוחות
אכסניא	זוהר	יושר	מוסר
אמתער	זיוג	יחום	מזומן
אסיפה	זכיה	יחסן	מזל
אפשר	זכרון	ירושה	מיאום
בושה	זקן	ישוב	מידות
בשר	חיות	ישיבות	מכות
בשורה	חסידות	כום	מזומן
גזלן	חשבון	כוסות	מעלות
גוזמא	חשיבות	כישוף	מעשיות
דאגות	טעות	כעסן	משא

דירעקטיוו: שרייבט צום ווינציקסטנס 5 שורות פון יעדן פון די אויבן-אנגעגעבענע העבראישע רינגע-לעך ווערטער.

רינגעלעך

שיר-השירים—צווייטע—טאָשן—זייטן—סוד—שיעור

ריזיקאַליש—פּישער—זאָלן—ווייסן—שויבן—שעפּסעלע

צוועקמעסיק—זיכער—סוכות—באַזע—שרייבן—שאלה

סימפּאָזיום—שווערער—נאַשן—זאַמל—ביימן—רושיקע

פּאָזיציע—שוואָם—שליסל—חתונה—שכל—מעסיקע

געשוואָלענע—טאַקטיש—מתנות—זויבער—כעסן—געזאַנג

פאַנאַטישע—מעסערל—געשוויר—זוניקע—חזן—ליריש

צווייערלעך—לייטישע—שוועבן—ריזיקע—גאַזן—לאָגישע

סימבאָליזם—שווייגן—סכסוך—זייטיקע—מעלות—פּוילישע

שוועבעלעך—צווינגען—שוויצן—גויעשע—זופּן—לערערישע

סימפּאַטישע—רעטעניש—סיבה—זעקל—שנאה—זאָרגלאָז

צוועקלאָזיקייט—סובסידיע—לעשן—שעפּן—שאַפּן—סירישע

צווייגעלעך—זיידענע—קשיא—זעלבע—רעדעס—טעמעס

רינגעלעך (זעלבסט־עקזאמען)

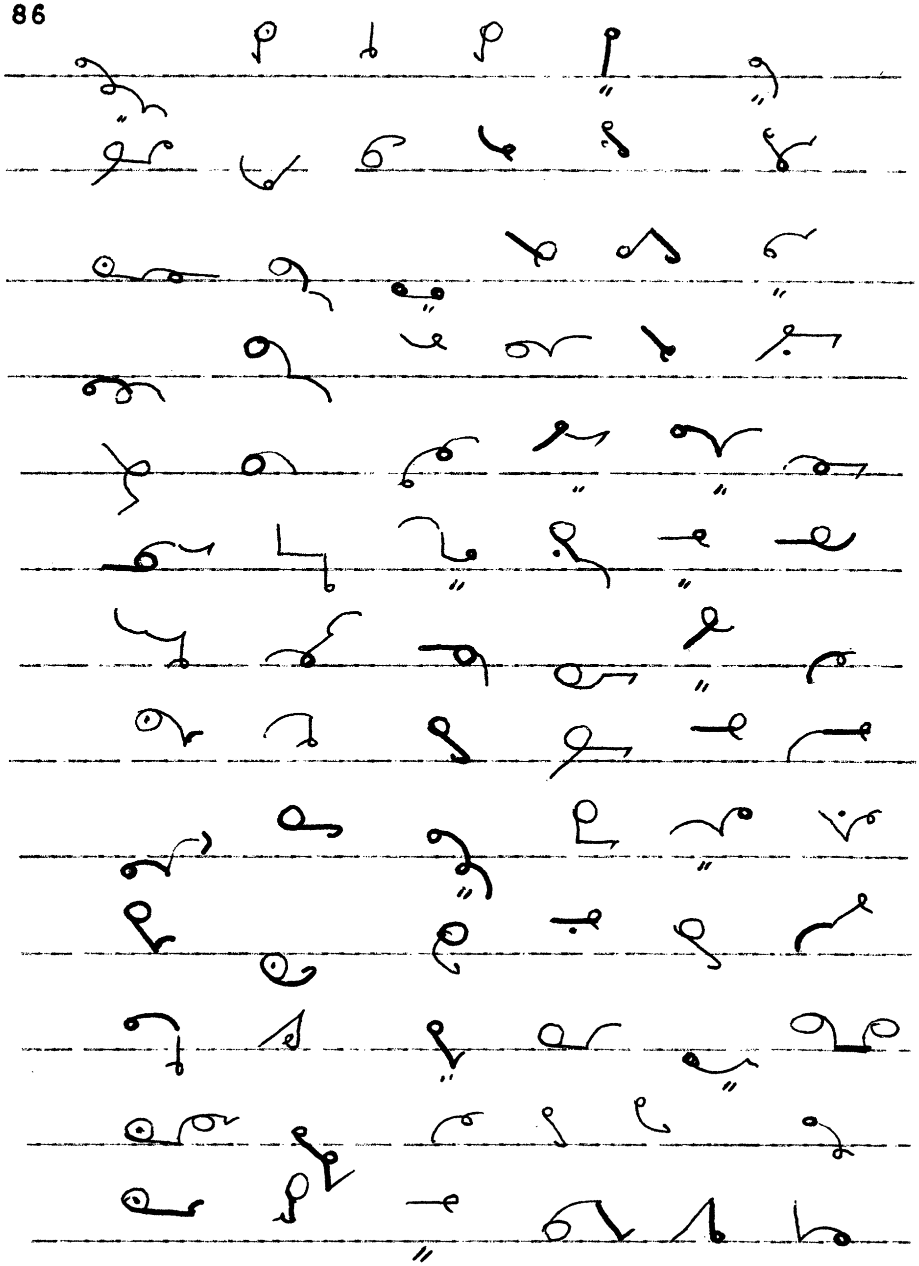

כלל אין צוזאמענהאנג מיטן פראנאם „זי״

87

„זי״ אין צוזאמענהאנג מיט ווערטער וואס הייבן זיך אן מיט „ז״

דער פראנאם „זי״ ווערט שטענדיק געשריבן צוזאמען מיטן ווארט וואס פאלגט.

צום ביישפיל: זי ווייסן זי האבן זי ווילן

ווען דאס ווארט נאך „זי״ הייבט זיך אויך אן מיט א „ז״ ווערט דאס באצייכנט דורך שרייבנדיק דעם „ז״ צוויי מאל אזוי גרויס.

צום ביישפיל: זי זינגען זי זיינען געווען

זי זובן זי זאגן זי זיצן

און אויב דאס ווארט „אז״ קומט פאר דעם, ווערט דאס באצייכנט דורך שרייבן דאס רינגעלע דריי מאל אזוי די גרויס ווי דאס רינגעלע „ז״.

צום ביישפיל: אז זי זאגן אז זי זאלן

אז זי זאמלען אז זי זינגען

אז זי זובן אז זי זעען

אז זי זיצן אז זי זארגן

אז זי זעטיקן 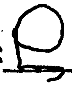 אז זי זיגן 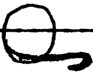

אז זי זינדיקן אז זי זאפן

אז זי זאלצן 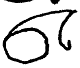 אז זי זעגענען

אז זי זידלען אז זי זיפצן

שפריכווערטער

דלות און גאווה פאסן ניט צוזאמען.

א חזן אן א קול איז ווי א שאף אן וואל.

ווענט האבן אויערן, גאסן האבן אויגן.

אז מען קען ניט אריבער, מוז מען ארונטער.

אויף אלע כלות רוט די שכינה.

לאנג ווי דער ײדישער גלות.

א נגיד האט פײנט כבוד ווי א קאץ סמעטענע.

מיט עשירות טאר מען זיך ניט איבערנעמען.

דאס פנים איז א מסור.

אויף פײער זאל מען קײן בוימל ניט גיסן.

אז מען פארזעצט דעם טלית איז א סימן דלות.

אז מען האט בטחון האט מען אויף שבת.

דירעקטיוו: שרײבט עטלעכע שורות פון די אויבנאנגעגע-
בענע זאצן

שפריכװערטער

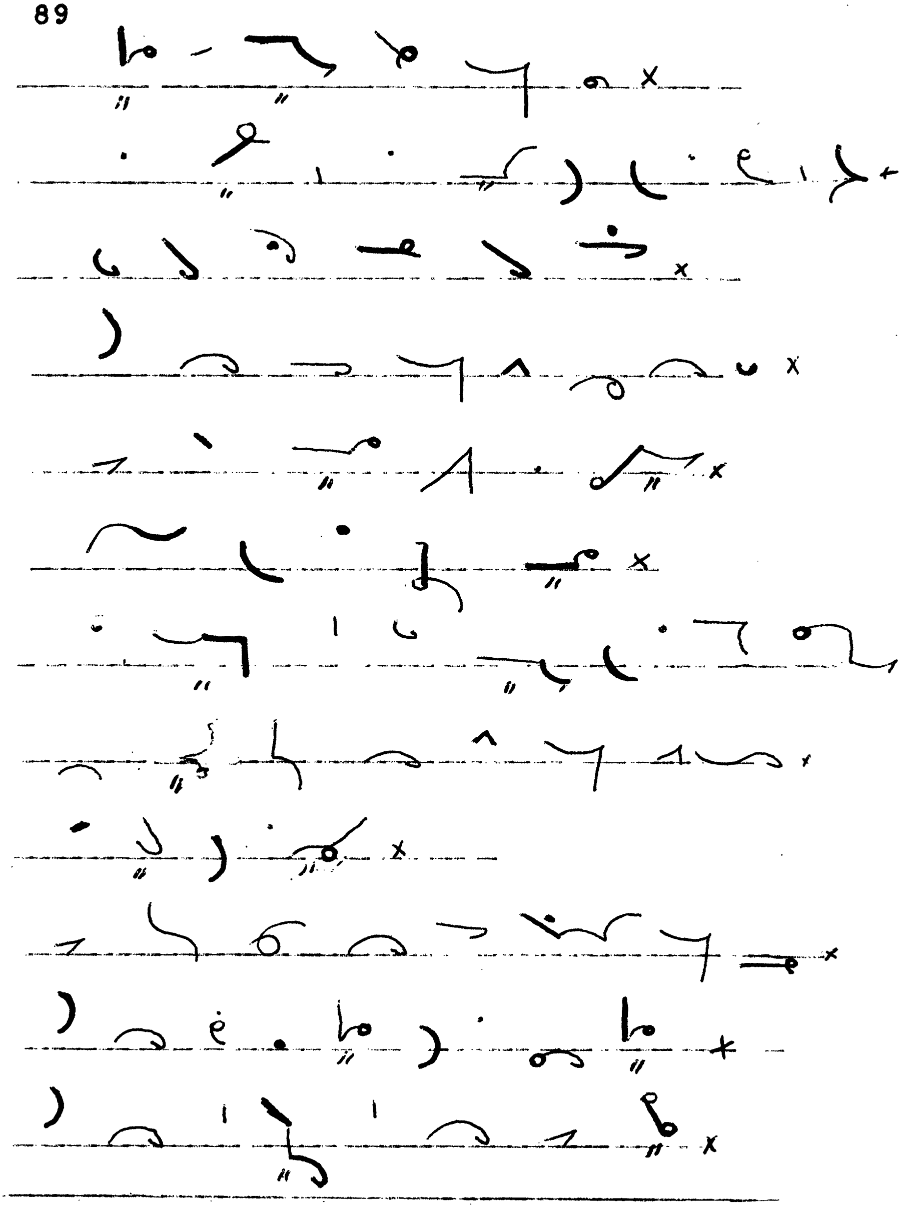

לײענט די שפריכװערטער און פארגלײכט מיטן
ײדישן טעקסט

פאראײנפאכטע פערזן פון באװאוסטע ײדישע דיכטער

ניט איבערגעריסן דעם ציטער פון קדושה
הער איך פון װײטן פון חזן זײן קול
א ײד האט אין הארצן זײן גאנצע ירושה
װאָס ער האט באקומען פון דורות אמאל

א הערלעכער זינגען פון פײגל מיליאָנען
האָט ליכטיק באגעגנט מײן קומען אהין
און איצטער איז דאָ אזױ פיל צו דערמאָנען
אין לײדיקן לעבן װי עלנט איך בין

איצט װען איך האב ניט
קײן באָבע, קײן זײדע
פאריתומט פון אױבן די זון אזױ שײנט
איצט שרײב איך די שורות – א ײדישע מצבה
צו ײדן געציילטע װאס דאװנען דאָ הײנט

איך זע יענעם טאָג דורך א
טונקעלן נעפל

ער גיט זיך א רײס דורך מיט
זײן רואיקן שײן

דאָס אלץ וואס ארײן איז אין
פײער און שוועבל

קומט אויף אין מײן דמיון
ווי הײנט וואלט עס זײן

איך פיל דעם אָטעם פון ווײסל דעם קילן

דעם ריח פון ליבן אָסיען ארום

די טעג אויסגעהערלעכט פון טיפע געפילן

אלץ ארײן איז אין הארצן פון יענעם ארום

מיט עבאָס פון תפילות מיט הײליקן שווײגן

אוועק צו דעם וואלד און ארײן אין דערמיט

ווען איך האָב דערזען ווי עס לויכטן
די צווײגן

איז דאן פון מײן תפילה געקומען א ליד

די נאכט איז פול מיט לבנה שיין, עס איז דער אומפארגעסלעכער חודש ניסן. דער הימל איז טיף, חערלעך העל. און איך? — איך בין שוין זייער און זייער אן אלטער מאן, שוין נאענט צו 80.

זיץ איך מיר אזוי אין מיין רחבותדיקער היים, קוק ארויס פון אינוויניק אויפן שיינעם ארום, אויפן העלן הימל און אויף דער ליכטיקייט פון דער פסחדיקער סביבה.

איך זיץ אזוי מיט מיינע אויגן האלב פארמאכט, און דורך די וויעס זע איך אין מיין פאנטאזיע מיין אלטע היים, ערב פסח,— אט די פאנטאזיעס נעמען מיך צוריק, דערהויבן מיך ארויס צו די וואונדערלעכע, ליכטיקע קינדער יארן.

אט זע איך מיין מאמען, אזוי געניי, אזוי דייטלעך — איר פנים לויכט, ארום איר איז אלץ זויבער, א ווייס זיידן טיכל אויף איר קאפ, א זעלטענע געמיטלעכקייט רוט אויף איר געזיכט.

זי גייט צו צו מיר, גיט א פיל מיין באק, רירט אן מיין קאפ זאגט, דוכט זיך, אזוי ווייניק און מיינט אזוי פיל...

מיר ליגט בעת מעשה אין זינען ניס, ניס פון כל המינים. מיינע פאנטאזיעס האבן זיך געהאלטן אין איין וועבן ארום ניס. מיינע געדאנקען ארבעטן ממש מעשים זובנדיק פארשיידענע וועגן

80 x

ווי אזוי צו האָבן וואָס מער ניט אין מײַן באַזיץ, כדי, במשך פון דער פסח וואָך צו קענען שפּילן וואָס מער און טאַקע געווינען וואָס מער בײַ די אַנדערע ייִנגלעך, איבערהויפּט, בײַ די גבֿירישע קינדער

איך פֿיל, בעת מעשׂה, אַז ממש קיין זאַך איז ניט צו שווער אַבי צו קומען צום הויפּט ציל, דאָס הייסט, צו האָבן אין מײַן באַזיץ וואָס מער ניט.

יענע נאַכט האָט מיך קיין שלאָף ניט גענומען, כאָטש מיד, ווייס איין גאָט, אַז איך בין געווען. דער מוח איז בײַ מיר געווען זייער וואַך, איך האָב געהאַלטן אין איין פֿאַנטאַזירן...

און אַזוי אײַנשלאָפֿנדיק דוכט זיך מיר, אַז איך גיי ווײַט, ווײַט אַוועק פֿון מײַן היים, און אַזוי גייענדיק קום איך צו צו אַ מין אָרט וואָס איז אַזוי הויך ווי הר סיני. איך זע מיט מײַנע אויגן אַ וואונדערלעכע סצענע. דער גאַנצער הר איז ממש פֿאַרשאָטן און אָנגעפּיקעוועט מיט ניס, ניס אַלערליי, ניס פֿון כל המינים; און אַזוי פֿיל, מײַן גאָט, ממש אוממעגלעך זיי איבערצוציילן; פּשוט מיליאָנען פֿון זיי;

דאָס האַרץ גיט זיך מיר אַ הייב פֿון פֿאַרוואונדערונג;

ווי קומען אזוי פיל נים אין איין און דעם זעלביקן ארט? איך הייב אויף גיך אן אנצופילן די קעשענעס פון מיינע הויזן, פון מיין קאשקעט ביז איך האב שוין פשוט מער ניט וואו זיי אהינ- צוטאן. און עס ווילט זיך מיר אזוי מיטנעמען מיט זיך וואס מער פון אט דעם אוצר וואס איך האב דא געפינען!

אין מיין פארצווייפלונג גיב איך א געשריי מיט אלע מיינע כוחות: מאמע, גיב אהער טעפ, שיסלען!

דערהערנדיק מיין געשריי האט זיך קענטיק מיין מאמע אויפגע- כאפט פון שלאף, צוגעלאפן צו מיין בעטל און א דערשראקענע זיך אריבערגעבויגן איבער מיר און געזאגט:

„מאטעלע, גאט איז מיט דיר, וואס האט פאסירט?

אלע בייזע חלומות אויף מיינע שונאימס קעפ!

קומענדיק אביסל צו זיך און דערזעענדיק ווי מיין מאמע פילט נעם איך זיך אן מיט כוח און זאג צו איר: „זארג זיך ניט מאמע, עס טוט מיר קיין זאך ניט ווי, ניט מער, איך האב געחלומט אז איך בין געווען אין א לאנד פון לויטער נים, האב איך פשוט ניט געהאט וואוהין זיי אהינצוטאן האב איך געוואלט

האָבן טעפּ, טעלער און שיסעלעך כדי זי' אָנצופילן מיט ניס.

דאָס האָט מיין מאמען באַרואיקט און זי האָט צו מיר א זאָג געטאָן: „גיי שלאָפן, מאַטעלע, איך פאַרזיכער דיר אַז עס וועלן דיר קיין ניס ניט פעלן. און אַזוי איז טאַקע געווען.

באַגינען בין איך שוין געווען וואַך. איך האָב אומאויפהער־לעך געוועקט דער מאמען.

ענדלעך האָט זי געעפנט די אויגן און א קוק געטאָן אויף מיר פול מיט מוטערלעכער ליבשאַפט.

„יאָ, מאַטעלע, עס איז אמת, איך האָב דיר טאַקע נעכטן צוגעזאָגט אַז קיין ניסלעך וועלן דיר ניט פעלן.

גיי צו צו דער שאַפע, עפן אויף דעם צווייטן שופלאָד, דאָרט זיינען דאָ פיל, פיל מער ניס ווי א קינד קען ציילן.

גוט, מאמע, זייער גוט, האָב איך אַרויסגעזאָגט מלא שמחה.

ווען איך האָב אָן עפן געטאָן דעם צווייטן שופלאָד און דערזען מיט מיינע אויגן די אַלע ניס — דעם מאָמענט וועל איך קיין מאָל ניט פאַרגעסן. איך האָב דאַן ממש געפילט אַז די גאַנצע וועלט

איז מיינע, עס איז דאָך מיר אַזוי גוט; איך בין דאָך אַזוי רייך;

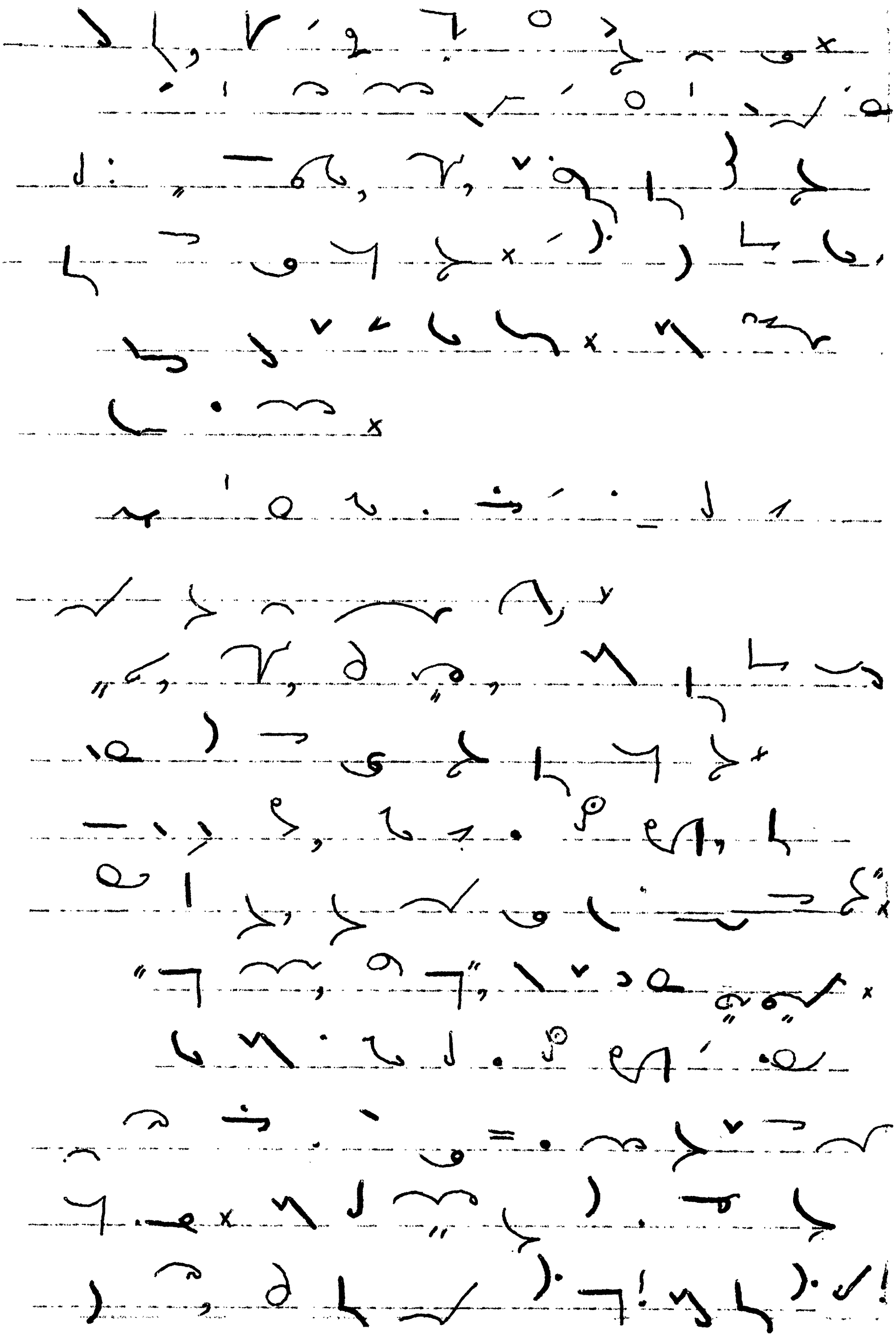

און טאקע, וואס מער האב איך דען דאן געוואלט?

מיין הארץ האט ממש אנגעקוואלן;

אך ווי וואונדערלעך עס זיינען אט די איינפאכע געפילן

פון אן ארעם יינגל;

איצט ווען איך האב אין מיין באזיץ אזא באדייטנדיקן

פארמעגן, פיל איך זיך דען רייך?

רייך פיל איך זיך דאן ווען מיינע זכרונות נעמען מיך

אוועק ווייט, ווייט צו מיינע קינדער יארן!

אך קינדער יארן, זיסע קינדער יארן, מיט וויפיל

שיינקייט עס זיינען פארבונדן יענע ליכטיקע זכרונות.

עס איז אזוי גוט וואס איך קאן זיך נאך, באטש מאמענטנווייז,

אמאל אין מיין פאנטאזיע אריבערבאפן צו אייך, אריבערבאפן

צו יענע ליכטיקע טעג, צו יענע ערב פסח נעכט ווען חלומות

האבן זיך געוועבט ארום ניס, ניס אלערליי, ניס פון

כל-המינים.

פערטער טייל:

האטשיקל אינסטרוקציע בויגנס
ווערטער און זאצן מיט האטשיקל „ר"
ווערטער און זאצן מיט האטשיקל „ל"
העברעיזמען מיט האטשיקלעך
עקזאמען
שפריכווערטער
דער אדלער צווישן הינער פון: נ. יוד
מעשהלע פון: נ. גראָס

האטשיקל „ר"

װען „ר" איז דער צװײטער אות פון װארט אדער זילב, װערט באַנוצט א האטשיקל צו באַצײכענען דעם „ר", און באַטש דאס האטשיקל װערט געשריבן פארן שטריך, װערט עס אבער געלײענט נאכן שטריך.

„ר" װערט באַצײכנט דורך א קלײן האטשיקל געשריבן:

1) אויף דער לינקער זײט פון שטײענדיקע שטריכן:

צום בײשפיל: טראגן ___ ברוין ___ טרײב ___

דרינגען ___ טרופע ___ ברילן ___

2) אונטער די ליגנדיקע שטריכן „ק" אדער „ג"

צום בײשפיל: קרײד ___ גרופע ___ גרויס ___

גרין ___ קרוין ___ גרונט ___

3) אינעװײניק פון קײלעכדיקע שטריכן:

צום בײשפיל: פרײ ___ פרידן ___ פרוי ___

פרײלעך ___ פרײהײט ___ פרײנד ___

װען „ר" איז דער דריטער אות פון װארט אדער זילב, װערט דער געהאטשיקטער שטריך דורכגעשטראכן מיט א לײכט פאסיקל

צום בײשפיל: פערזאן ___ פירמע ___ בארגן ___

טורמע ___ פערל ___ טערקײ ___

כלל: — בלויז דער ערשטער זילב װערט דורכגעשטראכן.

צום בײשפיל: קארגער ___ פארמער ___ בירגער ___

װען דער קלאנג צװישן האטשיקל און אות האט אויך א חולם (·) װערט ער באַצײכנט מיט דורכשטרײכן דעם געהאטשיקטן שטריך מיט א דיק פאסיקל:

צום בײשפיל: גורם ___ בורר ___ געבוירן ___

װיכטיקער כלל: װען א ר'געלע קומט פארן האטשיקל „ד", װערט עס אײנגעשלאסן אין האטשיקל. למשל: שטראם ___ שפראך ___

שטראל ___ שטרעבן ___ שטריך ___ סטרײק ___

ווערטער מיט האטשיקל „ר״

טראגן טראן דרוק ברי טר״בן

בר״ט בריק טרעפ פרעסע פראל

פראכט ברענגט קראנק גרין קר״ז

גרוים גר״זן גרים גרופע גראמען

גרוסן קריכן קרוין פרי פראגע

פרעמד פרומע פראזן פריש ב״נער

באַרג פערל באַרגן דאַרף פ״נער

דאַרן טורמע בערן צאַרן ר״נער

פאַרשן ווערדע פערזן פאַרבן מ״נער

ווערן פאַרבן מאַרק מערקן פאַרמען

גערן קורסן קורץברילן קרעמער

קאַרשן שפּראַך שטראָם שטריך קערפּער

גרים קראַם קריצן פרידן מאַרגן

ווערטער מיט האמשיקל „ר"

אריבערקריכן	פאַרמולירן	גרינגער
דערגרייכן	פאַרבערגן	פאַרפום
אונטערשטרייכן	פאַרטריקנט	דערנער
שטרעמונגען	דיריגענט	פעריזאַן
ארונטערשפּרינגען	געבוירן	טרעגער
אונטערגראָבן	שטראַלן	לענגער
דורכדרינגען	גערטנער	לייענער
שטרויכלונגען	פערסיע	קארגער
שפּראַצונגען	שפּרודלט	שטרעקעס
צוזאמענטרעף	שפּראַכלעך	קרעפּטיק
באמערקן	דירעקטאָר	בירגערלעך
איבערטרייבן	נערוועזע	טערמין
אונטערדריקן	דערוואקסן	שטרעבונגען

עס איז צו מערקן אז זיי פראגרעסירן אין זייער ארבעט.

לויט אט די פרייזן קענען זיי ניט מאכן קיין פראפיט.

די פירמע האט אלע מאל באשעפטיקט נאר פרומע ייִדן.

איך האב פון דעם בוך ארויסגעקראגן א סך פראקטישע עצות.

לענגער קען איך שוין ניט ווארטן, מיין טייערע.

אין זייער בריוו דריקן זיי אויס גרויס צופרידנקייט מיט די דערגרייכונגען.

די שטרענגע קריטיק פארשאפט אים גאר א סך עגמת נפש.

עס איז גרינג צו מערקן ווי טיף עס איז איר טרויער.

זיי רעדן טאקע וועגן שלום אבער אין דער אמתן גרייטן זיי זיך צום קריג.

ער איז ביז גאר א ליבער, הארציקער פערזאן.

יא, זיי האבן טאקע דורכגעפירט א פרעכטיקע פראגראם.

עס פארמירט זיך איצט א גרויסע גרופע צו פארן קיין ישראל

זי ברענגט אריין א סך פרייד אין זייער טרויעריק לעבן.

<u>דירעקטיוו:</u>
שרייבט אין סטענאגראפיע עטלעכע שורות פון יעדן פון די אויבן-אנגעגעבענע זאצן פארגלייכנדיק די פינקטלעכקייט מיטן דערבייאיקן זייטל.

זאצן מיט האטשיקל „ר״

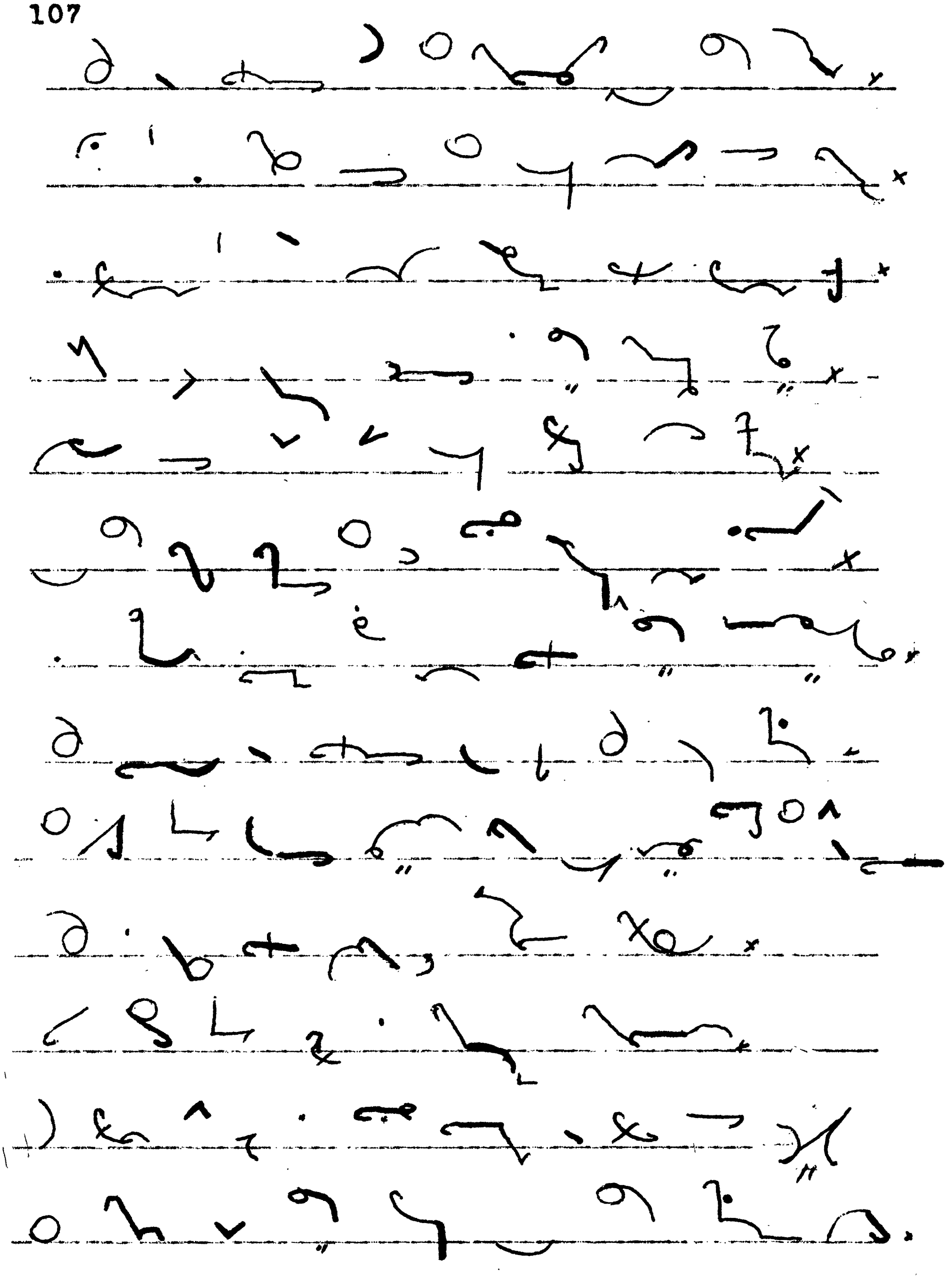

דירעקטיוו;

ל״ענט די אויבנאנגעגעבענע זאצן מיט האטשיקל
„ר״ און פארגל״כט די פינקטלעכק״ט מיטן
״דישן טעקסט

ווען „ל" איז דער צווייטער אות פון ווארט אדער זילב, ווערט באַ-
נוצט א האטשיקל צו באצייכענען דעם „ל", און באטש וואס דאס
האטשיקל ווערט געשריבן פארן שטריך, ווערט עס אבער געלייענט
נאכן שטריך.

„ל" ווערט באצייכנט דורך א קליין האטשיקל געשריבן:

1) אויף דער רעכטער זייט פון שטייענדיקע שטריכן:

צום ביישפיל:
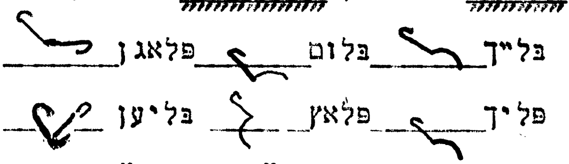
בלייך ___ בלום ___ פלאגן ___
פליד ___ פלאץ ___ בליען ___

2) איבער די ליגנדיקע שטריכן „ק" אדער „ג"

צום ביישפיל:
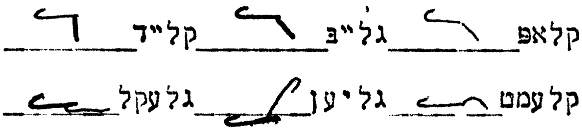
קלאפ ___ גלייב ___ קלייד ___
קלעמט ___ גליען ___ גלעקל ___

3) א גרויס האטשיקל אינעווייניק פון קיילעכדיקע שטריכן:
בדי צו אונטערשיידן פונעם האטשיקל „ר" וואס ווערט אויך
געשריבן אינעווייניק פון קיילעכדיקע שטריכן:

צום ביישפיל:
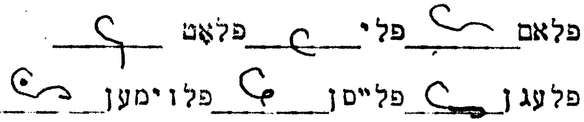
פלאם ___ פלי ___ פלאט ___
פלעגן ___ פלייסן ___ פלוימען ___

ווען „ל" איז דער דריטער אות פון ווארט אדער זילב, ווערט דער
געהאטשיקטער שטריך דורכגעשטראכן מיט א דין פאסיקל:

צום ביישפיל:
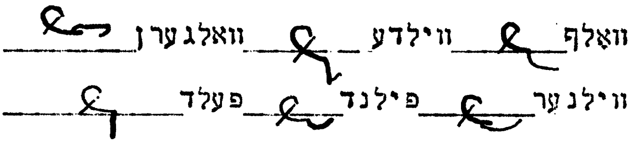
וואלף ___ ווילדע ___ וואלגערן ___
ווילנער ___ פילנד ___ פעלד ___

ווען דער קלאנג צווישן האטשיקל און אות צ״לט אויך א חולם (וי)
ווערט עס באצייכנט דורך דורכשטרייכן דעם געהאטשיקטן שטריך מיט
א דיק פאסיקל:

צום ביישפיל:
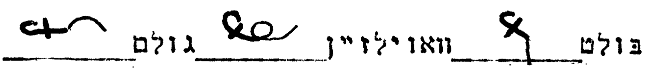
בולט ___ וואוילזיין ___ גולם ___

ווערטער מיט האטשיקל „ל״

פלאץ בלוי קלוב בליק בלי

פלעטן בליץ גליק קלייד גלאז

קלוג קלייבן קלערן גלויבן קלאפ

פלאם פעלד פלאט וואלד ווילד

מיידל רובל צעטל בעטל צאפל

פעקל ציגל פאבל טאפל וואגל

פילם פאלק באלד בילד פיליק

נאגל קוגל לעבל רעדל פייגל

טאלק פעלץ פאלק פאלשן מעלדן

קאלב גאלד קלעפ קלאגע קליפה

פליער וועלקן מילדן וועלדל קעלבל

גאפל נעפל בעקל רעקל פלעקל

גליענד פילכד בעלגיע פלוים פליכט

דירעקטיוו: שרייבט עטלעכע שורות פון יעדן ווארט.

ווערטער מיט האטשיקל „ל״

אויפקלערן ___ קלינגען ___ גילטיק ___

ארויפקלעפן ___ בּילעטן ___ פליגלען ___

אויסקליידן ___ קולטור ___ וואוילזיין ___

אויסקלעפן ___ וואלגער ___ פעלקער ___

איינקלאנג ___ גילדענער ___ פלאטערן ___

פליסיקייט ___ טעלעפאן ___ בּאלפור ___

פארפלייצונג ___ מיליטער ___ קעלנער ___

פארפאלגונג ___ גלאטיק ___ בּאלאדע ___

פילאדעלפיע ___ פלימעניק ___ גלעקל ___

ארויסקלייבּן ___ קלאָגנדיק ___ מילדערן ___

ווילקאמען ___ בּאַלקאָן ___ בּלומען ___

ארויפקלעטערן ___ קלינגען ___ מילנער ___

דערקלערן ___ בּלוטיקע ___ פּאָלגנדיק ___

דורכבּלעטערן ___ גלויבּנדיק ___ מיטגלידער ___

זאצן מיט האטשיקל „ל"

111

זי" זײַנען געגאַנגען איבער די וועלדער און פעלדער.

אַט די אַלע זײַנען תלמידים פון ייִדישער געשיכטע.

זי" פלאַנצן די בלומען מיט אַ סך ליבשאַפט.

די גלעקעלעך דאָ האַלטן אַלע מאָל אין איין קלינגען.

זי" געדענקען נאָך אַלץ די בלומיקע בילדער פון דער פאַרגאַנגענהײַט

עס איז פרילינג און די בלומען זײַנען אין פולן בלי.

אַ סך פעלקער האָבן באַדײַטנדיקע פלאַטעס פאַר דער מלחמה.

אין אַט דעם קלוב זײַנען דאָ זייער אַ סך פלײַסיקע תלמידים.

זי" האָבן געמאַכט אַן עפנטלעכע דערקלערונג וועגן זייער פּאָליטישן צוגאַנג.

ער פלאַנירט צו פליען אַהין סוף קומענדיקן חודש.

זי איז אַזאַ בלאַסע, אַזאַ בלוט־אָרעמע מיידל;

די ספּעציעלע אויפנעם־קאָמיסיע האט געגעבן די פליער אַ האַרציקן קבלת־פנים.

דירעקטיוו: שרייבט סטענאָגראַפיש 10 מאָל יעדע פון די אויבן־אָנגעגעבענע זאצן, פאַרגלייכנדיק די פינקטלעכקייט מיטן דערבײַיאיקן זייטל.

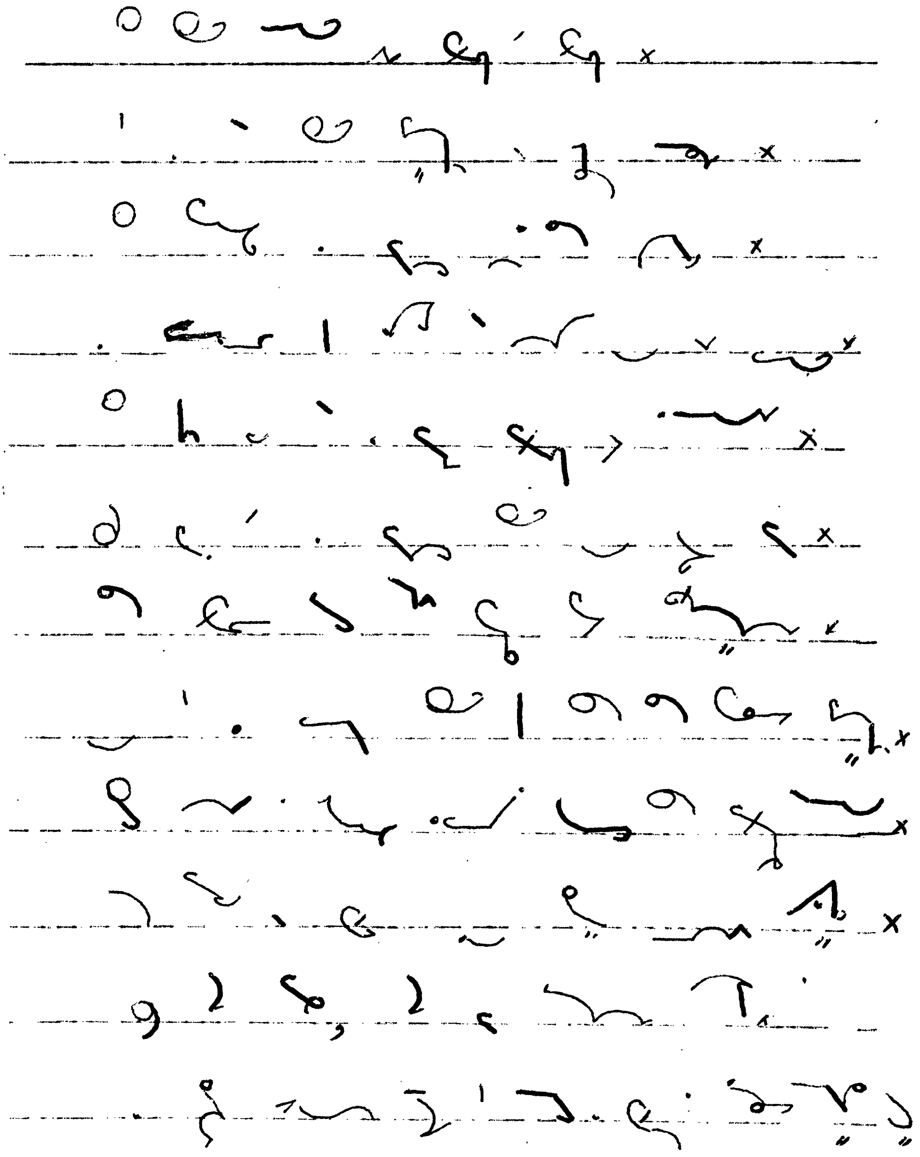

דירעקטיוו: לייענט די אויבן-אנגעגעבענע האטשיק-לעך זאצן און קאנטראלירט נאך די פינקטלעכקייט מיטן דערבייאיקן זייטל.

אלגעמײנע האַטשיקלעך-ווערטער

אַנפרעגנדיק	ווערטל	פערטל
פארפלאנטערט	קלײדער	פלענער
אויסגעצאָלטער	מולטער	בלאָטער
איבערקלײבער	קאלענדאר	קערבל
ברעקל	ווילנער	ווילדער
איבערפירן	וואַרצל	פלאָנדער
ווילנער	וואַלינער	פלײבער
פארפליכטעט	טרײבל	פרעגל
פלאמענדער	תל-אביב	פולווער
וואקלדיק	ברעטל	דריטל
וואלונטירן	פערדל	ברעקל
באַווילקן	בולעטין	באלקאָן
פלאטפאָרמע	גלעקעלע	טרײבל

דירעקטיוו: שרײבט עטלעכע שורות פון יעדן ווארט אויף דעם און אויף דעם פאלגענדיקן זײטל

פראקלאמירן	גריבלען	קליינער
פראטאקאל	ווערטיקאל	גליטשיקער
גלאטיקער	שטרענגער	קירזשנער
קולטיווירן	בלאטיקער	פראבלעם
בלינדער	פראפיל	ווערטפול
בלייענער	ברוטאל	קלאפער
פלוידער	בולגאריע	פיליקער
רעוואלווער	טעלעגראפישע	פלאנטער
בליציקער	גלויביקער	טעלעגראמע
באקלאגן	פלאקערן	קלאמערן
באפעלקערונג	ברעקלעך	פלעצער
פריינדשאפט	קרענקלעך	דריידל
קריכנדיק	בלעטער	קלוגער
דרעמלענדיק	דראמאטיזירן	דראזשקע

דער פרויען-קלוב גרייט זיך צו א גרויסער אונטערנעמונג.

ער פלעגט זיך אלע מאל גריבלען אין פילאסאפישע פראבלעמען.

א סך פעלקער גרייטן זיך איצט צו מיט גאר גרויסע פלאנען.

די רוסישע פליער האבן דא געקראגן א גרויסן ווילקאמען

איך טרעף זיך אלע מאל אין דעם זעלביקן קולטור-קרייז.

ער איז איצט א פרייער בירגער אין א פרייער וועלט.

די בלומען שמעקן דא ווי אמת גוטער פארפום.

מיר האבן נאך פון איר נים געקראגן קיין טעלעגראמע.

די ברידערלעך האבן נעבעך געוואגלט לאנגע, לאנגע יארן

עס איז דא זייער שיין ווען דאס גראז איז גרין און דיביימער בליען.

זי איז נעבעך אוועק פון דער וועלט אין סאמע בלי פון איר לעבן.

דער קעלנער פון אט דעם קליינעם רעסטאראן האט געוואונען דאס גרויסע געווינס

אלע אירע קליידער זיינען אויף איר איצט צו גרויס.

<u>דירעקטיוו</u>: שרייבט פינף שורות פון יעדן זאץ און פארגלייכט מיטן סטענאגראפישן טעקסט.

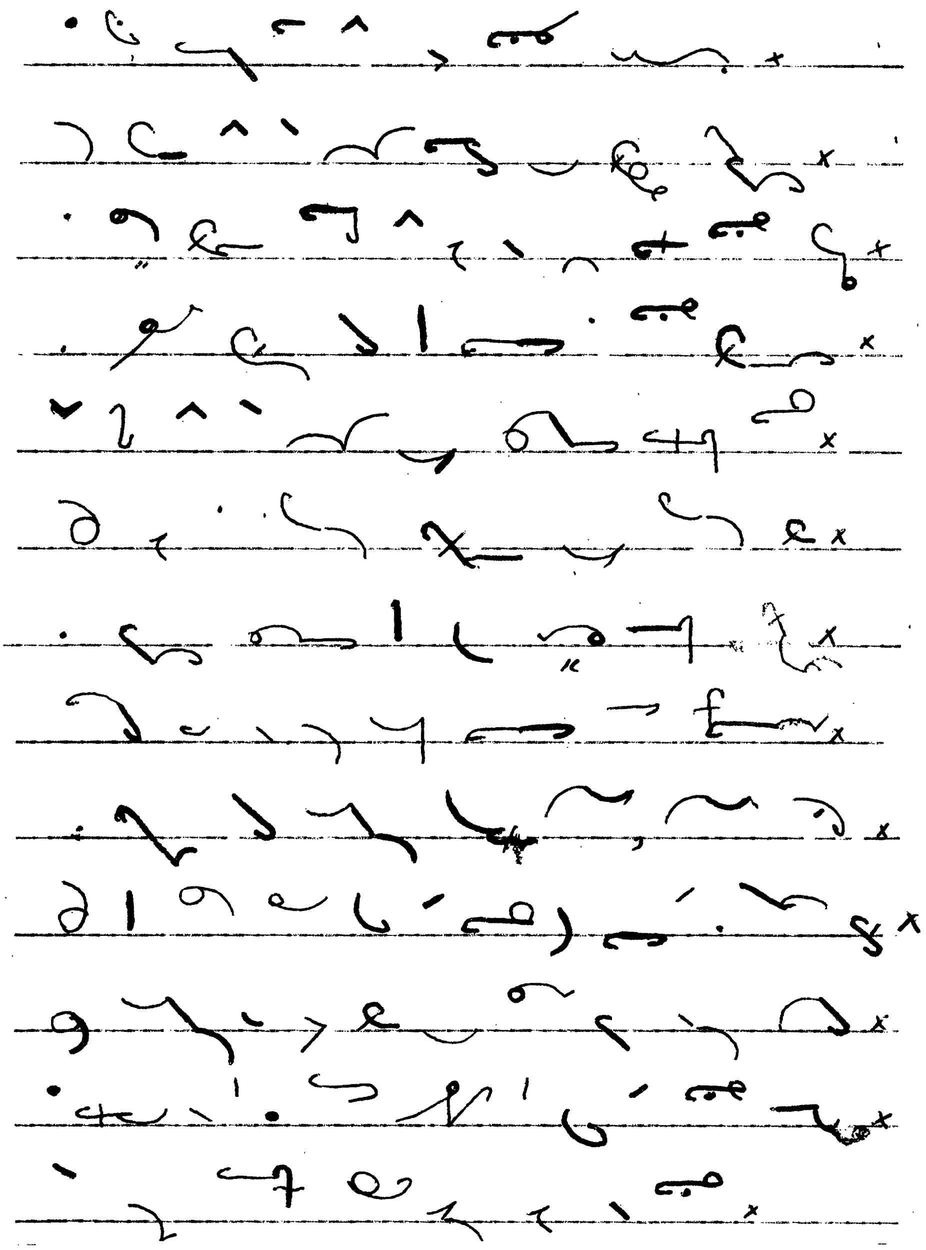

דירעקטיוו: לייענט די אויבנאנגעגעבענע האטשיקלעך זאצן און פארגלייכט די פינקטלעכקייט מיטן דערבייאיקן יידישן טעקסט.

אדרבא	גלגול	כפרה	פרנסה
אפיקורס	גמרא	מאכלים	פרעה
בולט	גרושה	ניצול	צער
בילבול	דורות	סנהדרין	צרות
ברואים	דרום	עבירה	קבר
ברוגז	דרשה	עיקר	קללה
בריאה	דרשן	פגירה	קרבן
ברית	הפטורה	פורים	קרוב
ברכה	חדר	פירוש	קריעה
ברירה	טרחה	פרדס	קרן
גבור	טריף	פרוטה	קרקע
גדולה	יזכור	פרט	רציחה
גורל	יקרות	פירות	שיכור
גורם	כסדר	פריץ	תירוץ

אריבערטראָגן—גרויפּן—פּליך—פּראָצעס—בלײך—קרײ

פאנאנדערבליען—קלײ—טענער—נאָגל—טרעפּ—בלי

פארקערפּערן—קרעמער—דרשה—בלײער—טראָץ—בלוי

איבערקלײבן—קלענער—קורסן—קלעפּ—גאָרטן—גרוי

דערגרײכנדיק—גראמאטיק— וואולקאן—װײבער—קלוגער–גרין

דערקלערנדיק—װעלדל—פּיבער—קעלנער—צײנער—קלאָג

אויסשטרעקן—פּינגער—פּלאמען—פּלוידער—ציגל—ברויט

פארקלעפּנדיק—פּלינק —בּרילן—בלומען—פּליסן—טריף

ארומדרײענדיק—טרוקן—פּײגלדיק— קלענער—פּאָלק—טערק

ארונטערקײקלען—קלעטערן—גרופּירן- פעלדז —ברעכן—פּלי

צוזאמענטרעף. —קריודע—קלינגען—גראגער—צעטל—גראָב

דעקלאמירטע—רובל—רײכער—פּידל—בּירה—בלינד

אויסבראָקירן—ברעקל—פּעקל—טאָרבע—מילץ—טרײבט

האמשעקלעך　　　　נ (זעלבסט—עקזאמען)

119

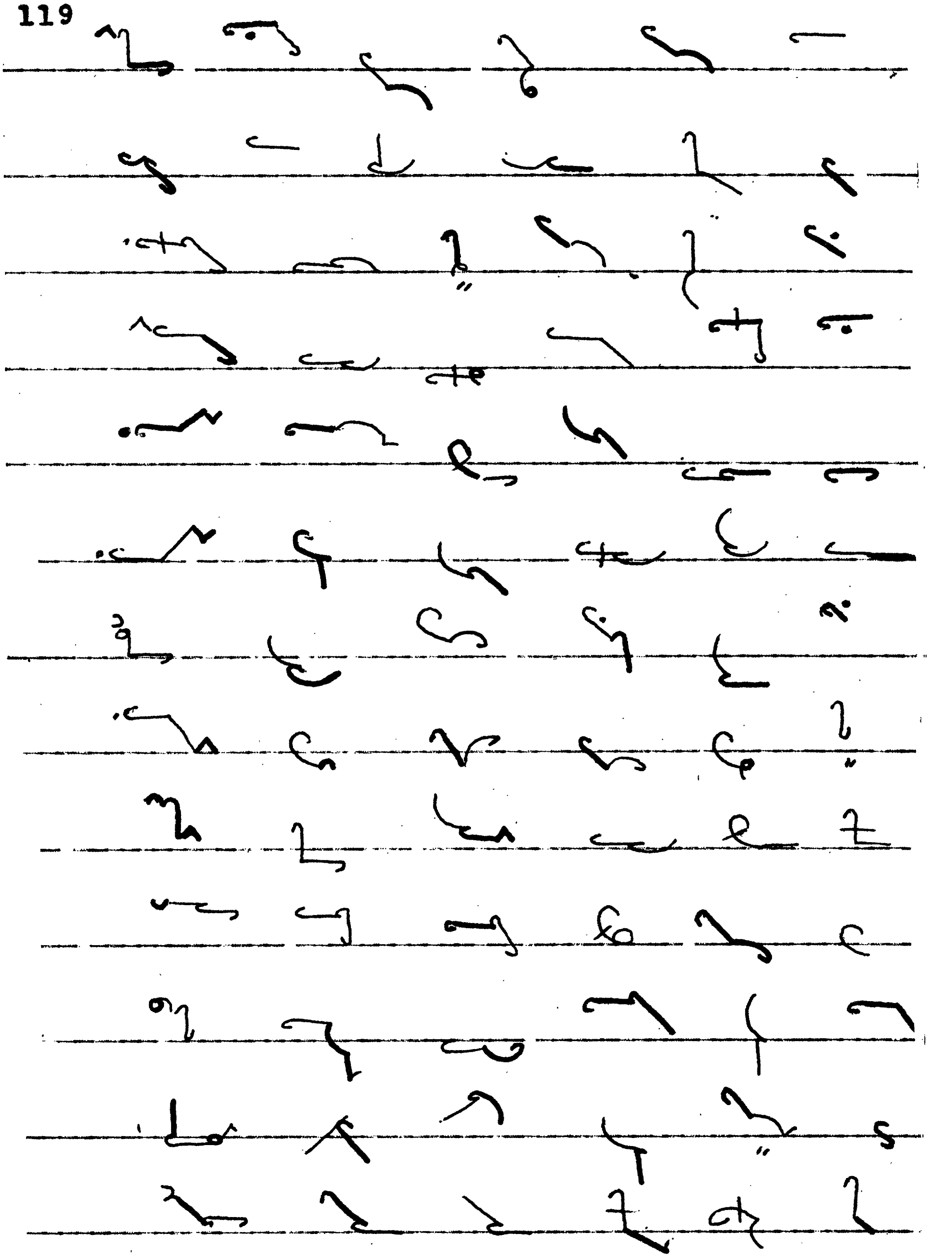

ש פ ר י כ װ ע ר ט ע ר

120

בײ א נאר און בײ א קינד איז קײן סוד ניט פאראנען.

װען גלעקער קלינגען מײנט נאך ניט אז עס איז א חגא

אלע סימנים גײען אונטער, נאר דער סימן-דלות בלײבט.

פון אײנציקע טראפנס װערט א גאנצער רעגן.

פאר א נאר טאר מען קײן האלבע ארבעט ניט װײזן.

א גאנץ יאר בארװעס, און תשעה-באב אין זאקן.

װען מען לאכט זעען אלע, װען מען װײנט זעט קײנער ניט.

אין א סך מלאכות זײנען דא װײניק ברכות.

אויף קארטן און אויף טענץ בארגט מען ניט קײן געלט.

א גוט װארט ברענגט א גוטן ענטפער.

דעם מענטשנס יארן פליען איבער װי א חלום.

װאס קלענער דער עולם אלץ גרעסער די שמחה.

דאס װארט אינעם מויל איז א האר, פונעם מויל איז
עס א נאר.

דירעקטיװ:
שרײבט אין סטענאגראפיע פינף שורות פון יעדן
פון די אויבנאנגעגעבענע שפריכװערטער און
קאנטראלירט נאך די פינקטלעכקײט מיטן דער-
בײאיקן סטענאגראפישן זײטל.

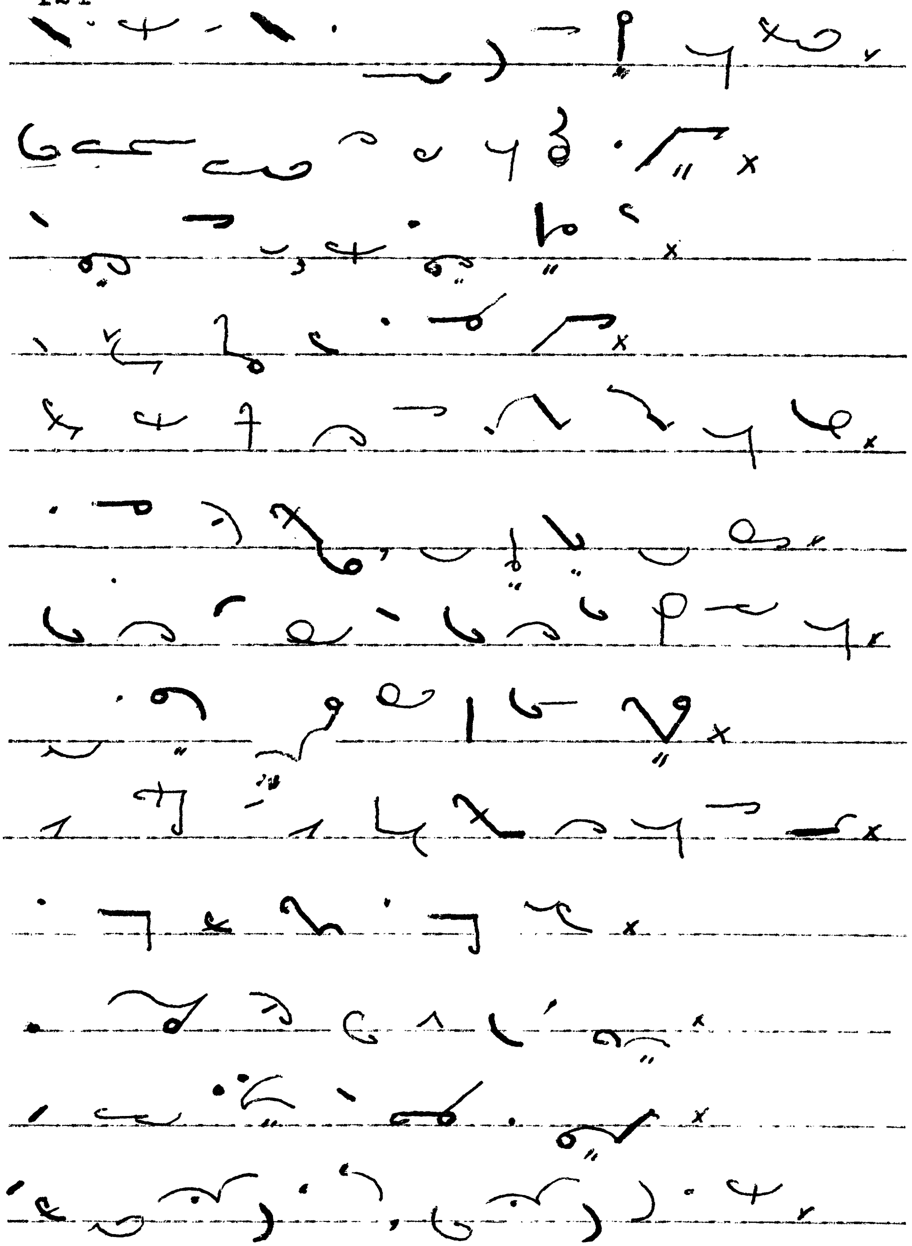

<u>דירעקטיװ:</u> שרײבט עטלעכע מאל די אויבנאנגעגעבענע זאצן און פארגלײכט מיטן סטענאגראפישן טעקסט.

דײטל.

א פאבל

/פון נחום יוד

געקומען איז אמאל דעם אָדלער א געדאנק

אראפצופליען אויף א הויף מיט הינער.

(עס טרעפט אמאל מלכים האָבן א פארלאנג

צו זיין אביסל צייט צוזאמען מיט די דינער;

און וועגן דעם דער קלאנג

האט איבער הויף זיך שנעל צעטראָגן:

א קליינקייט צו זאָגן,

עס דארף דער אָדלער קומען!

און אלע האָבן זיך גענומען

אן אָרדענונג צו מאכן דארט אין הויף;

און ס'איז געוואָרן גלייך א טומל, א געלויף:

עס קומט דער מלך.

נאָר זאָגן אז די הינער זיינען פון דערויף

געוועזן זייער פריילעך,

וואָלט מיט דעם אמת נים געשטימט דורכאויס

דער אָדלער איז אזוי באַרימט און גרויס

אים אויפצונעמען איז אַ זאַך אַ שווערע

ס'איז טאַקע גרויס די ערע.

נאָר גרעסער נאָך דער שרעק

און ווירקלעך אַלע האָבן זיך
געפילט דערשראָקן

די קוואָקעס האָבן אויפגעהערט צו קוואָקן

דער עלטסטער האָן האָט אויך
אַראָפּגעלאָזט דעם עק

די יונגע קרייער זיינען שטיל געבליבן

די חוצפה'ניקעס האָט מען
ערגעץ-וואו פאַרטריבן

און צוגעגרייט אַלץ האָט מען ווי עס פאַסט

מיט כבוד אויפצונעמען דאָרט דעם הויכן גאַסט

נאָר ווי מיר ווייסן דאָך,-איז בלויז

די ערשטע טעג די אימה און
דער אָפּשיי גרויס

משטײנס–געזאָגט – צו הינער
פּילן א פּאַראַכט ...

נאָר ווען צו זײַן מיט זײ האָט אים דערעסן

האָט ער מיט אָדלערישן שוואונג און מאַכט

די גרויסע פליגל זײַנע ברײט צענומען,

און איז צום בלויען הימל, הויך
אוועקגעשוואומען

\/\/\/\/\/

דער אויספיר איז דאָ, דוכט מיר, זײער קלאָר:

פאַרווילט זיך נאָר דעם אָדלער פליען

באַדאַרף ער זיך צו האָר

ניט מיען;–

א הײב –

און ווידער איז ער ווײט
פון הינער און פון שטויב

125

און נאכדעם ווערן מיר צו
יעדן גאסט געוואוינט

(ער מעג אפילו מיט באַרימטקייט
זיין געקרוינט)

קורץ, ניט אריבער זיינען קיין צוויי וואָכן

איז ניט נאָר וואָס מען האט
דעם אַדלער ניט געשוינט

מען איז אים פשוט אויפן קאָפּ געקראָכן

נאָך מער -

עס איז אפילו שווער

צו גלויבן -

נאָר אָפטמאל פלעגט א הינדל זיך דערלויבן

א שטויס צו טאָן אים באפנדיק דאָס עסן;

די הינער האָבן גאָר פאַרגעסן,

אז ס'איז מיט זיי אן אַדלער - ניט קיין האָן

דער אַדלער אָבער האָט געוואוסט דערפון

און האט פון קליי"ניקייטן ניט
געמאַכט קיין וועזן

פארוואס די ביימער קריצן זיך אוים ווינטער אויף די פארפרוירענע שויבן

פון

„מעשהלעך און משלים״ פון נפתלי גראס

אז גאָט האט באשאפן די ביימער אויף דער וועלט זיינען געקומען צו אים די איינפאכע ביימער וואָס טראָגן נים קיין **פירות**, מים א טענה: „רבונו של עולם, פאר וואס האָט מען אונדז באשטראָפט אויף דער וועלט? די ביימער וואָס גיבן ארוים **פירות** קריגן א תיקון, ווען יידן מאכן איבער זייערע **פירות** א ברכה, עסן זיי, האָבן הנאה און לויבן דערפאר דיין נאָמען. נאָר ווי אזוי וועלן מיר, די איינפאכע ביימער האָבן א תיקון אויף דער וועלט? איבער אונדז וועט קיינער נים מאכן קיין ברכה און קיינער וועט פון אונדז נים האָבן קיין הנאה. היינט צו וואָס האָט מען אונדז באשטראָפט?״

ענטפערט זיי דער רבונו של עולם:

„זיים נים געפאלן ביי זיך: מענטשן-וועלן פון אייך

פארוואס די ביימער קריצן זיך אויס ווינטער

אויף די פארפרוירענע שויבן

פון

„מעשהלעך און משלים" פון נפתלי גראָס

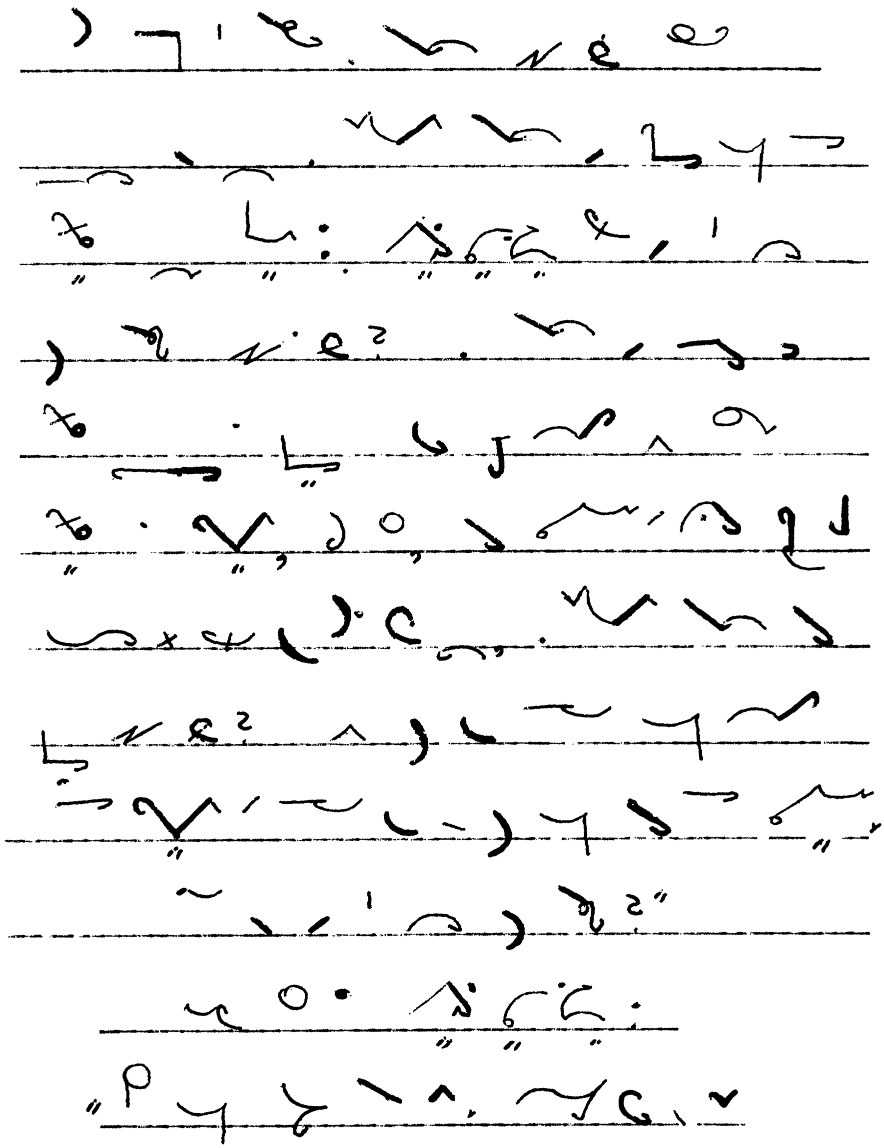

אויך הנאה האָבן. ווינטער, ווען אין דרויסן איז קאַלט, וועלן

ידן באַהייצן מיט אייך די הייזער און די בתי־מדרשים און זיי

וועלן זיצן אין דער וואַרעמקייט און לערנען תורה.

דעמאָלט וועט איר אויך האָבן א תיקון אויף דער וועלט״.

דעריבער אַז עס קומט דער ווינטער און אין דרויסן

איז קאַלט און די שויבן אין די הייזער ווערן פאַרפרוירן,

קומען די ביימער און קריצן זיך אויס אויף די פאַרפרוי־

רענע שויבן און דערמאָנען די ידן:

„נעמט אונדז און הייצט מיט אונדז דעם אויוון,

אַז עס זאָל זיין וואַרעם אין די הייזער, און איר זאָלט

קענען זיצן און לערנען גאָטס תורה״.

―――――　―――――

פינפטער טייל:

שלײפעלעך אינסטרוקציע בויגן
ווערטער אין צוזאמענהאנג מיט פרעפיקסן
שלײפעלעך זאצן
שלײפעלעך עקזאמען
עקזאמען – איבערבליק פון טעאריע
פרעפיקסן און סופיקסן עקזאמען

ווי שוין דערמאָנט באַצוועקט סטענאָגראַפּיע דאָס פאַרשנעלערן פון שרײַבן. דעריבער ווערט „שט" „סט" און „זט" וואָס ווערן אגב זייער אָפט באַנוצט אין דער שפּראַך, באַצייכנט דורך א קלײנעם שלײפל ___ (א דריטל די גרויס פון שטריך) געשריבן:

1) אויף דער רעכטער זײַט פון שטײענדיקע שטריכן:

צום בײַשפּיל: שטאַט ___ שטויב ___ שטופּ ___

2) איבער די ליגנדיקע שטריכן „ק" אָדער „ג"

צום בײַשפּיל: שטײג ___ שטיקן ___ קושט ___

3) אינעווייניק פון קײַלעכדיקע שטריכן:

צום בײַשפּיל: שטײף ___ מוזט ___ סטאַוש ___

סוף זילב „שטער" „סטער" אָדער „צטער" ווערט באַצייכנט דורך א גרויסן שלײף ___ (צווי-דריטל די גרויס פון שטריך) געשריבן:

1) אויף דער רעכטער זײַט פון שטײענדיקע שטריכן:

צום בײַשפּיל: בעסטער ___ פּוסטער ___ ליבסטער ___

2) איבער די ליגנדיקע שטריכן „ק" אָדער „ג"

צום בײַשפּיל: גײַסטער ___ גרעסטער ___ קלוגסטער ___

3) אינעווייניק פון קײַלעכדיקע שטריכן:

צום בײַשפּיל: לענגסטער ___ מײַסטער ___ פינצטער ___

ווען נאָכן קלײנעם אָדער גרויסן שלײף קומט אן „ע" אָדער א „נ" ווערט עס באַצייכנט אויפן זעלביקן אופן ווי ווען „ע" אָדער „נ" קומט נאָך א רינגעלע:

צום בײַשפּיל: בעסטן ___ שענסטן ___ פאַסטן ___

ליבסטע ___ פּוסטן ___ פײַנסטן ___

פליסטערן ___ מוסטערן ___ פינצטערן ___

בכלל — דער קלײנער שלײף „שט" „סט" אָדער „זט" ___ ווערט באַנוצט אין אָנהײב, אין מיטן און צום סוף פון וואָרט.

ש ל י פ ע ל ע ך = ו ו ע ר ט ע ר

בעסטער	שטאב	פוסטע	ליבסט
פוסטער	שטופ	שטאט	סטאדע
שטריקסט	רעגסט	באפסט	לעבסט
מוסטער	שטימסט	מוזסט	לויבסט
נייסטער	נישט	נעסטן	נייסטע
ערשטער	העכסטע	שטיפסט	שטעלסט
העכסטער	שטיצן	פילסט	פאלסט
פינצטער	פוילסט	רירסט	שטייפע
פענצטער	שטאמסט	שטייגסט	שיקסט
סטאטיסטיק	שטוב	טוסט	בייסט
קינסטלער	לאזט	לויבסט	לאכסט
פריידיקסט	ציסט	טעקסט	מעגסט
סעמעסטער	רוקסט	לייגסט	רויבסט

דירעקטיוו:

שרייבט עטלעכע שורות פון די אויבן-אנגעגעבענע שלייפעלעך ווערטער.

שלײפֿעלעך—װערטער

שענסטער	שטילער	שטיזל	שטוין
רײנסטער	רײפסטע	פאָסטן	טויגסט
פײנסטער	מעקסט	צײגסט	נעמסט
שװערסטער	קומסט	רײבסט	לעזט
פראָסטער	ברויזט	פראָסט	ברוסט
פראָטעסט	טרײבסט	טרוימסט	טרײסט
טרויערסט	טראַכטסט	דרײסט	קריכסט
דרײסטער	גריסט	גרויסט	פרעסט
שטרענגסט	פריסטע	בלאָזט	בליסט
רעאַגירסט	פרעגסט	קלעמסט	קלײבסט
גרופּירסט	קלאַפּסט	קלינגסט	קלערסט
גרעסטער	בלײכסט	גלײכסט	פלאַגסט
קלױסטער	קלעפּסט	גלוסטן	גריסט

דירעקטיװ:

שרײבט עטלעכע שורות פֿון יעדן פֿון די אויבן־אָנגעגעבענע שלײפֿעלעך־װערטער.

שלייפעלעך-ווערטער

פריגלסט גראמסט פלעגסט פלאמסט

פלאסטיק ציטערסט מאטערסט גלויבסט

פלאטערסט פיטערסט קלאגסט קרימסט

רעדוצירסט קלעטערסט קלינגסט דרינגסט

פלאנירסט לענגסטע קריסטן שליסט

קרעפטיקסט שטעלט שטילט שטאמט

פריסטער שטוינט שטיפט שטיצט

סטימולירסט שטאמלט שטעמפלסט שטייגט

קלענסטער שטארקט שטערט שטימט

קלוגסטער שטיקט שטאפט שטופט

טרויעריקסטער שיפלסט שלינגסט שלעפסט

דעלעגירסט רעדאגירסט שפרודלסט שפרינגסט

רעדוצירסט פאלגסט פירסט ליבטיקסטע

דירעקטיוו:

שרייבט עטלעכע שורות פון יעדן פון די אויבן-אנגעגעבענע שלייפעלעך ווערטער.

שלײפעלעך — ווערטער

שטראלסט ___ שטופסט ___ שטויבסט ___ סטײטש ___

טײסטער ___ פעלסט ___ גיסט ___ רײזט ___

לענגסטער ___ שטעקסט ___ ביסט ___ רופסט ___

וויסטער ___ פעסטע ___ פאסטן ___ ווײזט ___

שילדערסט ___ שטאנד ___ שטעמפל ___ שטונדע ___

שלײדערסט ___ זעטיקסט ___ זאפסט ___ זאגסט ___

שווענקסט ___ שווײגסט ___ שווימסט ___ שארפסטע ___

שוועבסט ___ שוואכסטע ___ שווערסטע ___ זובסט ___

טײערסטער ___ שטײערן ___ שטארע ___ שטעכן ___

שטײפסטער ___ שטילע ___ ימערסטע ___ וואגסט ___

ראנגלסט ___ רינגסט ___ פאנגסט ___ דעקסט ___

פעיקסטער ___ קאסטן ___ קומסט ___ שטימע ___

רואיקסטער ___ ארבעטסט ___ שעדיקסט ___ קויפסט ___

<u>דירעקטיוו:</u>

שרײבט עטלעכע שורות פון יעדן פון די אויבן־אנגעגעבענע שלײפעלעך ווערטער.

שלײפעלעך־ווערטער אין צוזאַמענהאַנג מיט פאַרווערטער

אפשטאַטן	אפשטעלן	פאַרשטעלן
דערצײלסט	דערוואוסט	באַרויבסט
פאַרלאַנגסט	פאַרמעסטן	דערפילסט
פאַרלוסט	פאַרוויסטן	פאַרבײסט
באַגײסטער	באַרײזט	באַצאָלסט
באַנעמסט	באַפאַלסט	דערלאָזט
אנטלויפסט	דערקענסט	קאָמבינירסט
דורכגעלאָזט	דערמעגלעכסט	פאַרמולירסט
פאַרגיטיקסט	פאַראײניקסט	פאַרטרײבסט
פאַרשלעפסט	פאַרקילסט	פאַרפאָלגסט
פאַרווערסט	פאַרקריכסט	פאַרשיקסט
באַשליסט	דערשלאָגסט	פאַרשלינגסט
אונטערשטיצסט	פאַרברענגסט	דערגאַנצסט

<u>דירעקטיוו:</u>

שרײַבט עטלעכע שורות פון יעדן פון די אויבן־אָנגעגעבענע שלײפעלעך ווערטער.

של״פעלעך-ווערטער אין צוזאמענהאנג מיט פארווערטער

פארשלאָפסט	פארשליסט	דערשלעפסט
פארגעסט	פארזאָרגסט	פארזאָגסט
באצוועקסט	באצווינגסט	פארשוו״גסט
פארפירסט	באצירסט	באג״סט
דערפר״סט	פארקלערסט	באשטראלסט
דערפרישסט	פארדריסט	דערשטיקסט
פארווערטסט	פארפאָלגסט	פארגלוסט
פארקרימסט	דערטרינקסט	באגל״טסט
באליבטסטע	פארקריכסט	פארטר״בסט
באגריסט	באקלאָגסט	באט״ליקסט
באשטעלסט	באשטימסט	באשטעטיקסט
פארשטעקסט	פארשטעלסט	צעשטערסט
אונטערשטיצסט	אינוועסטירסט	איבערשט״גסט

שליפּעלעך — זאַצן

איך וויל פעסטשטעלן צי דו גייסט צו דער אויסשטעלונג.

געדענקסט, דו פלעגסט שטענדיק שטעלן די שווערסטע פראגעס.

ער איז דער סאמע קליגסטער און פעאיקסטער פון גאנצן שטאב.

זיין פראטעסט האט ארויסגערופן די שארפסטע קריטיק.

פארמעסט זיך נישט מיט אים, ער שטאמט פון גרויסע קינסטלער.

דו מוזט נישט זיין איינשטימיק מיט אט דעם צוגאנג צו קונסט.

ווייסט, דו שטייגסט דא צום גרעסטן און העכסטן גראד:

דיין שטעלונג איז א גרויסע שטערונג אין זיין שטודיום.

די שטאט ווילנע איז געווען א שטאלץ פאר יידן אומעטום.

זאגסט דאך אז ער איז דער אידעאלסטער און פיינסטער מענטש.

יא, זיי שטאמען פון די גרעסטע און אנגעזעענסטע קינסטלער.

דו קומסט שטענדיק מיט די סאמע בעסטע און קליגסטע עצות.

זאג מיר, טייערסטער, דו פילסט זיך שוין איצט שטארקער?

דאס זיינען באמת געווען זייערע סאמע גרעסטע פארלוסטן.

שלײפעלעך זאצן

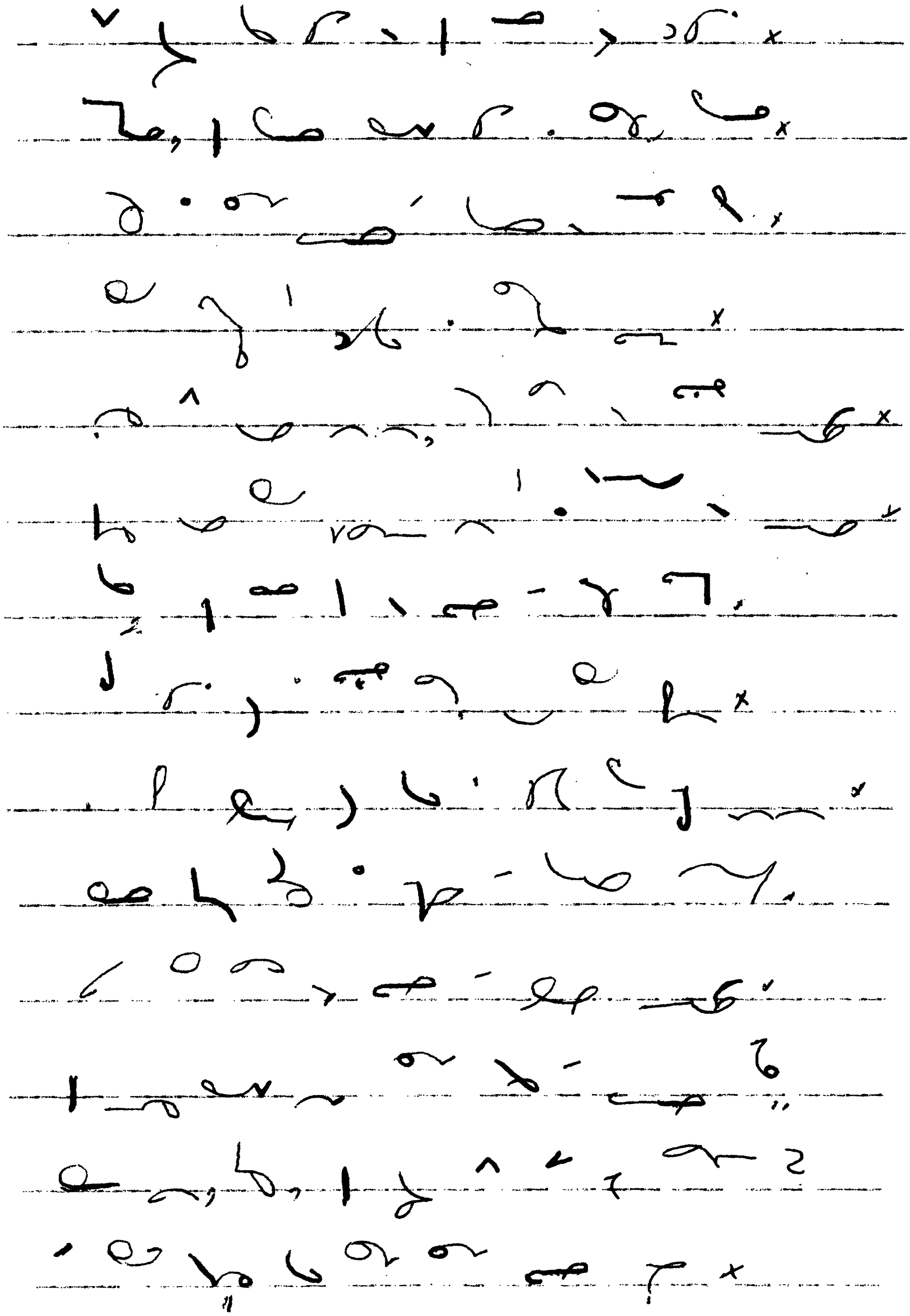

שלייפעלעך (זעלבסט-עקזאמען)

140

שטאמלסט—שטייער—שטיגן—שטאפן—שטאטן—גייסט—ביזט

שטראלסט—בעסטע—ליפסט—טאנצסט—רופסט—קומסט—נעמסט

שטרענגסט—פאנגסט—רוקסט—בוקסט—לעבסט—ליבסט—געסט

שטילסטער—שטיפסט—מאכסט—לאכסט—קאָכסט—זאָגסט—מוזט

וואוילסטער—נעמסט—לוסטיק—פרעגסט—פראָטעסט—לעזט—רירסט

בעסטער—ליבסט—שטייגסט—רעגסט—נייסטע—פוסט—סתם

רייַנסטער— שטוב—שטעלע—מאַלסט—קלעפסט—נישט—נעסט

שטייפסטער— רוסט—בלאָזט—קריסט—גליבסט—וועסט—ווייסט

לענגסטער—סטאַזש—זשעסט—טראָגסט—סטייטש—גלוסט—קאָסט

פרובירסט—לייגסט—פעסטן—פליסט—קונסט—טיילסט—טוסט

טאָסטמייסטער— פלייסט—שפּריזט—פאלסט—צילסט—בייגסט—נאשט

שטרעבסט— פויסט—ברעבסט—קלערסט—שיקסט—שײַנסט—פאסט

אנטלויפסט—קריגסט—בויסט—גיסט—שאפסט—שעפסט—קושט

שלייפעלעך

(זעלבסט-עקזאמען)

141

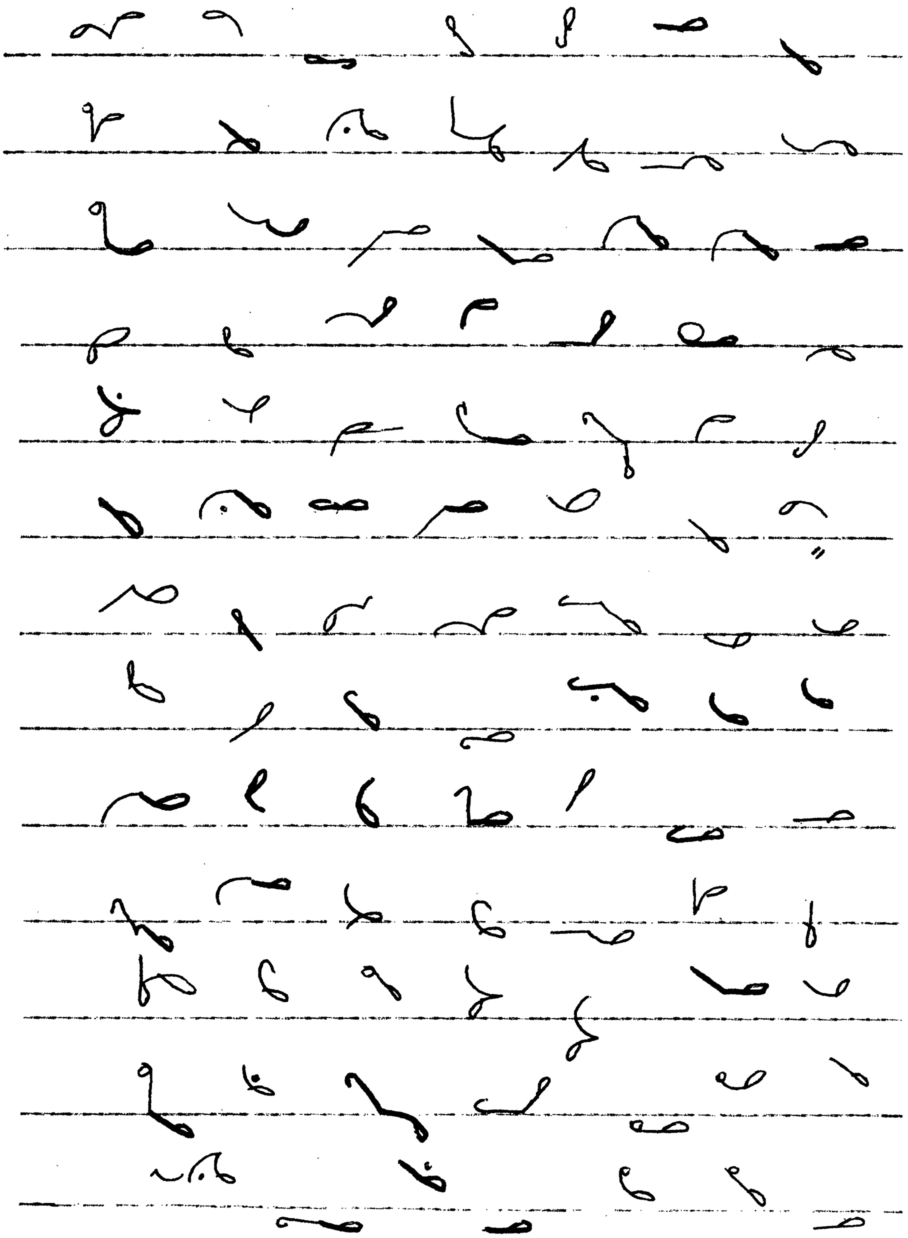

142

באַרויבסט—שטײַף—שטויב—וויסטן—טרינקסט—שטומפּיקע

שילדערסט—סטאַדע—גלוסט—שטימע—צײַגסט—דינגסט

דורכגעלאָזט—רײַזט—שטיקסט—מעסטן—פּאַסטן—גרעסטן

קאָמפּינירסט—שטאַנד—ווערסט—שטעקן—בליסט—שטויבסט

קלויסטער—קלעמסט—מערסט—נאַרסט—פעלסט—טויגסט

שטרעמונגען—פּוסטער—רײַבסטער—ליגסט—שטאַמט—שטעלט

גרויזאַמסטער—פּוילסט—בײַסט—פּויקסט—וויגסט—פײַערסט

פענקסטער—שטאָלענע—שטעך—שעמסט—שאַרסט—שלינגסט

קינסטלעריש—קוועלסט—וואַקסט—שטײַן—פירסט—פאַרגעסט

קרעפּטיקסט—באַשליסט—נעסט—שטאַרע—סחירה—דערציילסט

רעדוצירסט—רעאַגירסט—בענקסט—צאָלסט—פילסט—פאַרווערסט

פאַרשלינגסט—שאַרפסט—זעטיקסט—קליגסטער—דערקענסט

פאָרמולירסט—פאַרציסט—פאַרלוסט—דערוואוסט—פענצטער

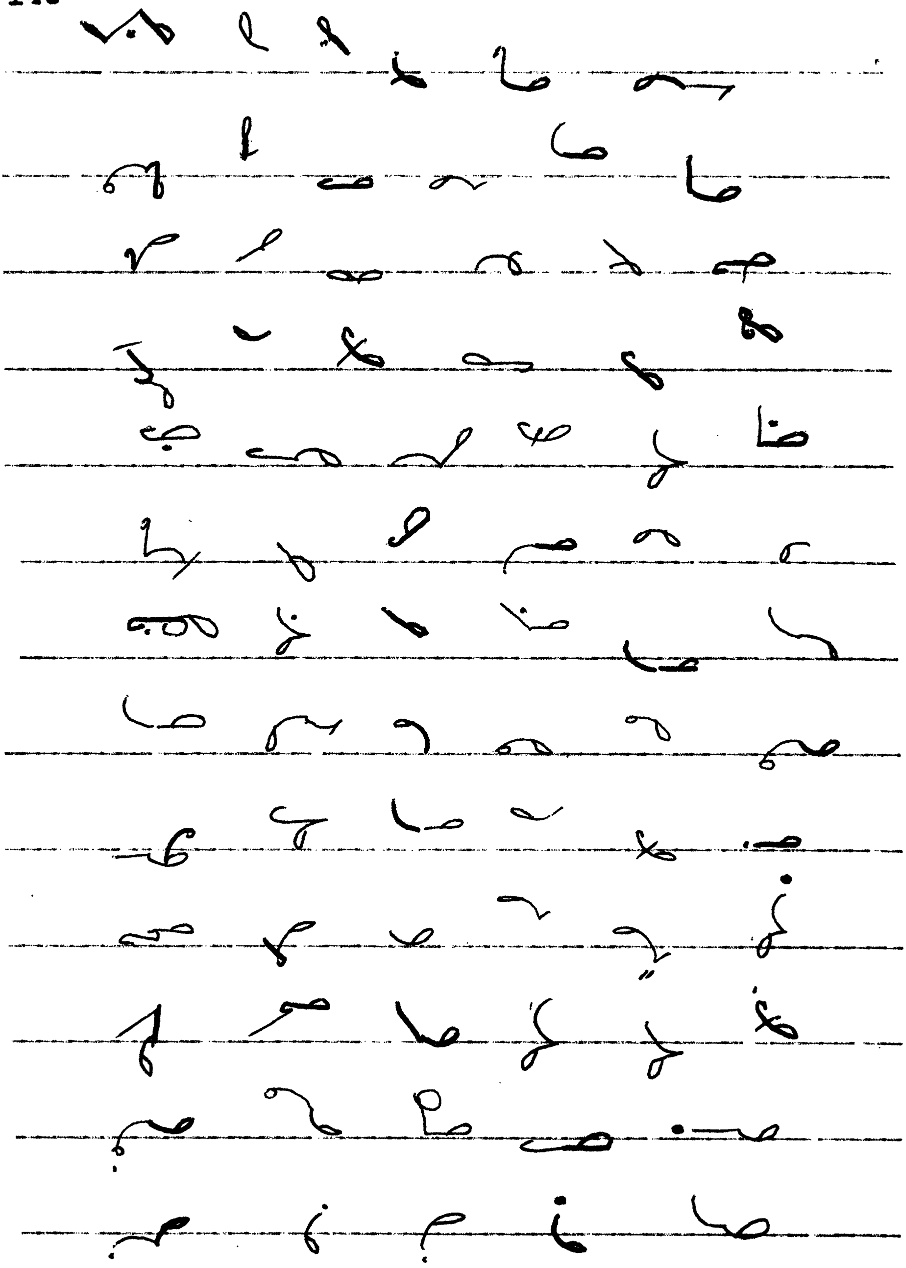

טעמפּאָ — פּונקט — טובה — עול — הימל — אַרויף — רעזשי — פּעולה

קומען — ווינטער — צוריק — מודיע — פּאַרפּאַקט — סודות — בירגערלעך

תל־אביב — קאָנטאַקט — בונד — אַריין — דווקא — כוחות — שעפּן — באַריכט

וויזע — דורך — זיידנס — הפקר — הייט — יערלעך — פּרעה — סימבאָליזם

פּאָעמע — גאולה — נאַפּט — לעך — שפּינען — זיגן — שנאה — וואוינט — חן

רונדע — צונויפ — הסתדרות — קלעטערן — שפּרודלט — גאון — פּאַרגעניגן

קלינגט — לייטנס — צווייפל — טרעף — פונאַנדער — ווידוי — אומאויספירלעך

קליינער — נאָכצו — קונץ — פּראָצעס — שטריקן — באַטאַנען — אויף — טעאָריע

שטאַרקן — עולה — שוועדנס — קינדער — קיום — סם — זם — רב — אָנשטרענגען

צאַנקען — קאַנדידאַט — אונטער — וויסטער — באַרירן — לערנען — וויזיטן

טעלעפאָן — שטודיום — פאַרדאַמען — אומצו — פיינסטע — אינדוסטריעלע

פּאַטענץ — העכסטע — אַרומצו — קנאה — צווייטנס — סתם — פּראָטעסטירנדיק

ווענדונג — אַרויסצו — טענדענץ — פּאַלאַץ — שטראָמען — טבע — אייגנטלעך

טראַגעדיע — פּריסטער — בריה — שאַפט — כעמישע — עולם — פּערזענלעכקייט

145 (עקזאמען) ט ע אָ ר י ע

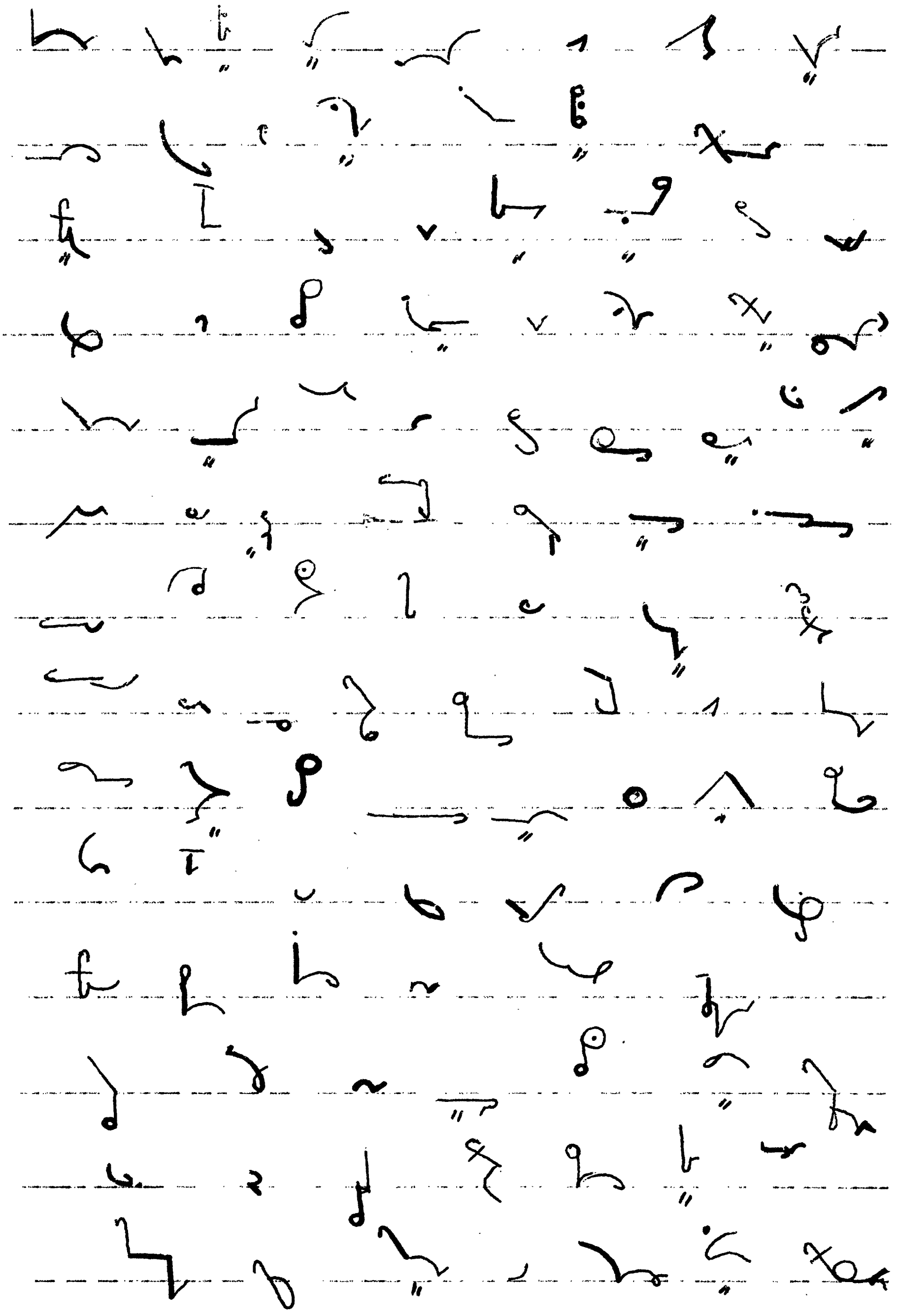

עולם—הילף— עפל —רייד—קאָפּ—טייך—דאגה—טייערע

עצה—ווינט—ווידער—וויט—גיין—טיף—אגב—ביטער

בוך—ווינט—בענקט—מיינט—מוטער—הילט—פאמיליע

וואוין—רייץ—טובה—רוף—פּאַטער—אַדלער—הימל

דאמע—קאָן—פאָן—ניט—גאולה—לערן—יאָ—טו

טאנק—צייט—מיין—ריין—בין—קום—גיי—לויף

פויער—וויין—תורה—אויגן—היים—פּאָעמע—אמט—ביי

חופּה—דעמב—טוען—רוען—ליגן—צילט—ווילט

מערן—מידה—באַן—קיין—מעג—רעגן—ראנגלען

העמד—רינגט—מען—פיין—טאָג—ווענט—עפּאָכע

אָוונט—טעמפּל—רינד—מין—בויען—רעדע—ווינטער

האָפּט— —פונט—קינד—קוועלט—פילט—רירט—טוי

קוויטש—מבין—קוים—לייבט—ריר—ווילט—גוי

דינגט___אוודאי— קוואל—פאלט—נויט—טויטער

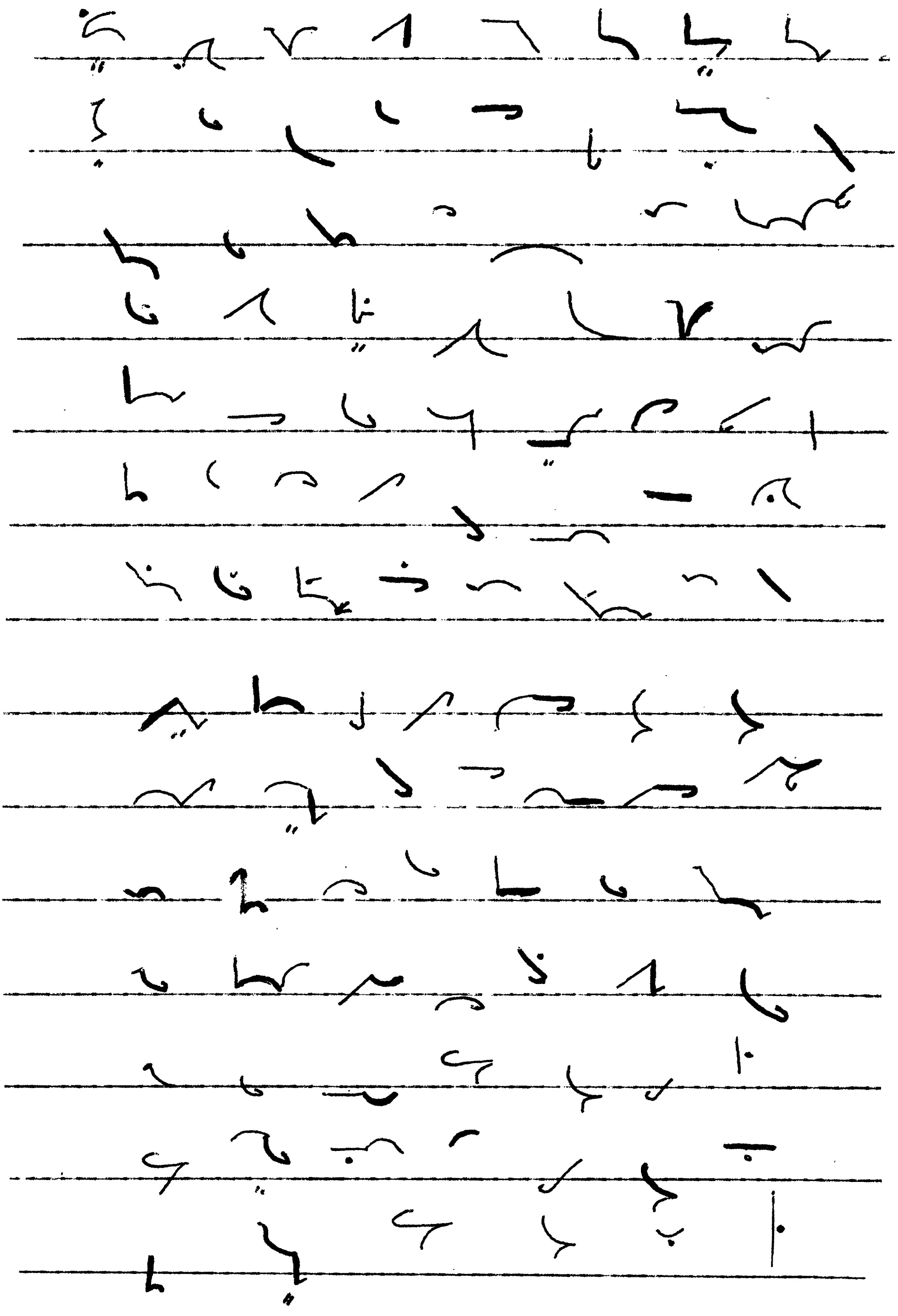

עפּאָכע—דיק—סטרײק—קעלנער—געזונק—גאנץ—פּראָצעדורע

דעמאגאָג—סכסוך—צדיק—ציע—קאמפּאניע—אומדערטערגלעך

פּראָווינץ—שוואלב—דרעמלען—מדרגה—יזם—ענין—לויפנדיק

טעכניש—אַלאַגיע—קאָמיטע—אײַנצו—אַפּליקאציע—אומאָפּהענגיקייט

שקראַבען—ווירדע—צווינגען—גלגול—אַוועקצו—פּארטײדיקנדיק

כּאלערנדיק—צוריקצו—קאָנטעסט—תשובה—גלויבן—אומבאגרײַפלעך

פינגער—פּיראמידן—קאָמפּאקט—זאנגען—אַראָפּצו—דיסקרימינאציע

באנקעט—קריסטן—גורם—טעט—פּנים—צוצו—אומאויסמײַדלעך

טרײסטן—פּרובירן—באמיען—כעסן—טום—שטופּע—אומבאַשטרײַטלעך

צײַטונג —פּארבײַצו—גופא—בעלן—גרושה—אָפּצו—אומאײַנשטימיקייט

ציוניזם—שטרעבן—פּועלן—זעלבסטשטיץ—פּאָליטיש—אומאָנגענעמלעכקײ

באטײליקן—ריכטונגען—גסיסה—צוזאמענצו—דקדוק—אדמיניסטראצי

פּראָוויצירן—וואקלדיק—זעלבסט—זשורנאל—ווינקעלע—קאָמפּליצירטע

שטורמדיק—ליכטיקט—אויסצו—מײַסטער—גלעקל—אומבאדײַטנדיקע

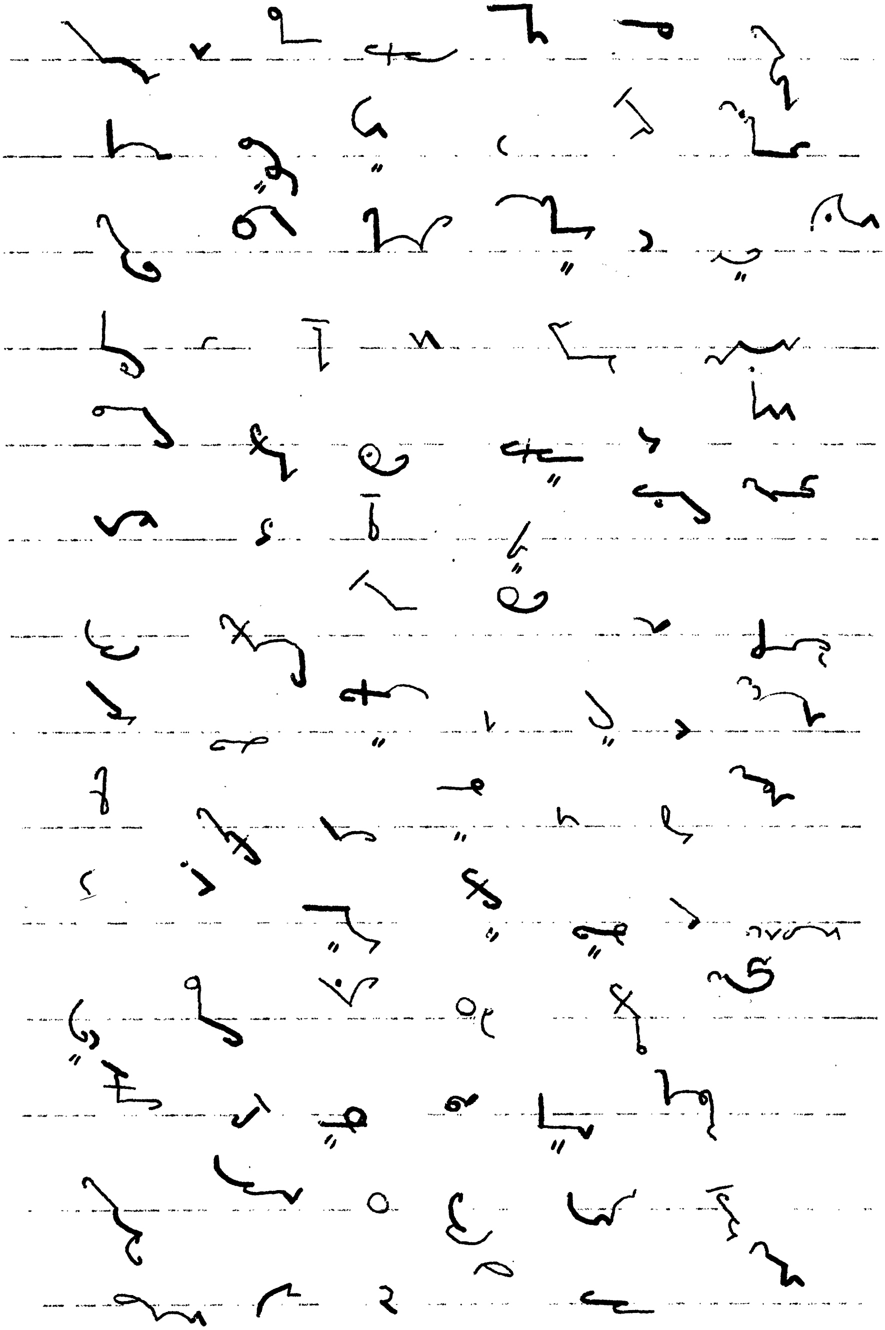

באַלײדיקונג—באַטאָנענדיק—באַרעכטיקונג—אוממעגלעכקייט

דערציענדיק—דערמוטיקונג—באַוועגונגען—אוממענטשלעכקייט

ענדערונגען— אומבאַדינגט -אומפֿאַרמײַדלעך—אויפֿריכטיקייט

אויפֿמונטערונג—מינדערהייט—לויטערקייט—פֿאַרביטערונג

קאַמפּאַניע—פֿאַרטויבטקייט—דערלויבעניש—מיטמאַכנדיק

בײַצוקומען—אַרײַנרעכענענדיק—אָנרעגונג—אַרײַנלויפֿנדיק

פֿאַרפֿײַניקונג—רעקאָמענדאַציע—אַלטערטום—רעלאַטיוויטעט

באַציאונגען—דורכמאַכנדיק—אומאויפֿהערלעך—טעמים

אַרונטערנעמענדיק—אײַנריכטונגען—מיטצוהעלפֿן—צדיק

אונטערנעמונגען—מיטאַרבעטערשאַפֿט—אונטעריאָגנדיק, רחמים

אײַנרײדעניש—פֿאַרלײַכטערונג—צונויפֿקומענדיק—רעאַקציע

פֿאַרבײַלויפֿנדיק—אויסצורופֿן—איבערצולײענען—קעניגרײַך

אומבאַהאָלפֿנקייט—אויסטײַטשונגען—אײניקייט—אויסערגעווײנטלעך

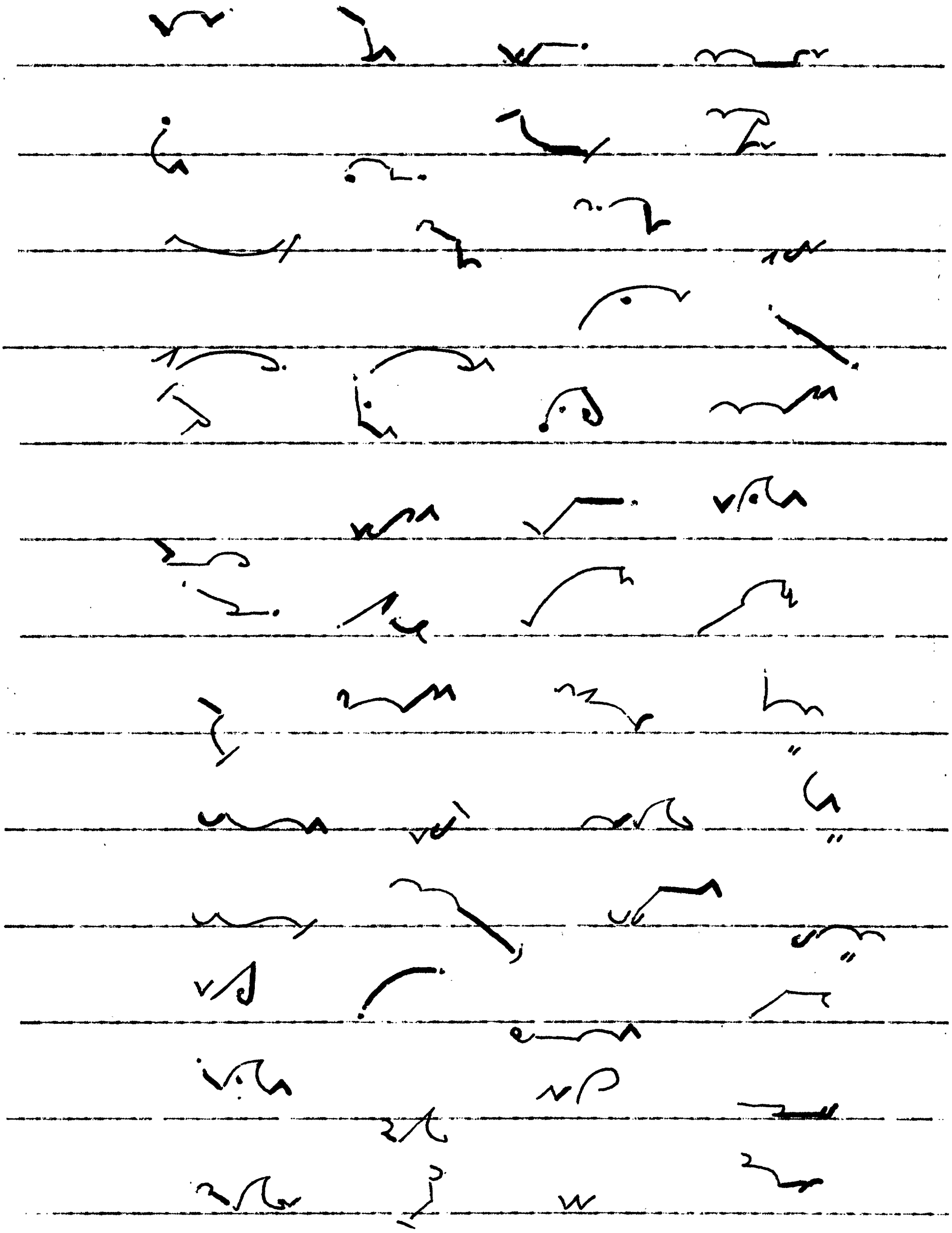

זעקסטער טייל:

ווערטער מיטן סופיקס ה״ט–ק״

אלגעמיינער ווערטערבוך

אפט־באנוצטע אויסדרוקן

ווערטער מיטן סופיקס הייט-קייט

153

אויסגעצייכנטקייט ______	אומזיכערקייט ______
אויסגעוויינטלעכקייט ______	אוממעגלעכקייט ______
אויסערלעכקייט ______	אוממענטשלעכקייט ______
אויפגעבראכטקייט ______	אומפּאַרטייאישקייט ______
אויפגעלייגטקייט ______	אומפּינקטלעכקייט ______
אויפמערקזאמקייט ______	אומפאראנטוואָרטלעכקייט ______
אויפריכטיקייט ______	אומפאָרזיכטיקייט ______
אומאָפּהענגיקייט ______	אומפריינדלעכקייט ______
אומאנגענעמלעכקייט ______	אומצופרידנקייט ______
אומבאקוועמלעכקייט ______	אומרעגלמעסיקייט ______
אומבארעמהארציקייט ______	אומשטערבלעכקייט ______
אומגעלומפּערטקייט ______	איבערגעבנקייט ______
אומגערעכטיקייט ______	אייגנארטיקייט ______
אומוויסנהייט ______	איינהייטלעכקייט ______

ווערטער מיטן סופיקס הײט – קײט

געלערזאמקײט		הײמלעבקײט	
געמײנהײט		וואוילטעטיקײט	
געמײנשאפטלעבקײט		וואנזיניקײט	
גענײטקײט		ווארעמקײט	
געפעליקײט		ווײטקײט	
געפערלעבקײט		ווירקלעבקײט	
געראָטנקײט	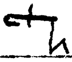	זױבערקײט	
גערעכטיקײט		זױערקײט	
געשולטקײט		זוניקײט	
געשפאנטקײט	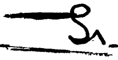	זיכערקײט	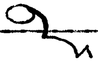
דיערהאפטיקײט		זעוודיקײט	
דורכזיכטיקײט		טיכטיקײט	
דעמאָקראַטיש		טיפזיניקײט	
הײליקײט		טעטיקײט	

ווערטער מיטן סופיקס הייט–קייט

155

איינזיקייט	באַשיידנקייט
איינשטימיקייט	באַשרענקטקייט
אייפערזיכטיקייט	ביטערקייט
אַנגעהעריקייט	בלוטדאָרשטיקייט
אַנגעלעגנהייט	בלינדקייט
אַנשטענדיקייט	באַלעבאַטישקייט
אָפּגעלעבטקייט	גאַסטפּריינדלעכקייט
אָפּהענגיקייט	גלייכגילטיקייט
אָפּוועזנהייט	גליקזעליקייט
אַרבעטסלאָזיקייט	געוואַגטקייט
אָרנטלעכקייט	געוואוינהייט
באַוואוסטזיניקייט	געזונטהייט
באַקוועמלעכקייט	געזעצלעכקייט
באַרעכנטקייט	געלעגנהייט

ווערטער מיטן סופיקס ה״ט — ק״ט

טרויעריקייט	מיטלמעסיקייט
טרוקנקייט	מעגלעכקייט
לאנגווייליקייט	מענטשהייט
לאנגזאמקייט	מענטשלעכקייט
לויטערקייט	מערקווירדיקייט
לוסטיקייט	נאטירלעכקייט
לייטזעליקייט	נאכלעסיקייט
לייכטזיניקייט	נארישקייט
ליבלעכקייט	נויטווענדיקייט
ליר ישקייט	נייגעריקייט
לעבהאפטיקייט	ניכטערקייט
לעבעדיקייט	נידערטרעכטיקייט
מוטלאזיקייט	ניצלעכקייט
מונטערקייט	ענגהארציקייט

ווערטער מיטן סופיקס ה״ט – ק״ט

157

עלנטקייט	פארלאָזנקייט
עפנטלעכקייט	פארלאָרנקייט
ערלעכקייט	פארליבטקייט
ערשטקלאסיקייט	פארלעגנהייט
פאטעטישקייט	פארמעגלעכקייט
פארטייאישקייט	פארשיידנקייט
פראָסטקייט	פארשטענדיק
פראקטישקייט	פארשטענדלעכקייט
פרעכטיקייט	פאָלקאָמענהייט
פאראינטערעסירטקייט	פילמיניקייט
פאראנטוואָרטלעכקייט	פרוכטבארקייט
פארביטערטקייט	פריידיקייט
פארביסנקייט	פרייהייט
פאָרזיכטיקייט	פריינדלעכקייט

צוגעבונדנקייט	צעשפרייטקייט
צוגעלאָזנקייט	קורצזיכטיקייט
צוועקלאָזיקייט	קעגנזייטיקייט
צוועקמעסיקייט	קרענקלעכקייט
צופעליקייט	קרעפטיקייט
צוריקגעצויגנקייט	ראַטזאַמקייט
צוריקגעשטאַנענקייט	רירעוודיקייט
צעטראָגנקייט	רעגלמעסיקייט
צעלאָזנקייט	רעכטלאָזיקייט
צעמישטקייט	שיינהייט
צערטלעכקייט	שטערבלעכקייט
צעשוואָומענקייט	שלעפּערדיקייט
צעשויבערטקייט	שעמעוודיקייט
צעשטערטקייט	שלאָפלאָזיקייט

אַבאָנעמענט

אָביעקטיוו

אָבליגאַטאָריש

אָבסטרוקציע

אדמיניסטראציע

אויטאָביאָגראַפיע

אויסערגעוויינטלעך

אומבאַדייטנד

אומגעלומפערט

אומפאַרמיידלעך

אַטמאָספערע

אידענטיפיצירן

איינאונאיינציקער

אילוסטראציע

אימפעריאליזם

אימפראָוויזאַציע

אינדוסטריאליזם

אינדיווידואליזם

אינטעליגענציע

אינטערוועניע

אינטערנאציאנאליזם

אינסטרומענטאל

אינסטרוקציע

אינפאָרמאַציע

אלגעמיינער ווערטערבוך

אנטאגאניזם	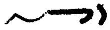
ענטוזיאזם	
אנטיסעמיטיזם	
אסאָסיאציע	
אסימילאציע	
אספיראציע	
אָרגאניזאציע	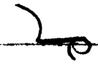
באגייסטערונג	
בארעכטפערטיקונג	
גלייכצייטיק	
געמיינשאפטלעך	
דיסציפלינירטע	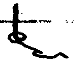
דיסקרימינאציע	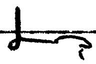
דעמאָנסטראציע	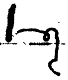

דעמאָראליזאציע	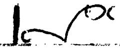
דעקלאראציע	
האספיטאליזאציע	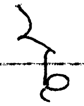
ווינטשנסווערט	
זעלבסטפארטיידיקונג	
זעלבסטפארשטענדלעך	
טעמפעראמענט	
טעריטאָריאליסט	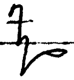
טערמינאָלאָגיע	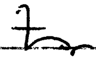
טראנספאָרטאציע	
טראנסקריפציע	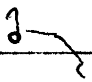
כאראקטעריסטיק	
לאבאראטאָריע	
לאנדסמאנשאפט	

ליטערארישע

לעגענדארישע

לענ יניסטישע

מאָביליזאציע

מאטעריאליזם

מאיאָריטעט

מאיעסטעטיש

מאניפולאציע

מאניפעסטאציע

מארטירערטום

מארקסיסטישע

מיניסטעריום

מיסטעריעזע

מיספארשטענדעניש

מעלאָדראמאטישע

מעלאנכאָלישע

מערקווירדיק

נאציאנאליסטיש

סאָלידאריטעט

סאָציאָלאָגיע

סאָציאל־דעמאָקראט

סוביעקטיוויטעט

סופערלאטיוו

סטאטיסטיק

סטראטעגישע

סימפאטיקער

סינדיקאליזם

סענטימענטאליטעט

פראָדוקטיוויזאציע	פאראינטערעסירט
פראָווינציאָנעל	פארהעלטנישמעסיק
פראָטעסטאנטיש	פארטיידיקונג
פראָלעטאריאט	פונדאמענט
פראָפעסיאָנעל	פילאָזאָפיע
פראָפאַגאנדע	פילאנטראָפיע
פראָפאָרציאָנעל	פינאנציעל
פראָקלאמאציע	פראנצייזיש
פריווילעגירט	פראקציע
פרינציפיעל	ציוניסטיש
פרעזידיום	ציוויליזאציע
פרעזערוואציע	צירקולאציע
פרעטענדענט	צענטראליזאציע
פרעלימינאר	קאָאָרדינאציע

סענסיטיוויטעט	עקספערימענטאלע
סעקרעטאריאט	עקספּראָפּריאציע
ספּעציאליסט	עקסקורסיע
ספּעציפישע	פּאַטריאָטיזם
ספּעקולאציע	פּאָפּולאריטעט
סקאנדאַליעזע	פּארטיזאנער
סקעפּטיציזם	פּאַרטפּאָליאָ
עגאָאיסטישע	פּארלאמענטארישע
עלעמענטארסטע	פּסיכיאטער
עמאָציאָנעלע	פּסיכאָלאָגישע
עמאנציפּאציע	פּעדאגאָגישע
ענציקלאָפּעדיע	פּעדאנטישע
עקסיסטירנדיקע	פּערמאנענטע
עקספּלואטאציע	פּערספּעקטיוון

קאטאסטראפע

קאטאַליציזם

קאטעגאָריש

קאָלאָניזאַציע

קאָלאָסאַל

קאָלעקטיוויזאַציע

קאָמבינאַציע

קאָמוניסטיש

קאָמוניקאַציע

קאָמפּלימענט

קאָמפּליצירטע

קאַנדידאַטור

קאָנווענשאַן

קאָנסטיטוציאָנעלע

קאָנסטרוקטיווע

קאָנסעקווענץ

קאָנסערוואַטיווע

קאָנספּיראַציע

קאָנפידענציעל

קאָנפיסקאַציע

קאָנפעדעראַציע

קאָנפערענץ

קאָנצענטראַציע

קאָנצעפּציע

קאָנקורענץ

קאָסמאָפּאָליטיש

קאָרופּציע

קאָרעספּאָנדענץ

קולמינאציע 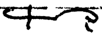

קוואליפיקאציע

קלאסיפיקאציע

קלאסנבאוואוסטזיניק

קלאסנקאמף

קרימינאלאגיע

קריסטנטום 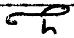

קריסטאליזירן 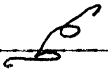

קרעמאטאריע

ראדיקאליזם

ראטאגראוויור 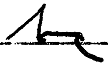

רעאליסטיש

רעאקציאנער 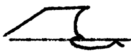

רעגיסטראציע

רעגלמעסיק 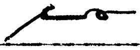

רעהאבילטאציע

רעוואלוציאנער

רעזיגנאציע 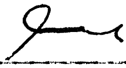

רעזערוואציע

רעפובליקאניש

רעפרעזענטאנץ

רעפארמאציע 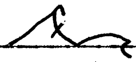

רעפערענדום

רעקאמענדאציע

שוידערלעך

שטאנדפונקט

שטופנוויז 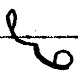

שטעלפארטרעטער 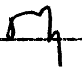

ווי איר ווייסט, באצוועקט סטענאגראפיע דאס פארשנעלערן דאס שרייבן פון ווערטער. א ווירקזאמער אופן צו דערגרייכן אט דעם ציל איז צו שרייבן געוויסע אפט-באנוצטע אויסדרוקן אין איינעם.

אזוי, למשל, שרייבט מען שטענדיק צוזאמען די פראָנאָמען „איך" „מיר" און „זיי" אינאיינעם מיטן ווערב. דער פראָנאָם אין פראָזע-גראמען האט ניט קיין שום שייכות צו פּאָזיציע. בלויז דער ערשטער ווערב פון דער פראזע ווערט געשריבן לויט דער באטרעפנדיקער פּאָזיציע, און גיט דעם אריינפיר צו דער גאנצער פראזע.

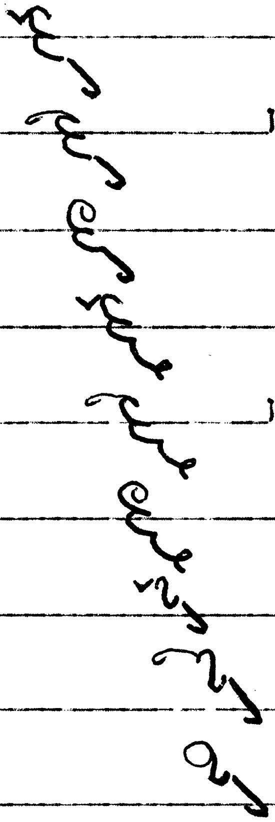

איך וואלט געוואָלט האָבן ____________

מיר וואָלטן געוואָלט האָבן ____________

זיי וואָלטן געוואָלט האָבן ____________

איך וואָלט געוואָלט ווּיסן ____________

מיר וואָלטן געוואָלט ווּיסן ____________

זיי וואָלטן געוואָלט ווּיסן ____________

איך דארף האָבן ____________

מיר דארפן האָבן ____________

זיי דארפן האָבן ____________

א ו י ס ד ר ו ק ן

(גאנץ אָפט טרעפט אז אין אן אויסדרוק ווערט ארויסגעלאָזן א)
(וואָרט אָדער א זילב, אָבער אין תוך אנטהאלט די סטענאגראמע)
(געגוג פון אויסדרוק מע זאָל זי אָן שום שוועריקייטן קאָנען)
(לייענען

אויף אזא אופן ....

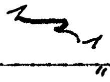

אויף אן אייגנארטיקן אופן.........

אויף אן אנדער אופן..................

אויף דעם געביט.....................

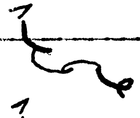

אויף וויפיל מיר ווייסן..............

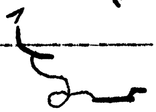

אויף וויפיל עס איז מעגלעך..........

אויף טריט און שריט.................

אויף יעדער טריט און שריט...........

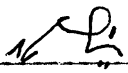

אויף יענער זייט ים..................

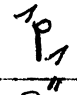

אויף פארשיידענע אופנים.............

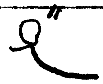

און אזוי ווייטער.....................

אונטער די איצטיקע אומשטענדן..........

א ו י ס ד ר ו ק ן

אזוי שנעל ווי מעגלעך..............

אַט וועגן וואס ס'האנדלט זיך.........

איבער דער גאנצער וועלט ....

איבערן גאנצן לאנד.............

אייגענע טאטע-מאמע..............

איין מאל פאר אלע מאל.............

איךווענד זיך צו אייך.............

אין איינקלאנג מיט...............

אין אן אנדער ריכטונג. ....

אין איינקלאנג מיט דער אַנגעלעגנהייט..

אין באַרירונג מיט...............

אין די אינטערעסן פון............

אין די ראמען פון אונדזערע מעגלעכקייטן

אין דעם איצטיקן מאָמענט... . ...

אויסדרוקן

אין דער אַנגעלעגנהייט................

אין דער בעסטער אָרדענונג........ ....

אין משך פון דער צייט...............

אין פאַרבינדונג מיט...........

אין צוזאמענהאנג מיט...............

ארום און ארום......................

ביי אן אנדער געלעגנהייט.............

ביי א צווייטער געלעגנהייט..............

ביי דער געלעגנהייט..................

ביי יעדער געלעגנהייט...............

ביי פאַרשיידענע געלעגנהייטן............

ביז דעם איצטיקן מאָמענט............

ביז דער איצטיקער צייט.............

גאָרניט געהערט...................

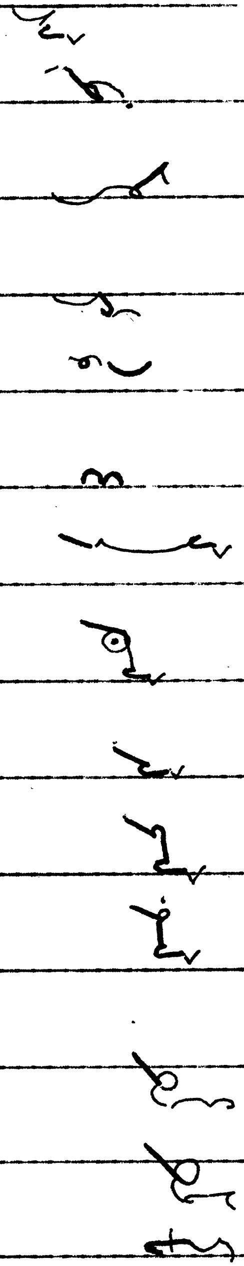

אויסדרוקן

170

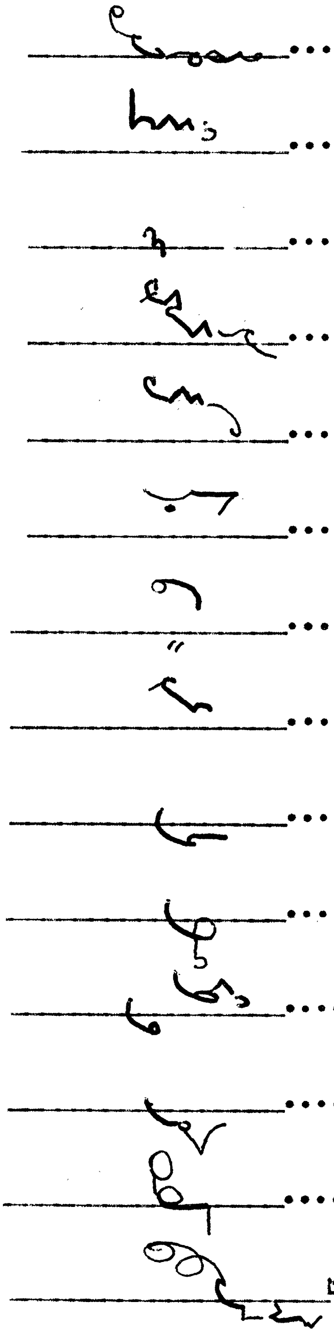

געשאפן געוואָרן א מיספארשטענדעניש......

דאנקענדיק אײך אין פאָרויס............

דורך און דורך...................

דערװארטנדיק אײער באלדיקן ענטפער......

דערװארטנדיק פון אײך צו הערן........

װאָס איז נוגע....................

װאָס איז שײך....................

װאָס אָנבאלאנגט..................

װי געהעריק.....................

װי עס זעט אויס...................

װי עס װײזט זיך ארויס..............

װי צום בײשפיל...................

זײט אזוי גוט....................

זײער און זײער א װיכטיקע אָנגעלעגנהײט

אויסדרוקן

171

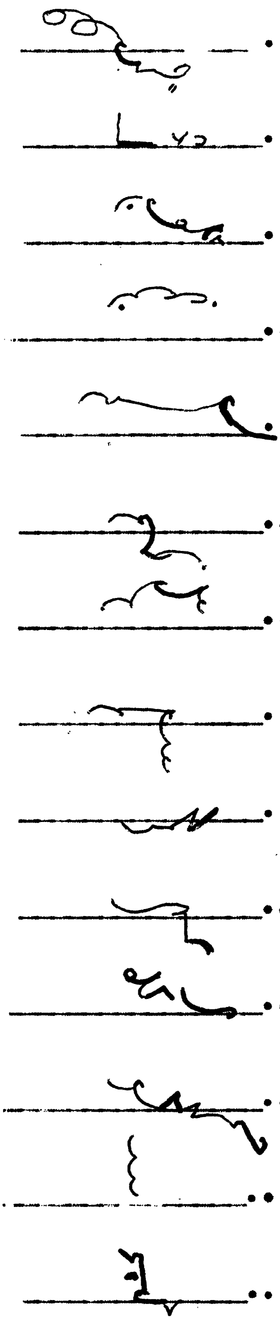

זײער און זײער א װיכטיקער ענין...........

טאָג אײן טאָג אויס.........................

לויט אלע װאַרשײנלעכקײטן................

לויט מײן מײנונג........................

מיט אנדערע װערטער....................

מיט אונדזער צושטימונג..................

מיט א לאנגער צײט צוריק................

מיט א קורצער צײט צוריק................

ניט קוקנדיק אויף דער...................

נעמענדיק אין אַנבאַטראַכט...............

ס'האנדלט זיך אַט װעגן װאָס............

ענטפערנדיק אויף אײער בריװ..........

פון צײט צו צײט........................

צו יעדער געלעגנהײט...................

אויסדרוקן

172

זיי האבן געוואלט פאראינטערעסירן

איך האב ניט געקאנט דורכפירן

מיר האבן ניט געקאנט דורכפירן

זיי האבן ניט געקאנט דורכפירן

איך האב ניט געקאנט אויפנעמען דעם עניין

מיר האבן ניט געקאנט אויפנעמען דעם עניין

זיי האבן ניט געקענט אויפנעמען דעם עניין

איך האב ניט געקאנט נאכקומען

מיר האבן ניט געקאנט נאכקומען

זיי האבן ניט געקאנט נאכקומען

איך בין געווען צופרידן צו הערן

מיר זיינען געווען צופרידן צו הערן

זיי זיינען געווען צופרידן צו הערן

ס'איז געווען א פארגעניגן צו הערן

אויסדרוקן

איך דארף ענטפערן דעם בריוו ______
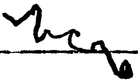

מיר דארפן ענטפערן דעם בריוו ______
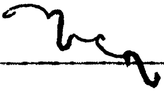

זיי דארפן ענטפערן דעם בריוו ______

איך וואלט געדארפט באשליסן ______
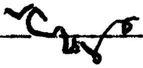

מיר וואלטן געדארפט באשליסן ______
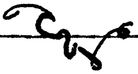

זיי וואָלטן געדארפט באשליסן ______
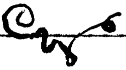

איך האָב ניט געקענט קומען צום מיטינג ______

זיי האבן ניט געקענט קומען צום מיטינג ______
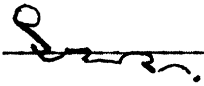

מיר האבן ניט געקענט קומען צום מיטינג ______
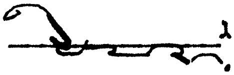

איך וואָלט געדארפט וויסן ______
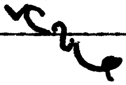

מיר וואָלטן געדארפט וויסן ______
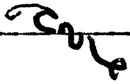

זיי וואָלטן געדארפט וויסן ______
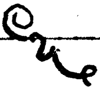

איך האָב געוואָלט פאראינטערעסירן ______
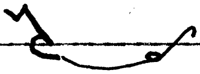

מיר האָבן געוואָלט פאראינטערעסירן ______

דאס צוזאמענשרייבן פון פראזן וואס אנטהאלטן „זיך" און „אייך".

ווען עס קומט אויס צו באנוצן „זיך" און „אייך" אין דער זעל-
בער פראזע אונטערשיידן מיר עס ווי פאלגט:

די „זיך" ווערט געשריבן צוויי מאל די גרויס פון גראמאלאג
זיך___ און די „אייך" ווערט באצייכנט גאר, גאר קליין –1/2
די גרויס פון גראמאלאג זיך ^, אזוי למשל שרייבט מען:

איך וואלט זיך געוואלט מיט אייך דורכריידן
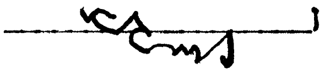

איך וועל זיך מיט אייך שטעלן אין פארבינדונג

מיר ווילן זיך מיט אייך פארשטענדיקן וועגן דעם ענין
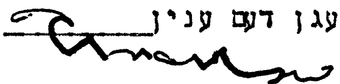

מיר וועלן זיך מיט אייך טרעפן גאר אין גיכן
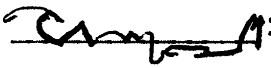

מיר האבן זיך מיט אייך ניט געקאנט טרעפן

זיי האבן זיך מיט אייך דורכגעשמועסט

איך האב זיך מיט אייך געקענט פון פריער
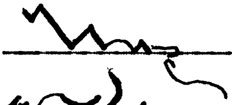

שוין לאנג אז איך האב זיך מיט אייך געוואלט זען
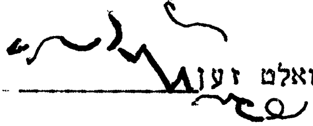

ס'ווילט זיך אייך קענען נעענטער

זיי האבן זיך מיט אייך געוואלט פארבינדן
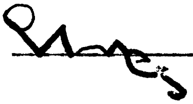

מיר וועלן זיך צו אייך מיט א דרינגענדן ענין
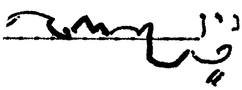

זיבעטער טייל:

אונטער די פוילישע ביימעלעך	י. פאפיערניקאוו
אין מיין גארטן	ח.נ. ביאליק
איצטער	ז. סעגאלאוויטש
א הימען צו אמעריקע	נ. יוד
אלטשטאט	י. רובינשטיין
אמאליקע טעג	א. רייזען
די נייע צייט	א. רייזען
זאג ניט קיינמאל (פארטיזאנען ליד)	ה. גליק
טרייסט מיין פאלק	י.ל. פרץ
יידיש	מאני לייב
מאמע לשון	ע. גרינבלאט
ערב פרילינג	יהואש
נישטא	ז. סעגאלאוויטש
עס ברענט	מ. געבירטיק
ערב פרלינג	יהואש
ערגעץ ווייט	ה. לייוויק
צום יידישן בטחון	ב. לאפין
רעד צו מיר יידיש	ב. לאפין

די נאבעל רעדע	י.באשעוויס-זינגער
אויב ניט נאך העכער	י. ל. פרץ

אונטער די פוילישעביימעלעך

י. פאפירניקאוו

אונטער די פוילישע גרינינקע ביימעלעך
שפילן זיך מער נישט קיין משה'לעך, שלמה'לעך,
שפילן זיך מער נישט קיין שרה'לעך, לאה'לעך
נישט אויף קיין גרעזעלעך, נישט אונטער שנייעלעך.

ס'הילכן שוין מער נישט קיין יידישע שטימעלעך
פון די קונדסימלעך, מאַטעלעך, שימעלעך
מיט די צעקרעלטע, צעדראפעטע צורהלעך
פונעם באווייזן וואונדערים און גבורהלעך.

טרויערן איצטער די פוילישע ביימעלעך,
טויט זענען יידישע היימען און היימעלעך,
טויט זענען געסעלעך, חרוב -- די הייזעלעך
וואו עס פארשטעקן זיך קינדער ווי מייזעלעך.

יידישע קינדער מיט גרויסינקע אויגעלעך,
שווארצע, אזוי ווי מיט חושך פארצויגענע,
אויגעלעך פולע מיט פחד פארלאפענע
אונטערן אומגליק דעם "ברוינעם" געטראפענע.

177

אין מײן גאָרטן — פון ח.נ.ביאליק

178

אין מײן גאָרטן האָט א ברונעם
מיט אן עמער זיך געפונען
אלע שבת קומט אריבער
טרינקען וואסער דאָרט מײן ליבער.

שא, מיר דוכט עס קלינגען טריט
איז דאָס ער? – און אפשר ניט?
גיכער, גיכער, קום מײן שײנער
כ'בין אלײן און ווײטער קײנער.

זעצן מיר זיך דאָ בײם וואנט
קאָפּ צו אקסל, האנט אין האנט
כ'וועל דיך פרעגן א פּאָר זאכן
זאָלסט, איך בעט דיך, נאָר ניט לאכן.

זאָג, פון וואנען קומט דער שמארץ?
ווי א וואָרעם נאָגט דאָס הארץ?
ס'האָט געהערט מײן מאמע רײדן
אז דו ווילסט מיט מיר זיך שײדן.

זאָגט מײן ליבער: – גײ, שוין גײ!
שונאים זאָגן דאָס אזוי.
נאָך אײן יאָר, אז גאָט וועט וועלן
וועלן מיר א חופּה שטעלן.

איצטער

ז. סעגאלאוויטש

געווען אין וואַרשע דאָרט אַ געסל מילע,
פון נאַלעווקעס און מוראַנאָוו נישט ווייט,
אַ געסל אַ פאַרשאָטנטע, אַ שטילע –
האָט געסל זיך דערוואַכט אין אַנדער צייט.

דאָרט איז דער פונקט, דער זאַמל-פונקט געוואָרן,
דער בירזשע-פּלאַץ פאַר אידן און אידנ'ס טויט,
פאַר אונדזער דור, פאַר טאַטע-מאַמעס יאָרן,
און קומט... מען הייסט, די בירזשע איז שוין גרייט,

איז מען געגאַנגען פריי צו דער עקדה,
און אויסגעשטעלט זיך אויף דער שמאָלער גאַס,
מיט קינד און ווייב, מיט גרויע באָבע-זיידע,
געבראַכט אליין די לעבנס פאַר דעם גאַז...

און אפיציר, א דייטש מיט א מאָנאָקל,
א שלאַנקער סלופּ, און אויסדרעסירטער ספינקס,
די האַנט אַ צי מעכאַניש און אַ שאָקל,
און אידן איינגעטיילט אויף רעכטס און לינקס.

אויף רעכטס באַדייט דערווײַלע נאָך צום לעבן,
אויף לינקס באַדייט ניט קומען מער צוריק,
דער דיכטער קאָן דאָ מער פון זיך נישט געבן,
דערפרייד, דער בלוטיקער איז אַן א בריק.

ווי קינדער רייסן זיך – פון מורא צו די מאמעס,
ווי מאמעס ווילן נישט פון קינד אוועק...
זאָל גאָט מיך נישט באַשטראָפן וואָס איך גראָם עס,
איך קום געגנוי שוין אָפּ אין מיינע טעג.

מען הייסט שוין אלץ, נאר די וואָס ווילן ווייסן,
ווי ווייט דער מענטש איז איצט קיין מענטש נישט מער
דאַ טאָרן זיך אין ערגעץ נים פארשליסן,
און אויסהערן און איבערקרענקען שווער.

מיר דארפן זיי א טייל פון די נגישות,
אבימל סם פאר אונדזער פרייד און לוסט,
א חושך אויף דער וועלט פאר אלע רשעות,
א קראך אזא, וואָס איז נאך נישט באוואוסט.

דאָס פנים זאָל דאָס מענטשישע פארשווינדן,
דו היה-מענטש זאָלסט גיין אויף אלע פיר,
און טיגערס זאָלן ווילד דיין גוף צעשינדן,
קיין זכר זאָל נים בלייבן מער פון דיר.

א וועלט אָן מענטש...אין זון און טוי געבאָדן
מיט גרינס צעוואקסענע, מיט וואלד און פעלד,
איך זע, ווי אדלערס מאכן קאַראַהאָדן,
א וועלט אָן מענטש... א וואונדערלעכע וועלט.

א הימען צו אמעריקע

פון נחום יוד

183

אמעריקע, מיין וואונדער לאנד

מיין אייביק־יונג און ליכטיק לאנד

ווי שיין דו ביסט, ווי גרויס דו ביסט,

ווי מעכטיק און ווי רייך!

דאָס לאנד פון פרייהייט און פון פרייד

פאר אלעמען אָן אונטערשייד

מיט אמת און גערעכטיקייט

פאר אלע מענטשן גלייך!

זאָל פלאטערן דיין פרייהייטס־פאָן

דיין שיינע שטרייף און שטערן־פאָן

און זאָל זי א דערמוטיקונג

א פרייד פאר יעדן זיין.

דו לאנד פון שטאָלצע און געטרייע

פון קעמפער מוטיקע און פרייע

ביז אייביק זאָלסטו זיין געבענטשט

אמעריקע דו מיין!

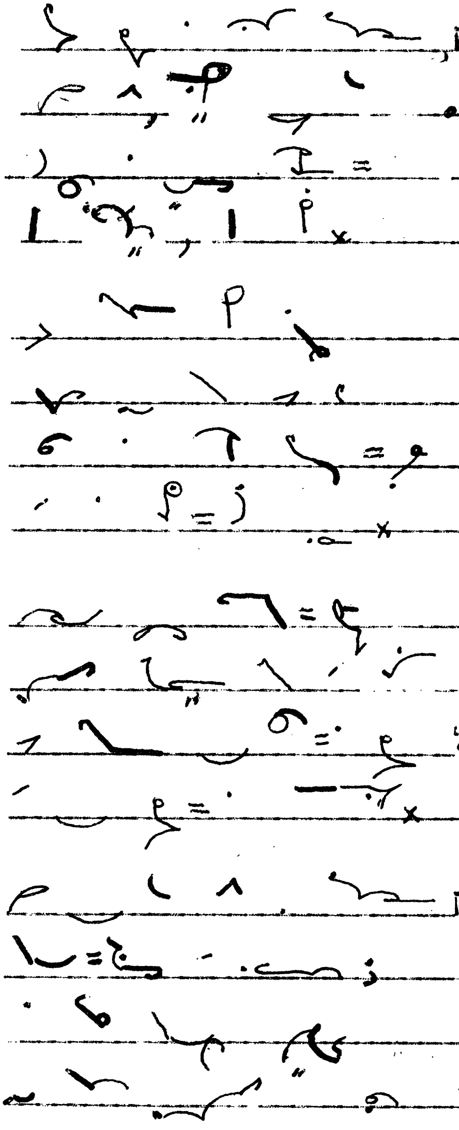

פר״לעך שפילט א מויל-הארמאָניק
לעשט זיך, גוססט אין דער וו״ט.
ס׳שווימט א ניגון מאַנאָטאָניק –
דאָ פארחלומט, דאָ פארש״ט.

פון דער פראגער ז״ט פארביסן
בילן הינט אָפּ אויף צוריק;
ס׳לאכט א מ״דל פרעך-פארריסן
און א צוו״טע – הײס-פארשטיקט.

מענער-שטימען גראָב-צעשטיפטע
הילכן הפקר אָפּ און הויל;
אויפן ברעג אין זאמד – א שיפל
און אין שיפל – א געקנויל.

לעשט אין וו״ט זיך די הארמאָניק
באנג-צעצויגן און פארקלעמט;
א בלאס פענעצל לבנה
הענגט ב״ם הימלראנד פארשעמט.

אמאליקע טעג /פון אברהם רייזען/

185

צעשטעלט זיך אין רייען, אמאָליקע טעג
פאַרשוואונדענע טעג פון מיין לעבן
איך וועל אייך אדורכגיין פון אָנהייב ביז ברעג
און יעדערן שלום אפגעבן.

איך וועל מיך פאר יעדערן געבן א נייג
און שטרעקן מיט ליבשאפט די האנט אייך;
עס וועט זיך באווייזן א טרער אין מיין אויג,
אָן אלטע, זי איז דאָך באקאנט אייך.

אָ קלייבט זיך צוזאמען פאַרגאַנגענע טעג!
פאַרגעסט וואָס איך האָב אייך געשאָלטן
עס איז נאָר געווען פאר צרות אָן ברעג,
עס האט מיר מיט אייך נישט געגאָלטן.

איר זענט אזוי חושך'דיק, פינצטער געווען,
און שווער ווי די ריזיקע בערגער.
געהאָפט האָב איך בעסערע טעג פאר מיר זען
אומזיסט אָבער, די זיינען ערגער!...

אמאָליקע טעג (פון אברהם רייזען)

186

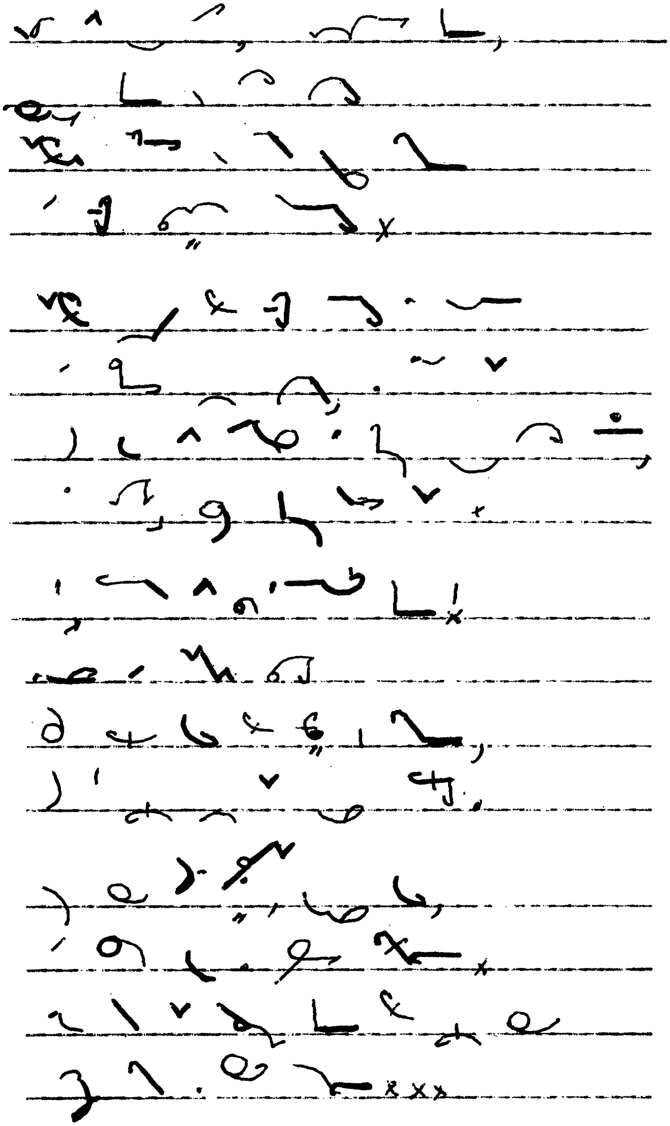

די נײע צײט

/פון אברהם רײזען/

און זאל ווי ווײט
נאך זײן די צײט
פון ליבע און פון שלום,
דאך קומען וועט,
צי פרי, צי שפעט —
די צײט, עס איז קײן חלום.

איך הער דאס ליד
פון ליבע, פרײד
די מעכטיקע געזאנגען,
און יעדער טאן
פון ליד זאגט אן:
די זון איז אויפגעגאנגען!

עס עקט די נאכט
דער טאג דערוואכט
פול האפענונג, לוסט און שטרעבן;
דו הערסט אין לופט
א שטימע רופט
צו מוט און קראפט און לעבן.

זאג ניט קיין מאל

ה. גליק

188

פארטיזאנען הימן

זאג ניט קײן מאל אז דו גײסט דעם לעצטן װעג,
הימלען בלײַענע פארשטעלן בלויע טעג,
קומען װעט דאך אונדזער אויסגעבענקטע שעה,
ס'װעט א פויק טאן אונדזער טראט - מיר זײנען דא!

פון גרינעם פאלמען-לאנד ביז לאנד פון װײַסן שנײ,
מיר קומען אן מיט אונדזער פּײַן מיט אונדזער װײ,
און װאו געפאלן ס'איז א שפּריץ פון אונדזער בלוט,
שפּראצן װעט דארט אונדזער גבורה, אונדזער מוט.

ס'װעט די מארגן-זון באגילדן אונדז דעם הײנט,
און דער נעכטן װעט פארשװינדן מיטן פײנט,
נאר אויב פארזאמען װעט די זון און דער קאיאָר -
װי א פאראל זאל גײן דאס ליד פון דור צו דור!

געשריבן איז דאס ליד מיט בלוט און ניט מיט בלײ,
ס'איז ניט קײן לידל פון א פויגל אויף דער פרײ,
דאס האט א פאלק צװישן פאלנדיקע װענט,
דאס ליד געזונגען מיט נאגאנעס אין די הענט.

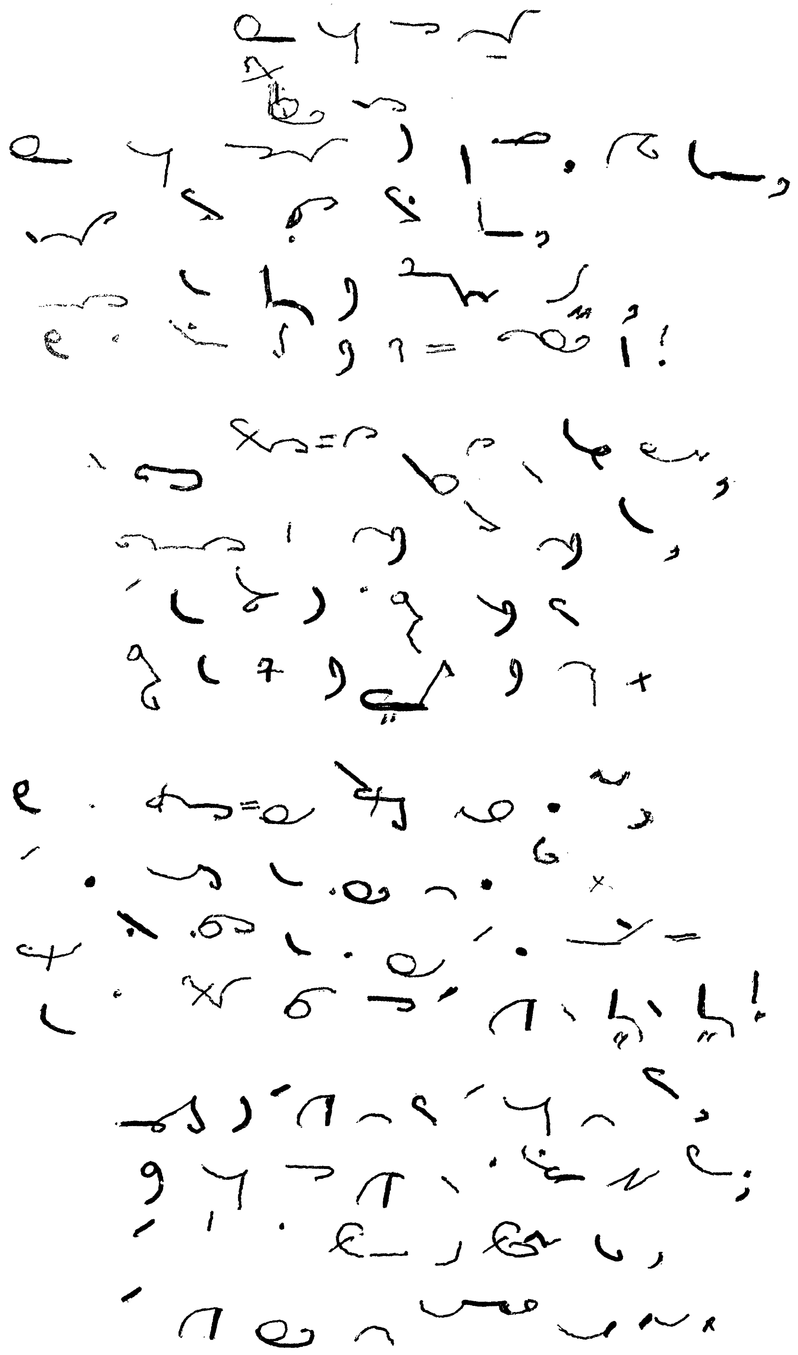

טרייסט מיין פאלק

/ פון י. ל. פרץ /

190

טרייסט מיין פאלק, עס דארף די טרייסט.
שטארקט דאס הארץ, מאכט פעסט דעם גייסט,
זייט ניט דער ווינט וואס לעשט די פלאם,
נאר בלאזט זי אויף ווייל נאכט איז סם:
נאר בוימל גיסט און פוצט די קנויט,
ווייל נאכט איז גיפט און שלאף איז טויט.
טרייסט מיין פאלק, עס דארף די טרייסט.

טרייסט מיין פאלק, עס דארף די טרייסט,
מאכט פעסט דאס הארץ און שטארקט דעם גייסט,
עס האט געלייבט שוין ניט איין נאכט,
עס האט געזיגט שוין ניט איין שלאכט
און ניט געלאזט די פאן פון האנט!
עס שטייט אן אייזן פעסטע וואנט:
אין וויסטן ווילד-פארקאכטן ים:
טרייסט מיין פאלק, עס דארף די טרייסט

191

טרייסט מיין פאָלק

/פון י.ל.פרץ/

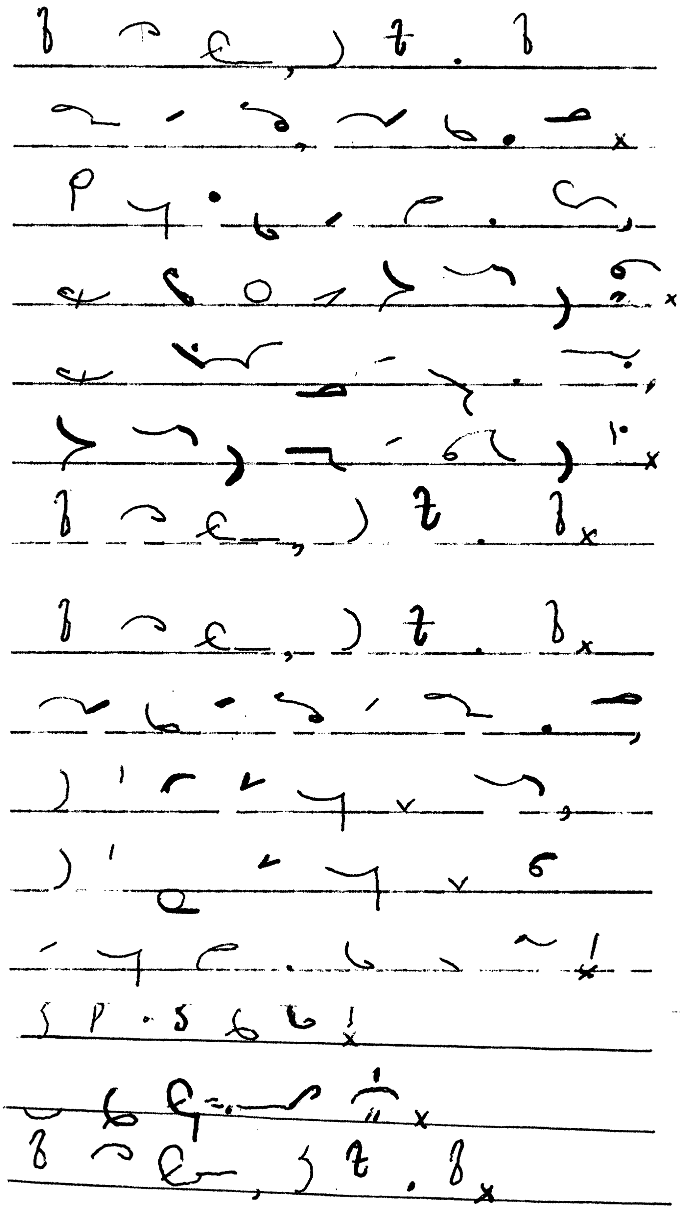

192 פון מאני לייב

ייִדיש

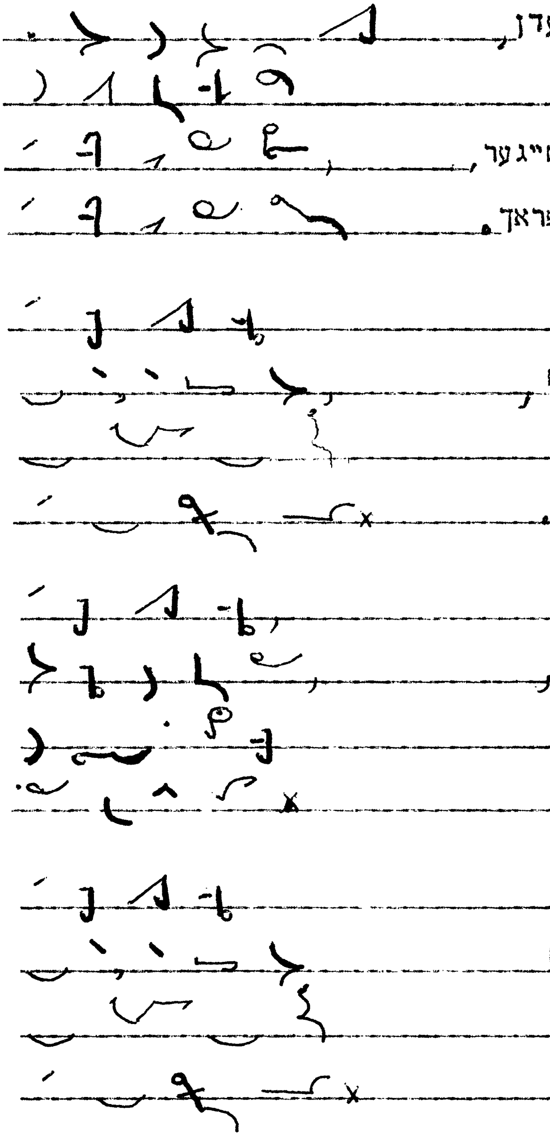

די וועלט איז פול מיט רעדן,
עס רעדט דאך יעדע זאך
און יעדער אויף זיין שטייגער,
און יעדער אויף זיין שפראך.

און ייִדן רעדן ייִדיש
אין אַלע, אַלע עקן וועלט
אין אפריקע אין הייסער
און אין סיבירער קעלט.

און ייִדן רעדן ייִדיש,
ווייל ייִדיש איז דאך שיין
איז גרינג א צווייטן ייִדן
פארשטיין ווי זיך אליין.

און ייִדן רעדן ייִדיש
אין אַלע, אַלע עקן וועלט
אין אפריקע אין הייסער
און אין סיבירער קעלט.

מאמע-לשון

ע. גרינבלאט

193

מאמע-לשון, יידיש לשון,
ביסט מיר אזוי טײער,
זינגט-זשע קינדער, זינגט מיט חשק
הארציקער, געטרײער.

נײע צײטן, נײע לידער,
פרעמדע קוואלן רוישן,
לאמיר היטן מיט קדושה
אונדזער יידיש לשון.

זינגט-זשע קינדער, זינגט-זשע העכער
יידיש א מחיה
זינגט-זשע אלע, זינגט-זשע מיט
א יידיש ליד, א נײע.

יידיש לשון, ליבער לשון
ביסט מיר אזוי טײער
זינגט דאס לידל, ליבע קינדער
זינגט מיט ברען, מיט פײער

ערב פרילינג (פון יהואש)

כ'האָב ליב צו וואנדערן אין פעלד,
ווען פון דעם פרילינג ווייזט זיך קוים א סימן;
ווען אויף די ביימן ליגט נאָך ווייסער פראָסט
און אויפן הימל ווינטער-כמארעס שווימען.

ווען שטום נאָך איז דער ערשטער פייגל-כאָר,
נאָך ניט דערוואכט דער זיסער פרילינג טומל;
ווען טיף אין דר'ערד נאָך טוליען זיך פון קעלט
די ווארצלען פון דעם ערשטן ניסן-בלימל.

דאן האָב איך ליב ארויסגיין אויפן שניי
און דאָ און דאָרט דערזען א פלעק א גרינעם,
און ליב צו הערן אונטער מיינע טריט,
ווי עס קנאקט די שאָלכץ פון דעם אייז דעם דינעם.

און ליב צו אָטעמען דעם ערד-גערוך,
די ווארעמקייט און פייכטקייט פון געבערן
דעם זיסער ווי אין פולער בלומען-פראכט
מיר איז דער פרילינג אין זיין אנהייב ווערן...

ערב פרילינג (פון יהואש)

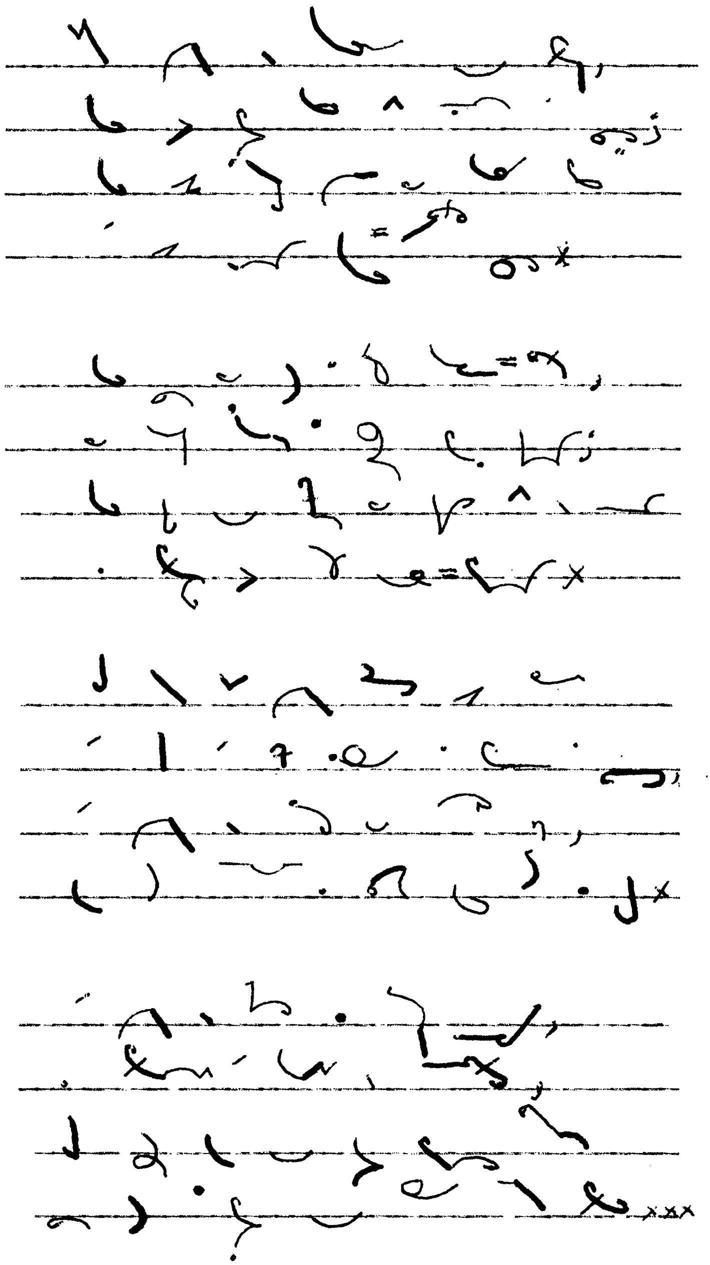

א, קינדער, קינדערשע געפילן!

מיט די פאנטאזיעס אין די קעפלעך,

פול מיט אַנזאָג און מיט שפילן

אין ניסלעך און אין די קנעפלעך.

פון רייבע היימען און פון קעלער

ווען איז א קינד געווען אָן טרוימען?

אין יאָגן זיך, אין לויפן שנעלער,

אין שפרינגען איבער קליינע צוימען.

דאָס ערשטע שרייבן און דאָס לעזן,

די ערשטע אָנשטרענגונג פון שכל.

ווי עלנט וואלט די וועלט געווען

אָן קינד און אָן א קינדס א שמייכל

און די וואָס זיינען פרום געוואקסן

מיט די קאַפּאָטקעס ווי די גרויסע

די קינדער פון די אָרטאָדאָקסן

און פון די חסידים-לייט די הייסע

די שווארצע פּאהקעס אויסגעבויגן

ווי רינגעלעך פון א בראסלעטל

מיט גרויסע, טיפע עילוי-אויגן

און מיט דעם קנייטש פון ערשטן פשטל.

<u>דירעקטיוו:</u> שרייבט איך סטענאגראַפיע 10 מאל פון יעדע פון די אויבן-אנגעגעבענע שורות.

ז. סעגאַלאָוויטש

נ י ש ט אָ

197

אין נאַכט אַריין...א שוואַרצער בנין

מיט פיל געהיימע׳קאָ דאַרן,

ווי עפּעס וואָלט זיך דאָרטן שפּינען

אין דעם גערויש פון די מאָטאָרן.

ווי עפּעס וואָלט זיך דאָרטן ווערגן,

דערנאָך ווערט שא, מען הערט ניט קיינעם

בלויז פאַרגלאָצטע טויטע בליקן,

בלויז בערגלעך שיכלעך, קליינע, קליינע;

בלויז איינער פון די גאַז־דאָצענטן

פאַרענדיקט אַלץ מיט קורצע פראַזן:

„די קליינע – וואוילינקע קליענטן,

פאַר זיי באַדאַרף מען ווייניק גאַזן"

פאַרגליווערט ווי די קעלט אין טײַגע

איז מיר מיין האַרץ פון מיין עלעגיע

איך וויל איר זאָלט א רגע שווייגן

און אפשר מערער ווי א רגע.

איך וויל איר זאָלט אין נעכט אָן שלאָף

ניט האָבן איבער זיך קיין שליטה.

די אויגן זאָלט איר האַלטן אָפן

און זען די קינדער אין דער שחיטה.

דירעקטיוו: שרייבט אין סטענאָגראַפיע 10 מאָל פון יעדע פון די אויבן־אָנגעגעבענע שורות.

עס ברענט / פון מ. געבירטיק /

198

עס ברענט, ברידערלעך, עס ברענט!
אונדזער ארעם שטעטל, נעבעך ברענט!
בײזע ווינטן מיט ירגזון
ברעכן, ברענען און צעבלאָזן
אַלץ אַרום שוין ברענט,
און איר שטייט און קוקט
אזוי זיך, מיט פארלייגטע הענט!
און איר שטייט און קוקט
אזוי זיך ווי אונדזער שטעטל ברענט!

עס ברענט, ברידערלעך, עס ברענט!
אונדזער ארעם שטעטל, נעבעך ברענט!
עס האָבן שוין די פייערצונגען
דאָס גאנצע שטעטל איינגעשלונגען
אַלץ אַרום שוין ברענט!
און איר שטייט און קוקט
אזוי זיך מיט פארלייגטע הענט,

עס ברענט ברידערלעך, עס ברענט!
די הילף איז נאָר אין אייך געווענדט!
אז דאָס שטעטל איז אייך טייער
נעמט די כלים, לעשט דאָס פייער
אַלץ אַרום שוין ברענט!

ערגעץ ווייט

פון ה. לייוויק

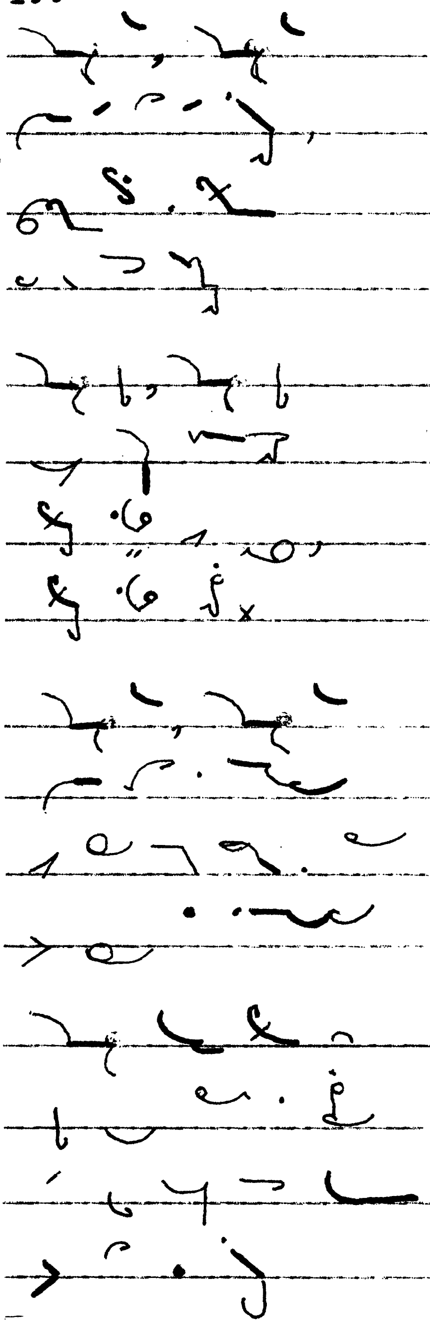

ערגעץ ווייט, ערגעץ ווייט
ליגט דאָס לאַנד, דאָס פאַרבאָטענע,
זילבריק בלויען די בערג
נאָך פון קיינעם באַטראָטענע.

ערגעץ טיף, ערגעץ טיף
אין דער ערד איינגעקנאָטענע,
וואַרטן אוצרות אויף אונדז,
וואַרטן אוצרות פאַרשאָטענע.

ערגעץ ווייט, ערגעץ ווייט
ליגט אליין א געפאַנגענער,
אויף זיין קאָפּ שטאַרבט די שײַן
פון דער זון דער פאַרגאַנגענער.

ערגעץ וואַגלט ווער אום
טיף אין שניי א פאַרשאָטענער
און געפינט ניט קיין וועג
צו דעם לאַנד, דעם פאַרבאָטענעם

צום יידישן בטחון

פון בערל לאפין

200

דער יידישער בטחון
מיט בלויען הימל שטראלט
געשמידט אין טויזנט יאָכן
זיין גלויביק קוואלט

ווי אונטער פעלדזן קוואלן
די קוואלן מיט געברויז,
אין סם פון גלות-גאַלן
בטחון העלט ארויס.

איז שטארקער פון חַלות,
איז מעכטיקער פון שווערד,
צוויי טויזנט יאר אין גלות
בטחון האט גענערט!

רציחה-טויט אויף שטיקער
געפערטלט יידיש גוף,
אין בלוט בטחונס בליקן –
גאָר באלד א טרייסטונג רופט

ניטא נאך אזא אומה

פאר וועם בטחון קריגט

די שלאכטן, און געווינען

אנטקעגן צייט א זיג!

די צייט פרעסט פעלקער-לעבנס,

שלינגט וועלטן אין איר תהום,

דעם ייד דאָך צייט געגעבן,

צו אייביקייט די פּאָן!

בטחון, הימל-בלויער,

ווי ס׳האט דיר פאלק געטרויט!

האסט אלטן לאנד ישראל

דורך כמארעס אויסגעבלויט.

ס׳איז גרינגער איצט צו גלויבן

ווען גלויבן האט באצאלט

האסט קריק דיין פאלק דערהויבן

צו גאנס דערוויילטן פאלק.

רעד צו מיר ײדיש — פון ב. לאפין

רעד צו מיר ײדיש, דעם אויפריכטיק-פראסטן
רעד מיר די שפראך פונעם פלאפלענדיק קינד:
ס'ליגט אזא חן דאך אין נאענט-פארלאזטן
ס'צערטלט און ווארעמט, זאגט צו און פארבינדט

ס'האט שוין דערעסן דער אײביקער קאלטער
פוסטער און קלינגענדיק ווארט פון דער פרעמד
ווי אין א זון-טאג א האגל צעפאלט ער
מאכטלאז אין סטעפ פון די טרוקענע זעמד

באַטש מיר פארמאגן קיין לאנד נישט קיין אײגן
ס'האט דארט מײן שפראך ווי מײן פעלד נישט געבליט
כ'האב פון מײן מאמען זי טיף אײנגעזויגן
ס'האט מיר איר טרער יעדן אות אויסגעבריט

ס'הילכט א נשמה אין ווארט, ווי בײ מענטשן
ס'ווערט וואס געבוירן פון איטלעכן קלאנג
כ'פיל נאך די ליפן מײן מאמעס מיך בענטשן
בענטשן אויף ײדיש, וואס קלינגט ווי געזאנג

העברעאישע אויסדרוקן

אבות־אבותינו

אברהם־אבינו

אגב־אורחא

אגודת־ישראל

אגיל־ואשמח

אדון־הגדול

אדם קרוב לעצמו

אדרבה־ואדרבה

אהבת־הבריות

אוהב־ישראל

אולי־ירחם

אומה־ולשון

אומות־העולם

אותו־האיש

אותות־ומופתים

אחינו בני ישראל

אחרון אחרון חביב

אחרון של פסח

אימת־מות

אין ברירה

אין לשער

אין קמח אין תורה

אין רגע בלי פגע

אל מלא רחמים

אל תבטחו בנדיבים

אליהו־הנביא

אלף־בית

אמונה שלימה

העברעאישע אויסדרוקן

אָסוּר־לְרַחֵם	בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע
אַרְבַּע־כּוֹסוֹת	בְּדֶרֶךְ כְּלָל
אַרְבַּע־כַּנְפוֹת	בְּדִיל הַדָּל
אֲרוֹן־הַקּוֹדֶשׁ	בְּהֵן שֶׁלִּי
אֲרִיכַת־יָמִים	בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ
אֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל	בְּזֶה הַלָּשׁוֹן
אֵשׁ־לֶהָבָה	בִּזְכוּת זֶה
אַשְׁרֵי הַמַּאֲמִין	בַּחֲצִי חִנָּם
אֵשֶׁת־חַיִל	בָּטֵל־בְּשִׁשִּׁים
בְּאֵין־אוֹפֶן	בְּיָד חֲזָקָה
בְּאֵין־בְּרֵירָה	בְּיָד רְחָבָה
בֶּאֱמוּנָה־שְׁלֵמָה	בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ
בַּאֲשֶׁר־בְּכֵן	בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת
בִּגְדֵי־מַלְכוּת	בִּיקוּר־חוֹלִים

העברעאישע אויסדרוקן

בית דין צדק	בלתי־מסופק
בית דין של מעלה	בן־בית
בית־הכנסת	בן־יחיד
בית־המדרש	בן־עיר
בית־המקדש	בן־שבעים
בית־יתומים	בן־תורה
בית־עלמין	בני־רחמים
בכבוד גדול	בעזרת־השם
בכבודו ובעצמו	בעל־גאוה
בכל תפוצות ישראל	בעל־דבר
בלי גוזמא	בעל־דרשן
בלי כוונה	בעל־הבית
בלי נדר	בעל־הגוף
בלי ספק	בעל־חוב

העברעאישע אויסדרוקן

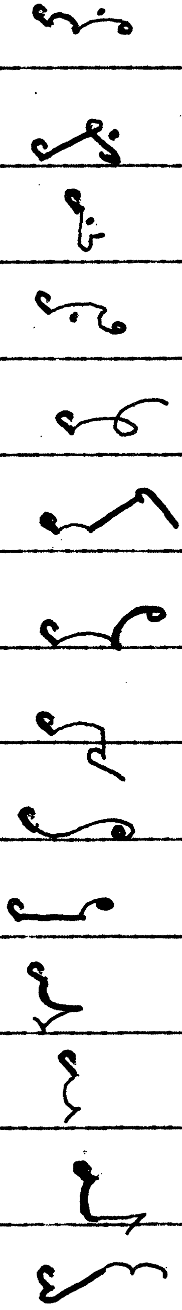

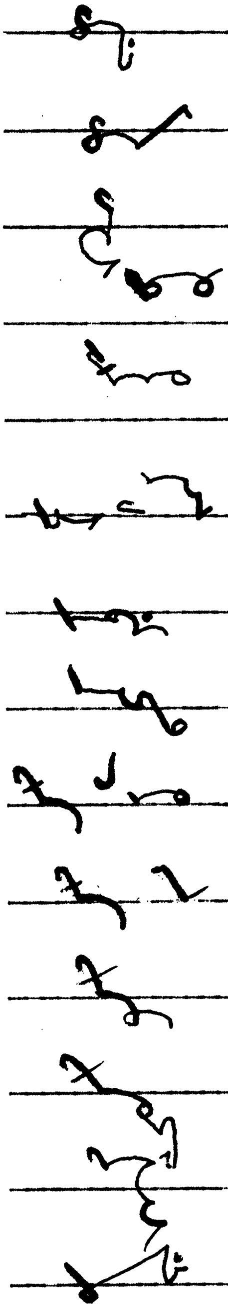

בעל־חלומות — בעל־שם־טוב

בעל־חשבון — בעל־שמחה

בעל־טובה — בעל־תפילה

בעל־מופת — בעל מעשה

בעל־מזל — בפועל ממש

בעל־מחבר — בפני כל עם ועדה

בעל־מלאכות — בקור־חולים

בעל־מטופל — בקו־הבריאות

בעל־נאמנות — ברוך דיין האמת

בעלי־עגלות — ברוך־הבא

בעל־עולה — ברוך־השם

בעל־עצה — ברוך שפטרני

בעל־צדקה — בר־מצוה

בעל־רחמים — בשורה־טובה

העברעאישע אויסדרוקן

בשעת־מעשה	גמילת־חסד
בשר־ודגים	גמר חתימה טובה
בת־יחידה	גן עדן התחתון
בת־מלכה	דאגת פרנסה
בת־קול	דבר־אחר
גביר־שבגבירים	דברים היוצאים מן הלב
גובר־זײן	דוד־המלך
גוי־גמור	דור־דורות
גזר־דין	דור־הפלגה
גזר מן השמים	דין־וחשבון
גלות־בבל	דין־תורה
גלות־השכינה	דלת־אמות
גם אתם	דם־שונא
גם־זו־לטובה	דן־לכף־זכות

העברעאישע אויסדרוקן

דֶּרֶךְ־אַגַּב	הָרֶגֶל־נַעֲשָׂה־טֶבַע
דֶּרֶךְ־אֶרֶץ	הֲרֵינִי מוּכָן וּמְזוּמָן
דֶּרֶךְ־הַטֶּבַע	הַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ
דֶּרֶךְ־הַיָּשָׁר	וְהָא רְאָיָה
הָא־לַחְמָא־עַנְיָא	וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ
הֲבֵל־הֲבָלִים	וְהוּא־רַחוּם
הַדְרַת־פָּנִים	וְכָךְ הָיָה אוֹמֵר
הוֹצָאוֹת־הַדֶּרֶךְ	וּנְתַנֶּה־תּוֹקֶף
הַזְכָּרַת־נְשָׁמוֹת	וְעַד־הַכּוֹלֵל
הַכְנָסַת־אוֹרְחִים	וְעַד־הַכַּשְׁרוּת
הַסֵּב־בְּעֵט	וְעַל־כּוּלָּם
הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא	זאת־חנוכה
הֲרֵי־חוֹשֶׁךְ	זוֹכֶה־זַיְן
הָרִים־וּגְבָעוֹת	זוֹלֵל־וְסוֹבֵא

העברעאישע אויסדרוקן

זכרונו־לברכה	חושד־זיין
זכר צדיק לברכה	חוש־הריח
זמן מתן תורתנו	חי־וקים
חבוט־הקבר	חכם־בלילה
חברה־קדישא	חלול־השם
חג־הבכורים	חלוקי דעות
חג־המצות	חלילה־וחס
חד־גדיא	חמישה־עשר־בשבט
חוט־השדרה	חנוכת־הבית
חול־המועד	חסידי־אומות־העולם
חולה־מסוכן	חס־וחלילה
חופה־וקידושין	חרם דרבנו גרשום
חוץ־לארץ	חשבון־הנפש
חוץ לדרך הטבע	חתוך־הדבור

העברעאישע אויסדרוקן

חתימה־טובה	יורה־דעה
טביעות עין	יחיד־בדור
טהרת־המשפחה	יחגס־עצמו
טובלען־זיך	יישר־כח
טועה־זיין	ימים־נוראים
טלית־קטן	יפת־תואר
טריף־פסול	יציאת־מצרים
יבוא־יומו	יצר־הרע
יהודה הלוי	יקר־המציאות
יהודה־המכבי	יראת־הכבוד
יום־הדין	יש־אומרים
יום־ולילה	ישוב־הדעת
יום־טוב	ישועות־ונחמות
יום־כפור	ישיבה־בחור

כאשר אבדתי אבדתי	כל־המינים
כדומה־למשל	כל זמן שהנשמה בקרבי
כדת משה וישראל	כל־טוב
כהרף־עין	כל מום רע
כופר־בעיקר	כל עבודות זרות
כותל־מערבי	כלי־בית
כזב־ושקר	כלי־זיין
כחומר ביד היוצר	כלי־זמר
כח־הדבור	כלי־קודש
כח־הדמיון	כלל־ישראל
כיד־המלך	כן־ירבו
כך־הוא	כנסת־ישראל
כלא־ידע	כסא־רבנות
כל־בוניק	כסא־הכבוד

העברעאישע אויסדרוקן

כעני־בפתח	לא־עליכם דיק
כעפרא דארעא	לא־תגנב
כפול שמונהדיק	לאחר־המעשה
כפל־כפלים	לזכר־עולם
כשר וישר	לחוץ לארץ
כתב־יד	לחם לאכול ובגד ללבוש
כתיבה וחתימה טובה	לטובת־הכלל
לא דבים ולא יער	לית־ברירה
לא היה ולא נברא	לכל־הדעות
לאחר מאה שנה	לכל הפחות
להבדיל אלף הבדלות	לכף־זכות
לא־יצלח	למד׳ ואו׳ניק
לא ינום ולא יישן	למען־השם
לא מעלה ולא מוריד	לעולם־ועד

העברעאישע אויסדרוקן

לְעֵת־עַתָּה	מְגִילַת־אֶסְתֵּר
לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין	מְגַלֶּה־סוֹד־זײַן
לְקוּי־חַמָּה	מָגֵן־דָּוִד
לְשׁוֹן־הָרָע	מגע־ומשא
לְשֵׁם־מִצְוָה	מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה
לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם	מה־יפיתניק
לְשָׁנָה טוֹבָה תִּכָּתֵבוּ וְתֵחָתֵמוּ	מַה־נִּשְׁתַּנָּה
מְאַבֵּד־עַצְמוֹ לָדַעַת	מַה־רַעַשׁ
מֵאִיר בַּעַל הַנֵּס	מְהַדְּרִין מִן הַמְּהַדְּרִין
מאי־קָא־מַשְׁמַע־לָן	מֵהוֹדוּ וְעַד כּוּשׁ
מַאֲרִיךְ יָמִים וְשָׁנִים זײַן	מוֹדֶה וּמִתְוַדֶּה־זײַן
מְבַיֵּשׁ־זײַן	מוֹדֶה־זײַן
מְבַקֵּר־חוֹלֶה־זײַן	מוֹדִיעַ־זײַן
מֵבִין־כָּל־דָּבָר	מוֹכֵר־סְפָרִים

העברעאישע אויסדרוקן

מנהג-המדינה	מקבל פנים-זיין
מנחם-אבל-זיין	מקוים-ווערן
מסדר-קידושין	מקריב-זיין
מסירת-נפש	מרה-שחורהדיק
מסתפק-במועט	מרחם-זיין
מעות-חטים	מרחק-רב
מעלה-גרה	משנה מקום משנה מזל
מענה-לשון	משפיע-זיין
מערת-המכפלה	מתוודה-זיין
מעשה-בראשית	מתן-תורה
מעשה-נורא	מתפלל-זיין
מעשה-שהיה	נביאים-אחרונים
מעשים-טובים	נוגע-בדבר
מעת-לעת	נוגע-בכבוד-זיין

מוסר־השכל	מפוח־אכזריות
מוסר להכעיס	מכמה לשונות
מוסר־נפש־זיין	מלא־חן
מורה־דרך	מלא־טעם
מזכה־זיין	מלא־רחמים
מזל־טוב	מלא־רציחה
מחדש־זיין	מלא־שמחה
מחיה־זיין	מלאך־הדומה
מחיה־נפשות	מלאך־המות
מחלל־זיין	מלוה־מלכה
מיאש־זיין	מליץ־יושר
מי־יודע	ממה־נפשך
מיישב־זיין־זיך	ממון־קורח
מכבד־זיין	מן־הסתם

העברעאישע אויסדרוקן

נוהג-כבוד-זײן	גר-תמיד
נוטה למות	נתפעל-ווערן
נוסח אשכנז	סימן דלות
נוסח ספרד	סכנת נפשות
נוקם-זײן-זיך	סך-הכל
נשא-חן-זײן	סם-המות
חזור לענינו	סכנת-נפשות
חת-רות	סמיכות-הפרשה
יש-קשה	ספר-הזכרונות
ס גדול ויה שם	עבדים היינו
סים ונפלאות	עבודה זרה
ע-ונדרניק	עבודת-פרך
עלם-ווערן	עבור-יאר
פקא מינה	עברי-טײטש

העברעאישע אויסדרוקן

עגמת־נפש	עיקר־שבחתי
עד־היום־הזה	עיר־מקלט
עובר־בטל	על־אם־הדרך
עובר־ז״ן	על־חטא
עוג מלך הבשן	עליה־השלום
עוכר־ישראל	עליו־השלום
עולה־רגל־ז״ן	על־הנסים
עולם־הבא	עליכם־שלום
עולם־הזה	על העצים ועל האבנים
עולם־גמלאו	על התורה ועל העבודה
עונג־שבת	על כל פנים
עוקר־מן־השורש־ז״ן	על פי טעות
עזות־פנים	על קידוש השם
עין־הרע	על רגל אחת

עַם־הָאָרֶץ	פֶּק גַּח־נֶפֶשׁ
עַם־הָאָרְצוּת	פֶּרֶא־אָדָם
עַם חָכָם וְנָבוֹן	פַּרְנָסָה בְּשֶׁפַע
עַם קְשֵׁה עוֹרֶף	פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
עֵץ־הַדַּעַת	פֶּרֶק־מִשְׁנָיוֹת
עֶרֶב־שַׁבָּת	פְּשׁוּטוֹ־כְּמַשְׁמָעוֹ
עֲשֶׂרֶת־הַדִּבְּרוֹת	פִּתֹם־וְרַעְמְסֵס
עֲשֶׂרֶת־הַשְּׁבָטִים	צְאֶינָה־וּרְאֶינָה
פִּדְיוֹן־הַבֵּן	צֵדָה לַדֶּרֶךְ
פֶּה אֶל פֶּה	צְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת
פּוֹעֵל־יוֹצֵא	צַעַר־בַּעֲלֵי־חַיִּים
פּוֹתֵר־חֲלוֹם־זײַן	צַעַר־גִּדּוּל־בָּנִים
פְּלָאֵי־פְּלָאִים	קַבָּלַת־פָּנִים
פָּנִים־חֲדָשׁוֹת	קֶבֶר־אָבוֹת

העברעאישע אויסדרוקן

קדוש־השם	ראש־הקהל
קדשי־קדשים	ראש־השנה
קודם־כל	ראש־חודש
קול־נגינה	ראש־ישיבה
קולי־קולות	ראשי־תבות
קיין־עין־הרע	רב־הכולל
קל־וחומר	רבונו של עולם
קנאה־שנאה	רודף־שלום
קרבן־מנחה	רוח־חיים
קרוע־בלגיע	רופא־חולים
קריאת־התורה	רחמנא־לצלן
קריעת־ים־סוף	רפואה־שלימה
קרן־היסוד	רשות־הרבים
קרן הקימת	שאינו יודע לשאול

העברעאישע אויסדרוקן

שאלה־ותשובה	שלח לחמך על פני המים
שארית־הפליטה	שלח־מנות
שבע־ברכות	שלי שלך שלך שלי
שבעה־טובי־העיר	שליח צבור
שבעה מדורי גיהנום	שלים־מזל
שולחן־ערוך	שמונה עשרה
שומר ומציל־זײן	שמע־ישראל
שונא מתנות יחיה	שמשון־הגבור
שופך דם	שער־בלאט
שור־הבר	שטן המקטרג
שושן־פורים	שכר־טרחה
שיר־השירים	שכר־לימוד
שכל־הישר	שמח־בחלקו
שלום־עליכם	שמחה־וששון

העברעאישע אויסדרוקן

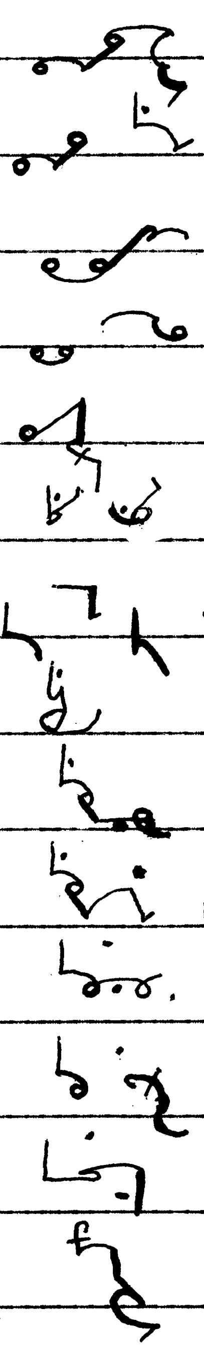
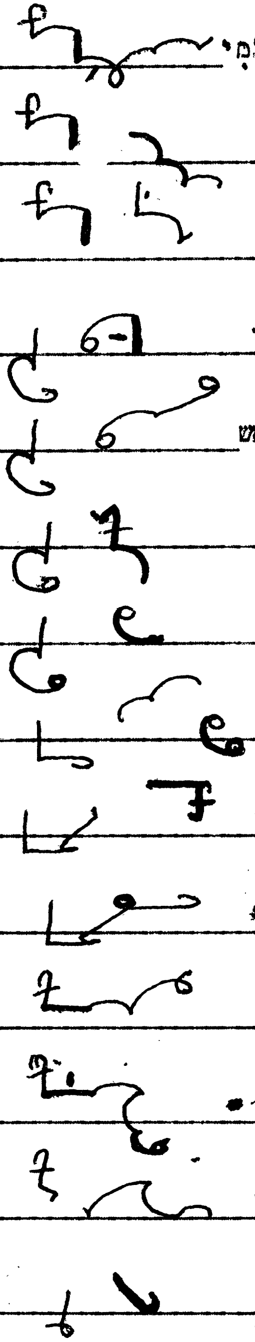

שׂמחת־מצוה	תלמוד־ירושלמי
שׂמחת־תורה	תלמיד־חכם
שׂנאת־חנם	תלמוד־תורה
שׂנאת־מות	תפלין־של־יד
שׂריד־ופליט	תפלין־של־ראש
תהג־גבהג	תפלת־הדרך
תוך־כדי־דבור	תפלת־שוא
תופס־זיין	תקון ליל שבועות
תורה־שבכתב	תקיעה־גדולה
תורה־שבעל־פה	תקיעת־כף *
תורת־משה	תרגום־לשון
תחת־חרב	תרי״ג־מצוות *
תיכף־ומיד	תרפ״ט־אלפים
תלמוד־בבלי	תשעה־באב

א ו י ב   נ י ש ט   נ א ך   ה ע כ ע ר

פון י. ל. פרץ

און דער נעמיראווער פלעגט סליחות-צייט
יעדן פרימארגן נעלם ווערן, פארשווינדן!

מען פלעגט אים נישט זען אין ערגעץ: נישט אין שול, נישט אין ביידע בתי-מדרשים, נישט ביי א מנין, און אין דער היים, אוודאי און אוודאי נישט. די שטוב איז געשטאנען אפן, ווער עס האט געוואלט, איז אריין און ארויסגעגאנגען! געגנ-בעט ביים רבין האט מען נישט, אבער קיין לעבע-דיק באשעפעניש איז אין שטוב נישט געווען.

וואו קען זיין דער רבי?

וואו זאל ער זיין? מן-הסתם אין הימל!

ווייניק געשעפטן האט א רבי פאר ימים נוראים צו פארזארגן? יידעלעך, קיין עין הרע, דארפן פרנסה, שלום, געזונט, גוטע שידוכים, דער ווילן גוט און פרום זיין, און די זינד זיינען דאך

גרויס, און דער שטן מיט זיינע טויזנט אויגן

קוקט פון איין זייט וועלט ביז דער צווייטער,

און ער זעט און קלאגט און מסורט... און ווער

זאל העלפן אז נישט דער רבי?

אזוי האט דער עולם געטראכט.

איין מאל איז אבער אנגעקומען א ליטוואק,

לאכט ער! איר קענט דאך די ליטוואקעס: פון מוסר

ספרים האלטן זיי ווייניק: דערפאר שטאפן זיי זיך

אך מיט ש"ס ופוסקים. ווייזט דער ליטוואק א

בפירושע גמרא,- די אויגן שטארט ער אויס:אפילו

משה רבינו, ווייזט ער, האט ביים לעבן נישט גע-

קאנט ארויף אויפן הימל, נאר געהאלטן זיך 10 טפחים

אונטערן הימל! נו, גיי שפאר זיך מיט א ליטוואק!

- וואו דען קומט אהין דער רבי?

מיין דאגה! - ענטפערט ער און ציט מיט

די אקסלען און תוך כדי דיבור (וואס א ליטוואק

קען!) איז ער זיך מיישב צו דערגייין די זאך.

נאך דעם זעלבן פארנאכט, באלד נאך מערב,
גנבעט זיך דער ליטוואק צום רבי'ס אין חדר
אריין, לייגט זיך אונטערן רבינס בעט און
ליגט. ער מוז אפווארטן די נאכט און זען, וואו
דער רבי קומט אהין, וואס ער טוט סליחות-צייט.
אן אנדערער וואלט אפשר איינגעדרעמלט און
פארשלאפן די צייט; א ליטוואק טוט זיך אן עצה:
לערנט ער זיך אויסווייניק א גאנצע מסכתא!
איך געדענק שוין ניט, חולין צי נדרים!
פארטאג הערט ער ווי מען קלאפט צו סליחות.
דער רבי איז שוין נישט געשלאפן א צייט.
ער הערט אים שוין אפשר א גאנצע שעה קרעכצן.
ווער עס האט געהערט דעם נעמיראווער
קרעכצן, ווייס וויפל צער פאר כל ישראל, וויפל
יסורים עס האט געשטעקט אין זיין יעדן קרעכץ...
די נשמה פלעגט אויסגיין, הערנדיק דאס קרעכצן!
א ליטוואק האט דאך אבער אן אייזערן הארץ, הערט

ער צו און ליגט זיך ווייטער! דער רבי ליגט זיך אויך: דער רבי, זאל לעבן, אויפן בעט, דער ליטוואק אונטערן בעט.

דערנאך הערט דער ליטוואק ווי די בעטן אין הויז הייבן אן סקריפען...ווי די בני-בית כאפן זיך ארויס פון די בעטן, ווי מען מורמלט א יידיש ווארט, מען גיסט וואסער אויף די נעגל, מ'קלאפט אויף און צו די טירן... דערנאך איז דער עולם ארויס פון שטוב, עס ווערט ווייטער שטיל און פינצטער, דורכן לאדן שיינט קוים אריין א קליין ביסל ליכט פון דער לבנה...

מודה האט ער געווען דער ליטוואק, אז ווען ער איז געבליבן איינער אליין מיטן רבין, איז אים באפאלן אן אימה. די הויט איז שוין אים אויפגעלאפן פאר שרעק. די ווארצלען פון די פאות האבן אים געשטאכן אין די שלייפן ווי נאדלען.

א קלייניקייט: מיטן רבין, סליחות-צייט,

פארטאג אליין אין שטוב!...

א ליטוואק איז דאך אבער איינגעשפארט,

ציטערט ער ווי א פיש אין וואסער און ליגט.

ענדלעך, שטייט דער רבי זאל לעבן,אויף...

פריער טוט ער וואס א ייד דארף טון...

דערנאך גייט ער צו צו דעם קליידער-אלמער און

נעמט ארויס א פעקל... עס באווייזן זיך פויערי-

שע קליידער: לייוונטענע פלודערן, גרויסע

שטיוול, א סיערמיענגע,א גרויס פוטערן היטל

מיט א ברייטן לאנגן לעדערנעם פאס, אויסגע-

שלאגן מיט מעשענע נעגעלעך.

דער רבי טוט עס אן...

פון דער קעשענע,פון דער סערמיאגע שטארט,

ארויס אן עק פון א גראבן שטריק... פון א פוי-

ערישן שטריק!

דער רבי גייט ארויס, דער ליטוואק-נאך אים

דורכגייענדיק, טרעט אפ דער רבי אין קיד,
בייגט זיך איין, פון אונטער א בעט נעמט ער
ארויס א האק, פארלייגט די אונטערן פאס און
גייט ארויס פון שטוב.

דער ליטוואק ציטערט, נאר ער טרעט נישט אפ
א שטילער, ימים-נוראימדיקער פחד וויגט
זיך איבער די טונקעלע גאסן. אפט רייסט זיך
ארויס א געשריי פון סליחות פון ערגעץ א מנין,
אדער א קראנקער קרעכץ פון ערגעץ א פענצטער...
דער רבי האלט זיך אלץ אין די זייטן פון די גאסן,
אין די שאטנס פון די הייזער...פון איין הויז
צום אנדערן שווימט ער ארויס און דער ליטוואק
נאך אים...

און דער ליטוואק הערט ווי זיינע אייגן
הארץ-קלאפן מישט זיך צוזאמען מיטן קול פון
רבינס שווערע טריט; אבער גיין גייט ער און קומט
צוזאמען מיטן רבין פון דער שטאט ארויס.

הינטער דער שטאט שטייט א וועלדל.

דער רבי, זאל לעבן, נעמט זיך איין וועלדל אריין. ער מאכט א 40–30 טריט און שטעלט זיך אפ ביי א ביימל; און דער ליטוואק ווערט ניבהל ונשתומם, זעענדיק ווי דער רבי נעמט ארויס פון פאק די האק און שלאגט איין ביימל אריין.

ער זעט ווי דער רבי האקט און האקט, ער הערט ווי דאס ביימל קרעכצט און קנאקט, און דאס ביימל פאלט און דער רבי שפאלט עס אויף ליפעכ, די ליפעס אויף דינע שייטלעך; און ער מאכט זיך א בינטל האלץ, נעמט עס ארום מיטן שטריק פון קעשענע, ער ווארפט דאס בינטל האלץ איבער די פלייצעה, שטעקט צוריק אריין די האק אינעם פאס, לאזט זיך ארויס פון וואלד און גייט צוריק אין שטאט אריין.

איז א הינטערגעסל שטעלט ער זיך אפ ביי

אַן אַרעם, האַלב-איינגעבראָכן הייזל און קלאַפּט אַן אין פענצטערל.

– ווער איז? פרעגט מען דערשראָקן פון שטוב אַרויס . דער ליטוואַק דערקענט, אַז עס איז אַ קול פון אַ יידענע, פון אַ קראַנקער יידענע.

– יאַ! – ענטפערט דער רבי אויף אַ פּויעריש לשון.

–קטאָ יאַ? פרעגט מען ווייטער פון שטוב. און דער רבי ענטפערט ווייטער, אויף מאַלאָ-רוסיש לשון, וואַסיל!

– וואָס פאַר אַ וואַסיל און וואָס ווילסטו, וואַסיל?

– האָלץ, – זאָגט דער פאַרשטעלטער וואַסיל, האָב איך צו פאַרקויפן זייער ביליג, בחצי-חינם האָלץ!

און נישט וואַרטנדיק אויף אַ תשובה, נעמט

ער זיך אין שטוב אריין.

דער ליטוואק גנבעט זיך אויך אריין,

און ביים גרויען ליכט פון פריען מארגן, זעט

ער אן ארעמע שטוב....צעבראכענע, ארעמע כלי-

בית... אין בעט ליגט א קראנקע יידענע, פאר-

וויקלט מיט שמאטעס, און זי זאגט מיט א ביטער

קול:

- קויפן? מיט וואס זאל איך קויפן?

וואו האב איך, ארעמע אלמנה געלט?

- איך וועל דיר בארגן! ענטפערט דער

פארשטעלטער וואסיל,- איינגאנצן זעקס גראשן!

- פון וואנען וועל איך דיר באצאלן? -

קרעכצט די ארעמע יידענע.

- נאריש מענטש, - מסרט זי דער רבי -

זע, דו ביזט אן ארעמע קראנקע יידענע און

איך געטרוי דיר דאס ביסל האלץ. איך בין בטוח

אז דו וועסט באצאלן! און דו האסט אזא שטארקן

גרויסן גאט, און געטרייסט אים נישט...

און האסט אויף אים אויף נארישע זעקס גראשן

פארן בינטל האלץ, קיין בטחון נישט!

– און ווער וועט מיר איינהייצן?

קרעכצט די אלמנה, איך האב דען כוח אויפ-

צושטיין? מיין זון איז אויף דער ארבעט

געבליבן.

איך וועל דיר איינהייצן אויך, זאגט

דער רבי.

און ארייַנלייגנדיק דאס האלץ אין

אויוון, האט דער רבי, קרעכצנדיק, געזאגט

פון סליחות דעם ערשטן פיזמון...

און, אז ער האט אונטערגעצונדן, און

דאס האלץ האט פריילעך געברענט, האט ער

געזאגט שוין אביסל לוסטיק, פון די סליחות

פון דעם צווייטן פיזמון.....

דעם דריטן פיזמון האט ער געזאגט ווען
עס האט זיך אויסגעבערענט און ער האט די
בלעך פארמאכט...

דער ליטוואק וואס האט דאס אלץ געזען,
איז שוין געבליבן א נעמיראווער חסיד.

און שפעטער אויב א חסיד האט אמאל
דערציילט, אז דער נעמיראווער הייבט זיך
אויף סליחות-צייט, יעדן פרימארגן, און פליט
ארויף אין הימל ארייַן, פלעגט שוין דער ליט-
וואק נישט לאכן, נאר צוגעבן שטילערהייט:

– אויב נישט נאך העכער!

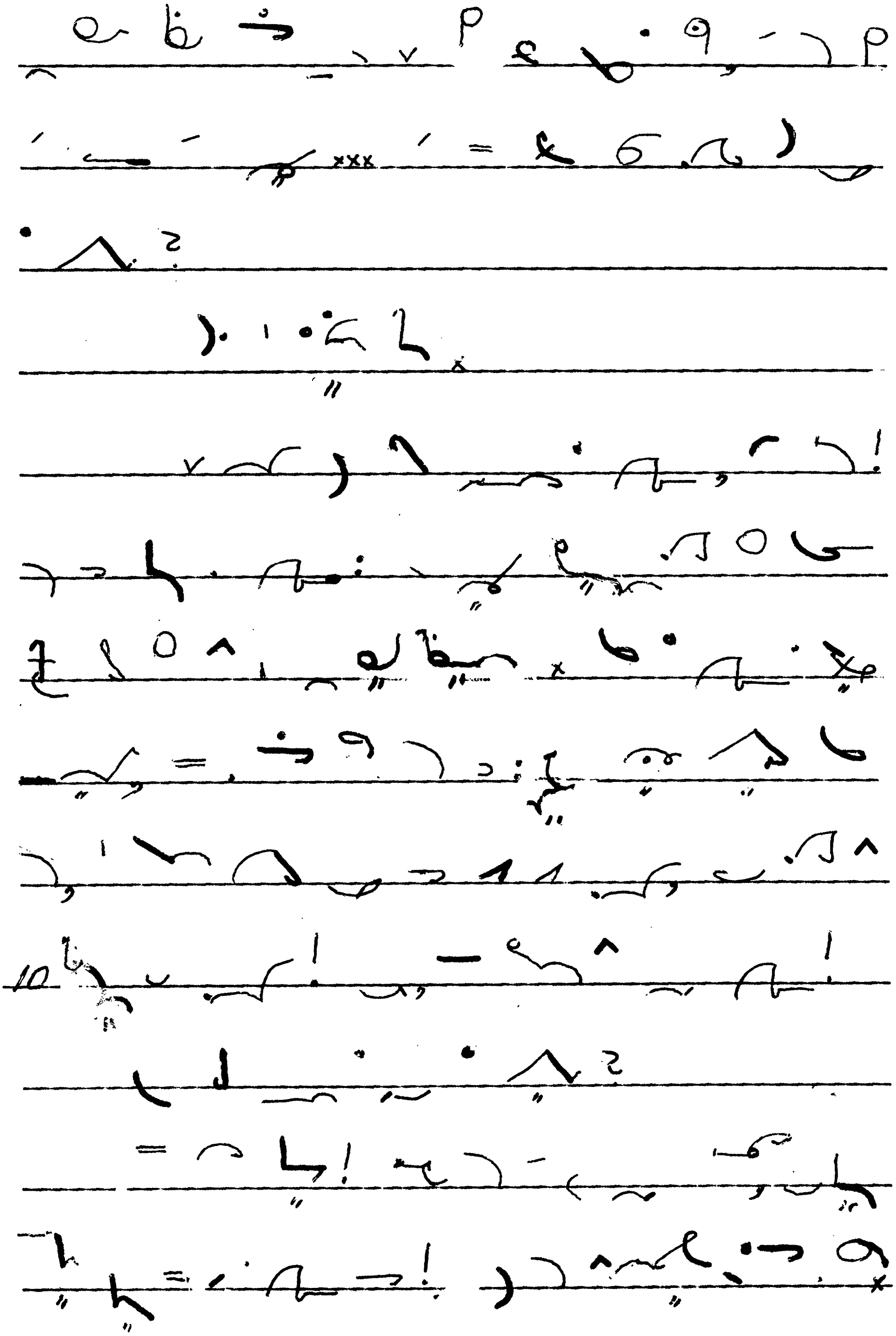

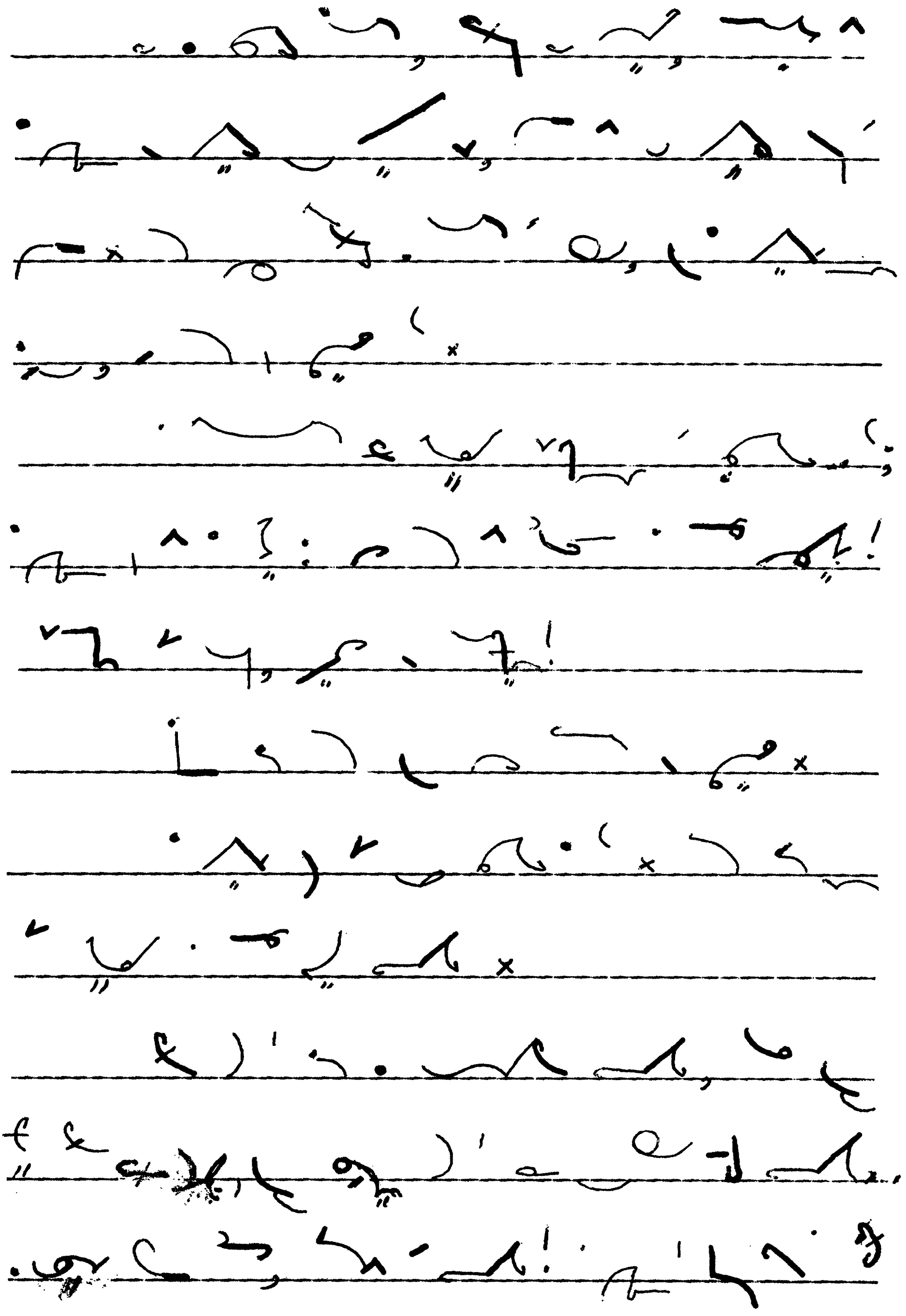

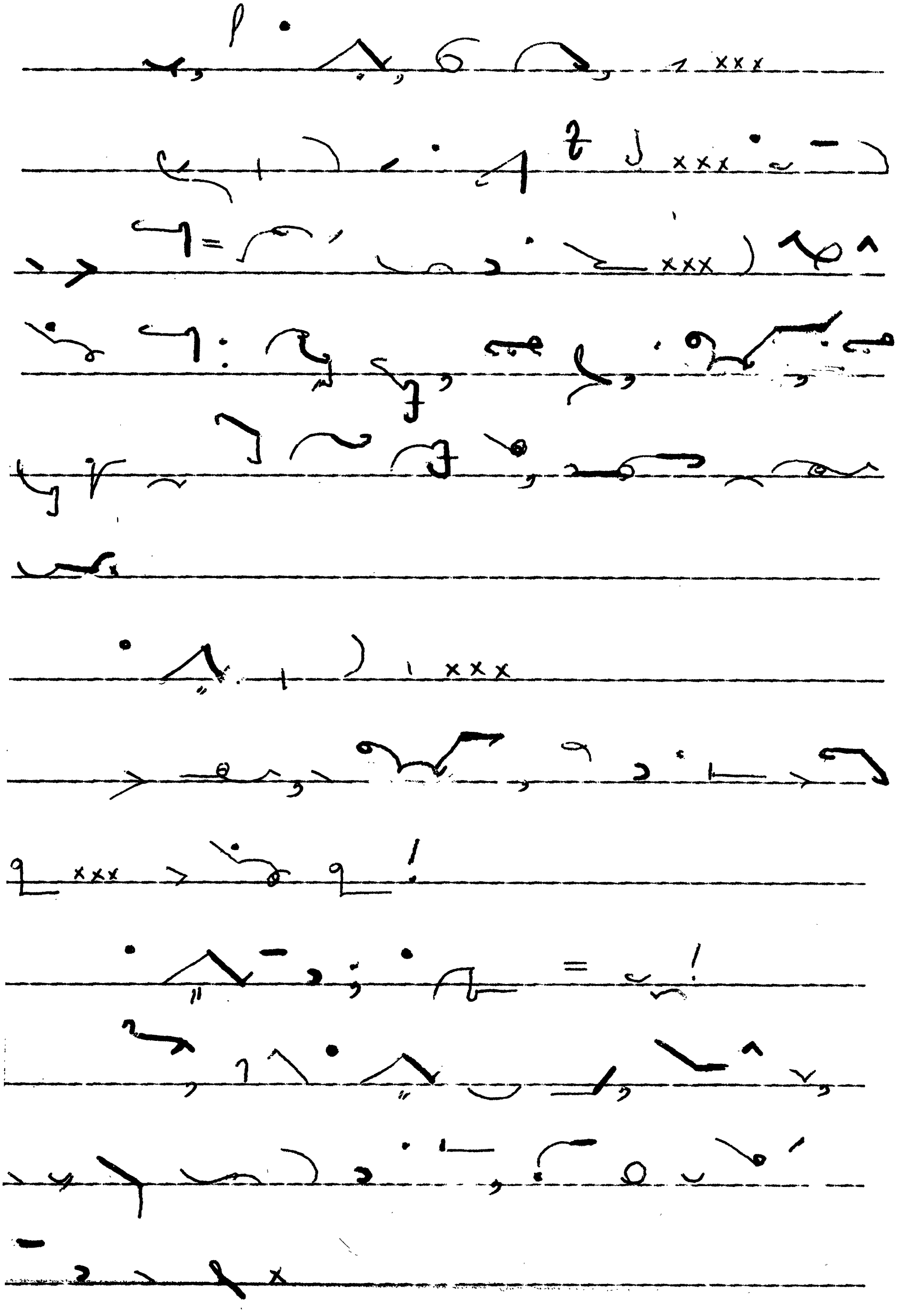

30=40